

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Dilek Ünal

01.05.2008

ÖNSÖZ

İnsan, içtimai bir varlıktır. Ancak onun hayata hazırlanması uzun zaman alır. Çünkü o birçok yönlerden zayıf olarak yaratılmış bir canlıdır. Kendi türüne ait davranışları gösterecek yaşa gelinceye kadar büyük bir ihtimama muhtaçtır. Bu dönem tamamen eğitimle geçer. Diyebiliriz ki, insan ancak eğitimle insan olur. İşte bu eğitimin birinci derecede verildiği yer ailedir. Çocukluk döneminde gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretimi, ferdin üzerinde hayatı boyunca etkili olmaktadır. Aile, gerek psiko-sosyal, gerekse pedagojik açıdan çocuk üzerinde önemli ölçüde söz sahibidir. Tezimizde çocuğun din eğitiminde anne-babanın rolleri araştırılacaktır.

Tezimiz giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde tezin problemi, amacı, önemi, araştırmanın yöntemi ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmektedir.

Birinci bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan; ailenin tanımı, yapısı, işlevi, çocuğun eğitiminde önemi, ailenin tutumları ve çocuğun ailede kazanması gereken değerler ve davranışlar yer almaktadır.

İkinci bölümde anket bulguları, değerlendirilmesi sunulmaktadır.

Sonuç bölümünde araştırmanın sonucunda ulaşılan bulgulara ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışmam sırasında bana güvendiği ve yardımlarını esirgemediği için tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Suat Cebeci'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi açıdan her zaman beni destekleyen anneme ve babama da teşekkür ederim.

Dilek ÜNAL

Sakarya,2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
TABLOLAR LİSTESİ	iii
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ: BÖLÜM 1: TEORİK ÇERÇEVE	6
1.1. Aile.....	6
1.1.1 Ailenin Yapısı ve İşlevi.....	7
1.1.2 Aile Tipleri.....	9
1.1.3 Çocuğun Eğitimi Açısından Ailenin Önemi.....	10
1.2. Ana-babanın Çocuğa Karşı Tutum ve Davranışları.....	19
1.2.1. Ana-baba Tutumları.....	19
1.2.2. Yanlış Ana-baba Davranışları.....	27
1.3. Ailede Çocuğa Kazandırılması Gerekenler.....	33
1.3.1. Zihinsel Değerler.....	33
1.3.2. Davranışlar.....	39
BÖLÜM 2: BULGULAR VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	43
2.1. Deneklerin Özellikleri.....	43
2.2. Aile İçi Uyum.....	46
2.3. Aile İçinde Çocukları Etkileyen Diğer Unsurlar.....	51
2.4. Aile İçinde Paylaşım.....	53
2.5. Birlikte Vakit Geçirme Durumu.....	55
2.6. Ceza-Mükafat.....	59
2.7. Çocukların Ebeveynlerini Algılayış Durumu.....	61
2.8. Ebeveynle Çocuk Arasındaki Sözlü İletişim Durumu.....	64
2.9. Ana-babanın Dini Durumu.....	70
2.10. Ana-babanın Din Eğitimi Sunumu.....	73
SONUÇ VE ÖNERİLER	83
KAYNAKÇA	88
EKLER	91
ÖZGEÇMİŞ	95

KISALTMALAR

- a.g.e** : Adı geçen eser
- ANK** : Ankara
- Ans** : Ansiklopedi
- BAAK** : Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
- C.** : cilt
- c.c** : celle celaluhu
- haz.** : Hazırlayan
- İSAV** : İslami Araştırmalar Vakfı
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- s.** : Sayfa
- yay.** : yayın

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Ankete katılanların cinsiyetine göre dağılımları.....	42
Tablo 2: Ankete katılanların medeni haline göre dağılımları.....	43
Tablo 3 : Ankete katılanların yaşına göre dağılımları.....	43
Tablo 4: Ankete katılanların kaç yıllık evli olma durumuna göre dağılımları.....	44
Tablo 5: Ankete katılanların Eğitim Düzeyine göre dağılımları	44
Tablo 6: Eğitim durumuyla-çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme (anne babanın eğitim durumu çocuğun din eğitimde etkili mi)?.....	44
Tablo 7: Ankete katılanların Eşi ile münakaşa etme sıklığına göre dağılımları.....	45
Tablo 8: Ankete katılanların çocuklarının münakaşalardan etkilenme durumuna göre dağılımları.....	46
Tablo 9: Ankete katılanların çocuklarının münakaşalara şahit olma durumuna göre dağılımları.....	47
Tablo 10: Ankete katılanların duygusal durumundan çocukların etkilenmesine göre dağılımları.....	48
Tablo 11: Eşler arasındaki uyum-uyumsuzlukla çocuğa karşı tutum arasında ilişki....	49
Tablo 12: Ankete katılanların çocuklarının büyükanne ve büyükbaba ile görüşme durumuna göre dağılımları.....	50
Tablo 13: Ankete katılanların çocuklarının büyükanne ve büyükbaba tarafından yanlış yönlendirilme durumu göre dağılımları.....	50
Tablo 14: Ankete katılanların çocuklarına büyükleri tarafından yanlış yönlendirilme yapıldığında düzeltme durumu göre dağılımları	51
Tablo 15: Ankete katılanların ekonomik durumlarını çocukları ile konuşma durumuna göre dağılımları	52
Tablo 16: Ankete katılanların karar alırken çocukları ile paylaşma durumuna göre dağılımları.....	52
Tablo 17: Ankete katılanların sorunlarını çocukları ile paylaşma durumuna göre dağılımları.....	53
Tablo 18: Ankete katılanların çocukları ile oyun oynama durumuna göre dağılımı	54
Tablo 19: Ankete katılanların çocuklarına hikaye anlatma durumuna göre dağılımı...	54
Tablo 20: Ankete katılanların çocukları ile onun arzu ettiği bir programı izleme durumuna göre dağılımı.....	55
Tablo 21: Ankete katılanların çocuklarını komşu akraba ziyaretlerine götürme durumuna göre dağılımları.....	55
Tablo 22: Ankete katılanların ailece sinemaya, tiyatroya, yemeğe gitme durumuna göre dağılımları	56
Tablo 23: Ailenin birlikte vakit geçirmesiyle din eğitimi sunumu arasında ki ilişki ...	56
Tablo 24: Ankete katılanların çocuğu yanlış bir şey yaptığında ki tutumuna göre dağılımı	58
Tablo 26: Ankete katılanların tüm uyarılarına rağmen çocuklarının yanlışa devam etme durumuna göre dağılımı	59
Tablo 27: Ankete katılanların “"Bunu daha Öncede anlatmıştın her gün tekrar etmek zorunda mısın" sözünü çocuğunuz size karşı kullanır mı?" sorusuna göre dağılımı.....	60

Tablo 28: Ankete katılanların ““Anne/baba sürekli vaaz etmek zorunda mısın” sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla kullanır?” sorusuna göre dağılımı.....	61
Tablo 29: Ankete katılanların ““Ben böyle seviyorum lütfen fikirlerime saygılı olur musunuz” sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla söyler?” sorusuna göre dağılımı61	
Tablo 30: Ankete katılanların ““Kardeşim olsa böyle yapmazsınız hep bana yapıyorsunuz” diye size itirazda bulunur mu?” sorusuna göre dağılımı	62
Tablo 31: Ankete katılanların çocuğunun yapılması mümkün bir şey istediğinde işini bırakıp yapma durumuna göre dağılımı.....	63
Tablo 32: Ankete katılanların “İşiniz varken çocuğunuz ısrarla sizden yapılması mümkün olmayan bir şey istediğinde ne yaparsınız?” verdikleri cevaba göre dağılımı	64
Tablo 33: Ankete katılanların çocuklarının kendilerini eleştirme durumuna göre dağılımı	65
Tablo 34: Ankete katılanların çocuklarının sıkıntılarını açtıkları kişi durumuna göre dağılımı	65
Tablo 35: Ankete katılanların çocukları soru sorduğunda nasıl karşıladığına göre dağılımı	66
Tablo 36: Ankete katılanların küfürlü ya da kötü söz kullanma durumuna göre dağılımı	67
Tablo 37: Ankete katılanların çocuğunun yanında kötü söz söyleme durumuna göre dağılımı	67
Tablo 38: Ankete katılanların çocuklarının küfürlü ya da kötü söz kullanma durumuna göre dağılımı	68
Tablo 39: Ebeveynin kötü sözler kullanmasıyla çocuğun kullanması arasında ki ilişki68	
Tablo 40: Ankete katılanların dini durumuna göre dağılımı	69
Tablo 41: Ankete katılanların namaz kılma durumuna göre dağılımı	70
Tablo 42: Ankete katılanların oruç tutma durumuna göre dağılımı	70
Tablo 43: Anne-babanın ibadet etmesiyle çocuğu bu konuda teşvik etmesi arasındaki ilişki	71
Tablo 44: Anne-babanın ibadet etmesiyle çocuğu verilen eğitimi uygulaması arasındaki ilişki	71
Tablo 45: Ankete katılanların çocuklara verilecek olan dini eğitimin başlama yaşı hakkındaki görüşlerine göre dağılımı	72
Tablo 46: Ankete katılanların çocuklarına verdikleri ilk dini bilgi durumuna göre dağılımı	73
Tablo 47: Ankete katılanların çocuklarına dini hikâyeler anlatma durumuna göre dağılımı	73
Tablo 48: Ankete katılanların çocuklarının dua ederken kendilerini görme durumuna göre dağılımı	74
Tablo 49: Ankete katılanların çocuklarına dua etmelerini öğütme durumuna göre dağılımı	74
Tablo 50: Ankete katılanların çocuklarının dua etme durumuna göre dağılımları.....	75
Tablo 51 : Ankete katılanların çocuklarının besmele çekme durumuna göre dağılımları	75
Tablo 52: Ankete katılanların evde cemaatle namaz kılma durumuna göre dağılımları76	
Tablo 53: Ankete katılanların çocuklarına dini bilgiler öğretme durumuna göre dağılımları	76

Tablo 54: Ankete katılanların çocuklarına Kur'an okumasını ve duaları öğretme durumuna göre dağılımları.....	77
Tablo 55: Ankete katılanların çocuklarının ahlaki gelişimi için nasihatte bulunma durumuna göre dağılımları.....	77
Tablo 56: Ankete katılanların çocuklarını camiye götürme durumu	78
Tablo 57: Ankete katılanların çocuklarını vaaz ve dini sohbetlere götürme durumuna göre dağılımları	79
Tablo 58: Ankete katılanların çocuklarını dini içerikli toplantılara veya etkinliklere götürme durumuna göre dağılımları.....	79
Tablo 59: Ankete katılanların çocuklarını dini kitap okumaya teşvik etme durumuna göre dağılımları	80
Tablo 60: Anne babanın teşvikiyle çocuğun uygulaması arasındaki ilişki	80
Tablo 61: Ankete katılanların çocuklarını dini eğitimleri ile ilgilenme durumuna göre dağılımları.....	81

Tezin Başlığı: “Çocuğun Din Eğitiminde Ana-Baba Rollerini Bilecik Örneği”**Tezin Yazarı:** Dilek Ünal**Danışman:** Prof. Dr. Suat Cebeci**Kabul Tarihi:** 06 Haziran 2008**Sayfa Sayısı:** VII (ön kısım)+91(tez)+4(ekler)**Anabilimdalı:** Felsefe ve Din Bilimleri**Bilimdalı:** Din Eğitimi

Çocuğun din eğitiminde; içinde büyüdüğü yakın çevredeki yetişkinlerin etkisi çok önemlidir. Dini ve ahlâki yönden ise belirleyicidir. Bu nedenle bu araştırmada anne-babanın davranış kalıplarını belirleyerek çocuğun eğitimindeki ideal rollerini sunmak hedeflenmiştir. Araştırmamızda ilk olarak ilgili literatür taraması yapılmıştır. İkinci aşamada; araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan anketler Bilecik ilinde rastlantısal olarak seçtiğimiz 203 ana-babaya uygulanmıştır. Anketlerden elde ettiğimiz bulgular araştırmanın ikinci bölümünde tablolar halinde gösterilmiş ve cevaplar doğrultusunda yorumlar yapılmıştır.

Araştırmada; belirlediğimiz bağımsız değişkenlere göre anne-baba davranışları incelenmiştir. Bu davranışların çocuklar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda anne-babanın din eğitimindeki ilgi/ilgisizliği, çocuğunu teşvik etmesi/etmemesi konusunda pozitif paralellik bulunmuştur. Çocuğun verilen eğitimi uygulaması iki değişkene bağlıdır. Bu değişkenlerden biri ebeveynlerin çocuktan beklediklerini kendilerinin uygulamasıdır. İkinci değişken ise; ana-babanın çocuğun eğitimi konusunda ilgili ve teşvik edici olup olmamasıdır.

Araştırmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi ve yöntemi üzerinde durulmaktadır. Birinci bölümde; araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan ailenin tanımı, yapısı, işlevi ve anne-baba tutumları incelenmiştir. İkinci bölümde; Bilecik İli örneğinde ana-babalara uygulanan anketlerden elde edilmiş bulgular tablolar halinde gösterilmiş ve cevaplar doğrultusunda yorumlar yapılmıştır. Sonuç bölümünde; araştırmadan çıkarılan sonuçlar ve bu sonuçlara bağlı olarak öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: ebeveyn, din eğitimi, çocuk

Sakarya Universty Insitute Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Roles of Parent in Religion Education of Child Universe Bilecik

Author:Dilek Ünal

Supervisor: Prof. Dr. Suat Cebeci

Date: 06 June 2008

Nu. Of Pages: VII (prtxt)+91(mn b)+4(app)

Department: Philosophy and Religion Science **Subfield:** Religion Education

The effect of adults being in the near environment with child is quite important at religion education of child. Adults also role as determinative in religional and moral evolution. Therefore indicating of optimum roles of parent in education of child determining the behavioral patterns of parent were focused in the current survey. First, literatures survey related to this subject was carried out. Secondly, inquiries prepared as suitable to aim of survey were distrubuted.. Results from the inquiries done with 203 parents randomly selected in Bilecik were shown in tables at the second section of thesis and comments were done related to answers given in inquiries.

Behaviours of parent were examined according to independent variables determined and the effects of these behaviours on childeren werw investigated. Practice of education given to child depends on two different variables. One of these variables is to practice of parent the business expected to be done by the child. The other one of the variables is wheather parent is interested and has encouraging behaviour related to education of child.

Thesis starting with introduction part consists of two different sections. Problem, aim, importance and method of the survey were presented in the introduction part. Definition, structure, functions and behaviours of family were examined in the first section. At the second section, results from the inquiries in Bilecik were shown in tables of thesis and comments were done related to answers given in inquiries. Results obtained from the survey were given in the conclusion section. Furthermore, suggestions related to results were presented.

Key words: Parent, religion education, child.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi

Aile, anne-baba ve çocuklardan meydana gelen, üyeleri arasında karşılıklı saygı, sevgi, dayanışma ve birbirlerine ait olma duygusu bulunan ve ortak amaçları olan sosyal bir müessesedir. Aile her anlamda ilk eğitim kurumudur. Ebeveynler ilk öğretmenlerimizdir. Bundan dolayı öncelikle bu eğitimi sunacak olan ebeveynlerin eğitilmesi gerekmektedir. İnsan kişiliğinin oluşumunda kendilerini yaratan Allah kavramı ve bu kavramın etrafında şekillenen inanç etkilidir. Günümüze kadar çocuğun gelişim özelliklerine bağlı olarak çocuğa nasıl bir eğitim verilmesi gerektiğiyle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bunun yanı sıra ana-baba okulu çalışmalarıyla da farklı yönlerden çocukların nasıl eğitileceği anne-babalara öğretilmektedir. Ancak bu çalışmaları incelediğimizde gördük ki anne babalar din öğretimi hususunda bilgilendirilmemektedir. İlahiyat sahasında “Ailede Din Eğitimi” isimli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar konumuzu bir yönüyle ele alıp aydınlatmaktadır. Ancak biz bir alan araştırmasıyla ana-babaların din eğitimi sunarken kullandıkları yöntemleri inceleyerek, ideal ana-baba rollerini sunmayı hedefliyoruz. Bu çalışma ana-babanın davranış modellerini belirlemesi ve ebeveynlere öğretim metotları sunması bakımından önemlidir. Bu çalışmadan elde edilen verilerin ana-baba okulu çalışmalarında ve yetişkin din eğitimi alanında katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Araştırmanın temel problemi çocuğun din eğitiminde ve dini gelişmesinde etkili olduğunu düşündüğümüz ebeveynlerin davranış kalıplarını belirlemek ve çocuğun dünyasında nasıl şekillendiğini ortaya koyup çözüm önerileri sunabilmektir

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocuk dünyaya geldiği zaman yardıma muhtaç bir varlıktır ama içinde gizli birçok yeteneklere sahiptir. Çocuğun sadece bünyesi için değil aynı zamanda önünde uzanan uzun ve sıkıntı dolu yıllarla başa çıkabilmekte kendisine çok gerekli olan esas alışkanlıkları ve davranışları kazanabilmesi için özellikle ilk yıllarda sürekli bakım ve özen ister. Çocuğun yavaş yavaş büyüüp gelişmesine uygun bir şekilde onun yeteneklerini ve kişiliğini geliştirmeye çalışmak gerekir. Çocuklar büyüdükçe

yetenekleri artar, kişilikleri gelişir. Kişiliklerinin gelişmesinde kendilerini yaratan Allah kavramı da yer alır. Bilgili bir çiftçi toprağı ne zaman süreceğini, ne kadar süre ile nadasta bırakacağını, ne zaman ekeceğini ve mahsulü ne zaman kaldıracacağını bilir. İşte, hassas ana ve babalar ile sanat gücüne sahip olan eğitimciler de şayet “dere kenarına diktikleri ağaçtan” zamanı gelince meyve toplamak istiyorlarsa sabır ve dikkati bilmeleri lazımdır.

Çocuğun hayata bakışını belirleyen doğuştan getirdiklerinin yanında ikinci önemli faktör ise dış dünyadır. Çocuk içinde yaşadığı sosyo-ekonomik ve kültürel çevrenin etkisinde kalır ve bu çevrenin çok yönlü etkileri ile büyüyüp gelişir. Çocuğun içinde büyüdüğü yakın çevredeki yetişkinlerin onun üzerindeki etkisi daha yoğun, dini ve ahlâki yönden ise daha belirleyicidir. Onların dua edişlerine ve namaz kılışlarına küçük yaştan itibaren şahit olan çocuk ilk dini etkinlik deneyimlerini onlara katılarak yaşar; onların hangi durum karşısında hangi tepkiyi verdiklerini dikkatle takip eder, onlardan etkilenir, onlardan aldığı etkilerle gelişimini sürdürür.

Aile, kan veya akrabalık bağıyla birbirine bağlı olan, aralarında toplumca belirlenmiş hak ve ödevlere sahip bireylerin oluşturduğu bir kurum, ortak değerleri olan bir gruptur. Genel anlamda aynı soya mensup veya birbirlerine evlilik bağı ile bağlı bulunan kişilerin tümüdür. Daha dar anlamda bir erkek ile kadın ve varsa çocuklarından oluşan toplumun en küçük birimi ve kurumudur. Aile, içinde yaşanılan toplumda, devlete kadar uzanan kurumlar zinciri içinde, diğer kurumların güçlü ve sağlıklı olmasını sağlayan en önemli birimdir. İnsanoğlu kendi neslini mükemmel bir şekilde ancak evlilik yolu ile koruyabilir. Ailenin önemli işlevi, insan neslinin devamı için çocuk meydana getirip yetiştirmektir.

Eğitimin en iyi gerçekleştirileceği yer ailedir. İnsanlar, temel değerlerini yeni nesillere aile aracılığı ile aktarır. Birey, ilk dini ve ahlaki bilgi ve tutumları ailesinden öğrenir. Toplumun en önemli uzvu ve temeli olan ailenin temel görevlerin biri çocukların eğitimi ve iyi yetiştirilmesidir. Bu bakımdan aile, her zaman etkili, okul öncesi dönem için ise en etkili eğitim kurumu olarak kabul edilir. Kişilik aile ortamında gelişir. Çocuğun, içinde yaşadığı topluma uygun ve iyi bir insan olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır. Lisan ailede öğrenilir. Örnekle eğitimin ilk basamağı ailedir.

Hürmet ve ikram oradan alınır. Şahsi ve içtimai görevler orada yaşayarak öğrenilir. Sorumluluk duygusunun yeşerdiği yer de orasıdır.

Bu araştırmanın temel amacı, çocuğun dini gelişiminde aile yapılarının ve ana-babanın hangi davranışlarının nasıl etkiler yaptığı, çocuğun din eğitiminde ideal ana-baba rollerinin neler olduğu ve bunun değişkenler karşısında nasıl düzenleneceği hususlarını araştırmaktır.

Bu bağlamda anne-babanın yaş, aile bireylerinin birlikte oluşu, ailenin eğitim düzeyi gibi verilerle;

- Anne-babanın eğitim durumu onların din eğitimi sunumunu etkiler mi?
- Eşler arasındaki uyum ya da uyumsuzluk çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etmeyle bağlantılı mıdır?
- Anne-babanın çocukla vakit geçirmesiyle din eğitimi hususunda eğitim verme bu konuda teşvik etmesi arasında bağlantı var mıdır?
- Anne babanın kötü sözler kullanımıyla çocuğun kullanımı arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- Anne babanın ibadet etmesiyle çocuğa din eğitimi sunumu arasında ilişki var mıdır?
- Anne babanın ibadet etmesiyle çocuğun verilen din eğitimini uygulaması arasında bağlantı var mıdır?

Sorularına cevap aranacaktır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın evrenini Bilecik il merkezi ve ilçelerindeki anne-babalar ve örnekleme ise bunlar arasından raslantısal olarak seçilen 203 kişi oluşturmaktadır. Anket yüz yüze görüşme, postalama ve telefonla olmak üzere üç ayrı şekilde tamamlanmıştır.

Çocuğun din eğitiminde anne ve baba rollerini araştırmak için hazırlanan ankette ankete katılan anne babaların demografik özellikleri ve çocuğun din eğitiminde anne ve baba rollerini ölçmek için sorular kullanılmıştır.

Veri toplama aşaması; araştırma, anketlerin dağıtılması ve uygulanması bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Anketlerin %60'lık kısmı araştırmacının ev ziyaretlerinde ankete katılanlara soruların okunup cevaplanması şeklinde yapılmıştır. Anketlerin bir bölümü telefonda soruların okunup cevaplanmasıyla, bir kısmı da posta aracılığıyla yapılmıştır.

Çocuğun din eğitiminde anne ve baba rollerini araştırmak için hazırlanan anket puanlanarak bilgisayara girişi yapılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmesi bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, araştırma grubunu oluşturan anne babaların demografik özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır. Daha sonra konuyla ilgili istatistiksel analizler yapılmıştır.

Çalışmada veriler SPSS 13.0 istatistik paket programına kaydedilerek analiz edilmiştir. Bu çalışmanın analizleri yapılırken aşağıda açıklanacak olan testler uygulanmıştır.

1. Mann-Whitney U Testi

Bu test bağımsız örnekler için uygulanan t-testlerinin parametrik olmayan alternatifidir. T- testinde olduğu gibi, iki grubun ortalamalarının karşılaştırılması yerine, Mann-Whitney U testi grupların meydanlarını karşılaştırır. Sürekli değişkenlerin, iki grup içerisinde, değerlerini sıralı hale dönüştürür. Böylece, iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir. Değerler sıra haline dönüştürüldüğü için değerlerin asıl dağılımları önemli değildir (Kalaycı, 2006).

2. Kruskal Wallis Testi

Kruskal Wallis testi gruplar arası tek yönlü varyans analizinin parametrik olmayan alternatifidir. Bu analiz sürekli değişkenler için üç ya da daha fazla grup için karşılaştırma yapmayı sağlar. Değerler sıralı hale çevrilir ve her grup için sıralı ortalamalar karşılaştırılır. Bu bir gruplar arası analizdir.

3. Korelasyon Analizi

Korelasyon analizinde iki veya daha çok sayıda değişken arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı, eğer varsa bu ilişkinin derecesi ve fonksiyonel şekli belirlenmeye

çalışılır. Korelasyon katsayısının değeri -1 ile +1 arasında değişir. Sonucun +1 çıkması iki değişken arasında kuvvetli olumlu ilişkinin bulunduğunu, -1 ise kuvvetli olumsuz ilişkinin bulunduğunu gosterir. Korelasyon katsayısı 0 'a yaklařtıķa ilişkinin kuvveti zayıflar, sıfır ise iki değişken arasında ilişkinin olmadığını gosterir.

BÖLÜM I: TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Aile

Aile için yapılacak her bir tanım onu farklı bir kategori içine yerleştirmiştir. Sosyolojik literatürde aile genellikle toplumsal kurumlar arasında yer alır. En genel tanımıyla aile; “Akrabalık ilişkisiyle birbirine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluk”tur.(Aydın, 196) Aile; “kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların karşılandığı, topluma uyum ve katılımların sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir.”(Nazlı, 2001:17)

Aileye görevleri nedeniyle üç değişik açıdan bakılabilir:

a) Aile, eşlerin duygusal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılayan yasal bir birliktir. b) Aile, ortak amacı, çıkarları, inançları, kuralları olan bir insan grubudur. c) Aile, çocukların beslenip bakıldığı ve eğitildiği bir ortamdır.

İşte bu üçüncü görevi, yani çocukların yetiştirilmesi bakımındandır ki aile, en etkili bir eğitim kurumudur ve tartışmasız olarak çocukların eğitimi en iyi biçimde aile yuvasında gerçekleşir” (Yörükoğlu, 1983: 93).

Aile birçok yönleriyle diğer sosyal yapılardan farklı kendine özgü birtakım özellikleri bulunan sosyal bir örgüttür. Maclver ve Page’in “Society” adlı eserinde bu özellikleri sekiz ana grupta toplamıştır(Gökçe, 1991:208-209) :

a. evrenseldir. b. Duygusal bir temele dayanır. c. Bireylerini şekillendirme özelliği vardır. d.Kapsamı sınırlıdır. e. Sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır. f. Üyelerinin sorumlulukları vardır. g. Sosyal kurullarla çevrilidir. h. Değişkendir.

Aralarında gerçek veya uzlaşma ve akrabalık bağı olan, yani bütün sosyal münasebetleri bir soy tarafından toplanmış olan zümrelere aile denir. Bu bakımdan aile asıl kandaşlık bağı ile bağlı olan bir zümre olduğu gibi, bu kandaşlık tamamen farz

edilmiş, sıhri ve kutsal bir bağdan ibaret de olabilir. Bir zümrenin aile olabilmesi için onda iki şartın bulunması gerekir(Ülken, 1991:27):

- a. aile zümresine giren insanlar arasında gerçek veya uyuşma kandaşlık bağı,
- b. ailenin bağlı olduğu cemiyet tarafından kendisine verilen hukuk düzenidir.

Buna göre aile olabilmek için birtakım insanların birbirlerini akraba zannetmeleri kafidir. Gerçekten aralarında doğurma şeklinde fizyolojik bir bağın bulunması gerekmez.

1.1.1 Ailenin Yapısı ve İşlevi

Aile, toplumun çekirdeği olarak tanımlanır. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu birimin yasalarla belirlenen görevleri yanı sıra geleneksel olarak da belirlenen birçok görevleri vardır. Aile, içinde bulunduğu toplumun yapısını, kültür ve değerlerini üzerinde taşır. Ayrıca ailenin, bir iç yapısı ve kendine özgü kuralları olan bir iç yapılanması da vardır. Ailenin toplum içinde önemli işlevleri vardır. Çocukların geliştirilmesi ve topluma kazandırılması bu işlevlerin başında gelir ki bunun başka kurumlarda gerçekleşmesi pek mümkün değildir. Bu açıdan da, aile, en etkin eğitim kurumu olarak kabul edilmektedir. Kişilik ailede gelişir. Toplumun kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılması ailede başlar, çevre ve okulda sürüp gider. İlgili literatüre göre aile, çocuğun beslenme bakılma, korunma, sevilme ve eğitim gereksinimlerini karşılar ebeveyn severek özenli bir akım vererek çocuğa bir güven ortamı oluşturur, onun sağlıklı büyümesini güvence altına alır. Yeteneklerinin gelişmesine yardım eder. Ona yol göstererek, kuralları öğreterek, davranışlarına yön vererek güç durumlarda da yanında olarak onu destekler. Gerektiğinde de denetler, sınırlandırır, cezalandırır ve kurallara uymasını sağlar. Doğruyu ve yanlışlığı öğretir. Çocuğun içinde yetiştiği aile tipi, onların yaşayacakları toplumsal ilişki türünü ve sayısını büyük ölçüde belirleyecek, bu ilişkiler de çocuğun hem kişilik gelişimini hem de toplumsal davranışlarını büyük ölçüde etkileyecektir. Anne-baba ve çocuklardan oluşan bu kuruluşun, yasalarla belirlenen görevleri yanında, geleneklerle tespit edilen birçok başka işlevi vardır. Aile toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, beğenilerini, inançlarını, önyargılarını ve kültürünü yansıtır(Özdemir, 2002:114).

Çocuğun hayata hazırlanmasında önemli bir yeri olan ailenin çok geniş bir görev alanı bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla şöyledir: a- Biyolojik görev, b- Ekonomik görev, c- Koruyuculuk görevi, d- Psikolojik görev, e- Eğitim görevi, f- Dini görev, g- Boş zamanları değerlendirme görevi, h- Prestij sağlama görevi

Görüldüğü gibi ailenin, çocuğun eğitime, yetişmesine ve hayata hazırlanmasına yönelik olarak çok geniş bir sorumluluk alanı bulunmaktadır. Bu saydıklarımız içerisinde, ailenin çocuğa karşı dini eğitim görevleri hususu araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır (Özdemir, 2002:114).

Çağın gelişimine uygun kendi inanç, örf ve adetlerine bağlı ve saygılı, çalışkan, hür düşünceli ve hoşgörülü nesilleri yetiştirmek en başta gelen görevimiz olmalıdır. Hiç kuşkusuz yarını oluşturacak iyi insanları yetiştirmek öncelikle ailenin sorumluluğu altındadır. Temel insani değerlerin, öncelikle oluşturulacağı kurum ailedir. Bu durum, bireyin içine doğduğu ortam tarafından şekillenmesi anlamına da gelir. Aile, bireyin anlam dünyasına iyi, doğru, adaletli olmak gibi erdemleri sunacak olan öncelikli kurumdur. Bu sebepten bireyin olumlu değerler üretebilmesi ailenin sorumluluğu altındadır(Mehmedoğlu, 2004:39). Aile ile din arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmacılar, bu iki müessese arasında derin bağların olduğu hususunda birleşmişlerdir. Dinsel formasyonun kazanmasında rol alan etkenler -önem sırasına göre- aile, kişiye ait fikirler ve okul olarak sıralanmıştır. Biz bu çalışmamızda ailenin rolü üzerinde duracağız. Çünkü aile dini inancın ortaya çıkmasında ve oluşmasında etkili olan önemli bir faktördür. Öyle ki aile çocuğa dinini öğretip, ondaki dini duygunun gelişmesini sağlayabileceği gibi, çocuğun dinden uzaklaşmasına ve ondaki dini duygunun körelmesine de neden olabilir. Peygamberimizin, “her çocuk fitrat üzere (Allah’a inanmaya ve İslam’ı kabule eğilimli) doğar. Sonra anne ve babası onu yahudi, hıristiyan veya mecusileştirir” (Müslim, Kader: 46/42) hadisi ailenin, çocuğun inancı üzerindeki etkisinin derecesini çok güzel açıklamaktadır(Peker, 1998:47) .

1.1.2 Aile Tipleri

Aile tipleri incelendiğinde bilim dalı sayısınca aile tipi ortaya çıkmaktadır. Eğitim açısından aile tiplerini aile tutum ve davranışları bölümünde inceleyeceğimizden bu bölümde sosyolojik aile tipleri üzerinde duracağız. Sosyolojik açıdan aile tiplerine

bakıldığında da farklı değişkenlere göre farklı aile tipleri olduğunu görüyoruz. Aile içindeki egemenliğin anne de ya da babada olmasına bağlı olarak anaerkil ve ataerkil aile tipleri; evlenme biçimlerine göre tek eşli(monogomi), çok eşli (poligami) gibi aile tipleri mevcuttur. Biz bu sınıflandırmalar içinden günümüzde en yaygın olarak kullanılan aile bireylerinin sayısına göre tasnif edilen aile tipolojisini esas alacağız. Bu tipolojiye göre Emre Kongar iki aile tipinin olduğundan bahseder: çekirdek aile ve geniş aile. Çekirdek aile; anne baba ve çocuklardan meydana gelir. Geniş aile ise; çekirdek ailenin kan ve sıhri hısımlarıyla birlikte yaşayan şeklidir(Kongar, 1991:68).

Ümid Meriç “İslamda Aile” isimli makalesinde farklı bir aile tipolojisinden bahseder: “Biz aile reisinin mesleği ve gelirini evin boyutlarını, ailenin hayat tarzını (köylü, göçebe, şehirli), akrabalık ve sosyal mecburiyetlerini, eş seçim biçimini, kadımla erkeğin aile içindeki rollerinin eşit olup-olmadığını esas alarak bir sınıflama yapalım. Tipolojimiz şöyle:

A. Şehir aileleri:En çok değişkenliğe açık olan bu sebeple de en farklı biçimleri içeren ailedir.

1. Çekirdek Aile: Anne-baba evlenmemiş çocuklardan oluşur.

a. Bağımsız çekirdek aile, b. geleneksel bağımlı aile, c. Çözülmüş çekirdek aile, d. Göç etmiş çekirdek aile

2. İlaveli Çekirdek Aile:Bu aile tipinde genellikle yaşlı anne ya da baba çekirdek aileye ilave olur.

3. Geniş Aile:Ortak bir atadan gelen ve 2-3 kuşağı bir arada barındıran birçok ailenin meydana getirdiği aile tipidir. Bu aile tipinde birlikte oturulduğu gibi birbirine yakın evlerde oturulması da şehir hayatında yaygın bir haldir. Ancak bu aile tipinde hiyerarşi işlemektedir. Yaşlılar gençler, erkekler eşler üzerinde etkindir.

B. Köy Aileleri: modernizasyondan az etkilene aile tipi görünüşte çekirdek aile olsa bile bir akrabalık zümresinden meydana gelir. Bu akrabalık grubunda evlilikle ortaya çıkan ve birbirine en yaşlı olan reisin başkanlığında sosyal, iktisadi ve duygusal bağlarla bağlı bir grup söz konusudur.

C. Göçebe Aile:Konumuza girmez.Çünkü bu aile tipi bütün geleneksel özelliklerini korur.Farklı toplumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkar.”(Meriç, 1991:430-432) .

1.1.3. Çocuğun Eğitimi Açısından Ailenin Önemi

Hayvanların hayatlarını devam ettirebilecek potansiyele sahip içgüdülerle dünyaya gelmesine karşın, insanoğlu çoğu şeyi sonradan öğrenmektedir Bundan dolayı insanın canlılar âleminde yardıma en fazla ihtiyacı olan bir varlık olduğu görülmektedir. Yine o başkalarına muhtaç bir varlık olarak çocukluk dönemi en uzun süren canlılardandır (Bilgili, 2005:132). Dünyaya, hiçbir şey bilmeyen bir varlık olarak gelen insanoğlu, canlılar içinde uzun müddet bakım ve gözetime ihtiyaç hisseden tek varlıktır. Bütün yaratıkların içinde büyüme ve gelişme süresi en uzun olanı insan yavrusudur. Kendi kendine bırakılırsa kısa bir zaman sonra ölür. Bu bakımdan, bakım ve gözetiminin başka kişiler tarafından yapılması şarttır. İşte bu hem zahmetli ve ayrıca da masraflı işin yapılmasını Allah Teala insanlarda oluşturduğu analık ve babalık duyguları ile gerçekleştirirken, bu bususun aynı zamanda onların sorumluluğunda olduğunu da beyan etmiştir. Çocuk eğitiminde ana-babanın bu sorumluluğu hissetmesi çok önemlidir. Bu sorumluluğu duymayan ana-baba, çocuğunu ihmal eder. İhmal, çocuk eğitiminde en büyük suçtur. Hatta denebilir ki, bu sorumluluğu hissedip çocuğa kötü davranan hatta reddeden ana- baba, ihmal eden ana-babaya göre daha olumludur. Çünkü ilgilenirken kötü davranmak bile hiç ilgilenmemekten daha iyidir. Zaten reddedilen bir çocuk da ihmal edilen çocuğa kıyasla üstün durumdadır (Dodurgalı, 1996:144).

Aile sistemi bir bütündür. Tek tek kişilerin toplamı olarak düşünülmemelidir: aile, içindeki bireylerin birbirleriyle etkileşiminden oluşan bir düzendir. Her bir aile bireyinin diğeriyle ilişkisi vardır. Bu ilişkiler ağı içerisinde her birey kendi benlik bilincini ve kişiliğini yapılandırır(Apaydın, 2001:320).

İster çekirdek ister geniş olsun aile, içinde yaş, cinsiyet, makam, rol, yetki ve sorumluluk bakımından birbirinden ayrışan az ya da çok sayıda insanın birlikte yer aldığı ve ortak bir hayat alanını paylaştığı insan topluluğudur. Bu birliktelik, karşılıklı ilişki ve etkileşimlerin oluşturduğu bir sistem olarak varlığını sürdürür. Bu yüzden ailenin özel bir içyapısı ve kendine özgü işleyişi vardır. Dışta toplumun kültürü,

yasaları, gelenekleri, inanç ve değer yargıları, içte ise aile bireylerinin ortak amacı, kuralları ve beklentileri, bu yapı ve işleyişin gerçekleşmesinde önemli rol oynar. Böylece her aile toplumun küçük bir birimi olduğu kadar, kendine özel ayrı bir kimliği de vardır(Hökelekli, 2004:42).

“Aileye görevleri nedeniyle üç değişik açıdan bakılabilir:

a) Aile, eşlerin duygusal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılayan yasal bir birliktir. b) Aile, ortak amacı, çıkarları, inançları, kuralları olan bir insan grubudur. c) Aile, çocukların beslenip bakıldığı ve eğitildiği bir ortamdır.

İşte bu üçüncü görevi, yani çocukların yetiştirilmesi bakımındandır ki aile, en etkili bir eğitim kurumudur ve tartışmasız olarak çocukların eğitimi en iyi biçimde aile yuvasında gerçekleşir”(Peker, 1998:48) .

Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde çocuk eğitimiyle ilgili meselelere yer vermiştir. Burada teferruata girmeden şunu belirtmek isteriz ki, Cenab-ı Hakkın: mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir fitnedir(tegabün, 15; enfal,28)) uyarısında ifade edilen hakikati, alimler, aile efradına karşı olan sorumluluğumuz olarak anlamıştır. Ayette geçen “fitne” kelimesinden maksat, “imtihan”dır. Aile reisleri, aile fertlerine karşı terbiyevi yükümlülüklerini hakkıyla yerine getirip getirmemekle imtihan olunuyorlar. Yerine getirmedikleri takdirde, sorumlu oldukları fertler, ahirette bir düşman gibi yakasına yapışıp, onu Allah'a şikâyet edeceklerdir.

Tekrar belirtmede fayda var: Az yukarıda kaydettiğimiz ayetin evvelindeki ayet ise, “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, hoş görüp vazgeçer ve bağışlarsanız şüphe yok ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Tegabün 64/14)

buyurarak aile efradının daha farklı bir durumuna dikkat çekmektedir. Müfessirlerimiz, ayetin iniş sebebini de göz önüne alarak “Allah'ın bir kısım emirlerini yerine getirmenize engeller çıkararak, onlar yolunda sizin bir kısım haramları işlemenize sebep olarak size düşmanlık yaparlar. Allah'a karşı günaha iten taleplerine uymayın.” diye anlamışlardır. Yani “onların üzerimizdeki haklarını yerine getirmeyerek, uhrevi helaklerine sebep olursak, ahirette, düşman tavrıyla bizi Allah'a şikâyet edeceklerdir.”

diye de anlayabiliriz. Bu iki yorum ahirde zıt görünse de özde birdirler. Çünkü her ikisinin de dinde yeri var(Canan, 2006:91).

Kur'an-ı Kerim'in ana ve babaya, çocuğun eğitimi konusunda yüklediği sorumluluklar şöyle sıralanabilir:

1. Evlilik öncesi sorumlulukları (Eş seçimi).
2. Hamilelik dönemi sorumlulukları.
 - a. Psikolojik ve duygusal hayatın düzenlenmesi
 - b. Çocuğu yaşatma
3. Doğum sırasındaki sorumlulukları
4. Doğumdan sonraki sorumlulukları.
 - a. Çocuğun bakımı ve gözetimi.
 - b. Çocuğun eğitimi. (Dodurgalı, 1996)

Bu sorumluluklardan araştırmamızın konusu olması sebebiyle eğitim sorumluluğunu inceleyeceğiz. Eğitimden sorumlu olan anne-babanın çocuğa karşı birtakım sorumlulukları vardır. Ana baba tarafından bu sorumluluklar yerine getirilirken dikkat edilmesi gereken bazı temel ilkeler vardır. Beş madde halinde belirlenen bu ilkelere dair açıklamaları kısaca vermekte yarar vardır (Cebeci, 2005).

1. Eğitici ve Öğretici İlişkiler Kurma

Çocuklarımızın mükemmel yetiştirilebilmesi için vasatın da mükemmel olması şarttır. Evet, her çocuk ortama göre şekillenir ve bir manada o ortamın çocuğu sayılır(Gülen, 2000:81) Eğitimde ilk olarak aile sonra okul sonra arkadaş ve çevre gelmektedir. Bu bağlamda öncelikle terbiye esaslarını belirleyip, çocuğun yaşamında uğrayacağı her bir noktada bu esasları koruyacak şekilde düzenlemeler yapılmalıdır. Bir binayı inşa etmek çok önemlidir. Ancak nasıl ki inşa için plan ve proje gerekliyse, eğitim için de fevkalade hassas davranılmalı, akli, mantıki, hissi herhangi bir boşluğa müsaade edilmemelidir.

Ana-baba çocuğa karşı ve çocuğun yanında hep olumlu yönde etkileyecek davranışlar sergilemelidir. Çocuğun gözü önünde sergilenen korku ve dehşet figürleri, öfkeli bağırma ve tartışmalar, ağlama ve benzeri yoğun üzüntü hali onu derinden etkiler ve olumsuz bir kişilik geliştirmesinin yolunu açar, onda güvensizlik, suçluluk, şüphe, utanç, cimrilik, kıskançlık duygularını geliştirir. Aile bireylerinin çocukla olan doğru ve tutarlı ilişkileri çocukta paylaşma, yardımlaşma, özgüven, özerklik ve girişkenlik duygularının gelişmesini sağlar. Bu duygularda tutum ve davranışların, anlayış ve erdemlerin de temelini oluşturacaktır. Ailedeki din eğitiminde de ilk adım çocukta dini duygunun oluşturulmasıdır(Cebeci, 2005:230).

2. Bilinçli Kontrol

Anne-baba çocuğun tavır ve davranışlarını kontrol etmek ve çocuklarının yanlış yapmasını engellemek ister. Buna karşın çocukta gelişiminin bir gereği olarak kendini gerçekleştirmek ve özgürleşmek isteyecektir. Çocuğun özgürleşmesi anne-babasını reddetmesi onlardan kopması ya da uzaklaşması anlamı taşımaz. Anne-babanın kontrol etmesi de çocuğun özgürlüğünü elinden alma eğilimi göstermemelidir. Çocuk kendini gerçekleştirmeye ve birey olmaya hazırlanırken anne ve baba çocukla çatışmadan kontrol etmeyi bilmelidir. Bilinçli kontrol sunmak isteyen anne babalar ilk olarak çocukların gelişim dönemlerini iyi bilmeli ve onları tanıyarak işe başlamalıdır. Çocuğun psikolojisi ve gelişim düzeyi hakkında yeterli şekilde bilgiye sahip olmayan aileler, çocuklarının eğitiminde istedikleri verimi elde edemeyebilirler.

Çocukların din eğitiminde, eğitim ve psikolojinin verileri dikkate alınmalıdır. Zira çocuğu tanımak, onun ruh ve beden gelişimini doğru olarak tespit etmek, ona göre gerekli eğitim-öğretim yapabilmeyen ilk şarttır. Hz. Peygamber insanlara akıllarının alacağı kadar konuşmayı ve insanlara bilgi seviyesine göre konuşmayı tavsiye etmektedir(Özdemir, 2002:127). Bilinçli kontrolün ikinci temel kuralı da ilişkilerin sevgi esasına dayandırılması gereğidir. Çocuk her ne olursa olsun anne ve babasının kendisini seveceğini bilmelidir. Yanlış yaptığı zamanlarda yargılamak, eleştirmek, kırıcı sözler söylemek çocukta güvensizlik, hırçınlık, içine kapanma gibi tepkisel davranışlar oluşturabilir. Yargılanması gerekenin çocuk değil de davranış olduğu unutulmamalıdır(Akıncı,2006).

İnsanlığın İftihar Tablosu, bütün insanlara sevgiyle yaklaşıyor, bütün insanları kucaklıyordu. Peygamberimiz çocuklara karşı daha çok şefkatliydi ve onlara sevgiyle muamele ediyordu. Rafi' b. Amr (r.a.) hadisesi bunun güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır. Rafi' b. Amr (r.a.) hadisesinde Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ona hiçbir şey söylemeden önce niye yaptığını soruyor ve onu konuşturuyor. Çocuk yemek için taşıdığını söylüyor. Karnı aç olan bir çocuğun, karnını doyurmak için böyle bir şey yapmasını tabii karşılamak lazım. Çocuk yaptığı yanlışın farkında olmayabilir. Böyle bir durumda çocuğun niyetini ve düşüncelerini anlamak çok önemlidir. Çocuklar ne yaparsa yapsın, hemen kararımızı vermeden önce onları dinlemeliyiz. Onun dünyasına girip onu anlamaya çalışmalıyız. Yanına suçlu olarak getirilmesine rağmen, O kesinlikle kızmıyor, cezalandırmıyor ve her şeye rağmen şefkatle yaklaşıyordu. Çocuğa “Yavrum” diye hitap ediyor, onun başını okşuyor ve ona dua ediyordu.

3. Model Davranışlar Gösterme

Her insanın bilerek veya bilmeyerek etrafındaki şahıslardan ve cereyan eden olaylardan etkilenmesi ve hoşuna giden davranışları kendine mal ederek tekrarlaması mümkündür. Tabii ki yetişkin olan insan bu konuda daha seçici ve eleştirel davranabilir. Fakat çocukluk döneminde bulunan bir kişinin, hele hele okulöncesi dönemde bulunan bir çocuğun etrafındaki insanların davranışlarını eleştiriye tabi tutup seçici davranması pek mümkün olmamaktadır. Bir de çocuğun etrafındaki insanların, çok sevdiği annesi, babası, öğretmeni ve oyun oynadığı arkadaşları olduğu düşünülürse, çocuk için bunun çok zor olacağı anlaşılır. Ayrıca bu dönemde bulunan çocuk zihinsel gelişimi, sosyal ve duygusal gelişimi bakımından da taklit etmeye çok elverişli olup, davranışları eleştiriye tabi tutacak gelişim seviyesinde değildir(Sağlam, 2000:558).

Çocuk psikologları, taklit için çocuğun bir örneğe, bir modele ihtiyacı olduğu görüşünde birleşmektedirler. Örnek veya model, çocuğun duygularına işleyerek onu belli bir yöne doğru çevirir. Çocuk da bilmeden ve düşünmeden kolayca o modeli taklide kayar. Böylece o, karşısındaki benzemek istediği objeyi (anne, baba vb.) kopya etmeye başlar. Ancak çocuk, çeşitli tutum ve davranışlar kazanırken, kimleri model olarak alır? Her şahıs çocuk için bir model olabilir mi? Veya çocuk, sadece ana ve

babasını mı model olarak seçer? Çocuğun bir kimseyi taklit modeli olarak kabul etmesi bazı şartlara bağlıdır. Bu şartları kısaca aşağıdaki gibi sıralayabiliriz. Ancak şunu unutmamak gerekir ki çocuğun tek bir kişiyi taklit etmesi gerekmez, çeşitli durumlarda başka başka kişileri de taklit edebilir(Peker, 1998:49). Bunlar:

a- İhtiyaçlarını Karşıllayanlar

Çocuk, kendisini ödüllendiren ve ihtiyacını karşılayan kişileri taklit eder. Çocuk ilk yaşlarında tamamen aciz ve başkalarına muhtaç bir durumda olduğundan, kendisinin ihtiyaçlarını karşılayan bir kimseye sevgi ve güvenlik duygularıyla bağlanır ve onun davranışlarını örnek alır. Çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan ve onu ödüllendiren kişiler ise herkesten önce anne ve babadır. İşte anne ve babanın taklit modeli olmasında başlıca rol oynayan faktör budur.

b- Ödüllendirilenler

Çocuk, davranışları yüzünden ödüllendirilen kişileri taklit eder. Örneğin, yaptığı hareketler sonunda büyükleri tarafından oyuncak, yiyecek verilerek veya sevgi gösterilerek sevindirilen çocuk, bir başka çocuk tarafından taklit edilir.

c- İtibar Sahipleri

Çocuk, belli mevkilerde olan ve kendisi için cazip gelip de mahrum olduğu şeyleri elinde bulunduran kimseleri de taklit eder. Bu türlü taklide mevki kıskançlığı da denilir.

Dini yaşayışın kişide çocukluk dönemindeki taklitle başladığını söyleyebiliriz. Çocuk dinle ilgili gördüklerini ve yetişkinlerce kendisine anlatılanları, kabul etme yeteneği gösterir. Çocuk dini normları ve kuralları kabul ederken, yetişkinlerden onların şekillerini de alır. Bu, ibadet şekilleri olduğu gibi, onların sözleri veya dili de olur. Taklitle başlayan din, çevrenin dini atmosferine ve çocuğun ferdi kabiliyetine göre yavaş yavaş gelişip derinleşerek dini yaşayışa dönüşmektedir. Evdeki büyüklerin derin bir saygıyla dini yaşayışlara yönelmeleri çocukların bu ‘yaşayışları taklit ederek içselleştirmelerine sebep olmaktadır. Bundan dolayı da çocuğun beraber olduğu

kişilerin ahlaken, dinen, tutum ve davranış olarak güzel örnek teşkil edecek kişiler olmasına dikkat edilmelidir(Sağlam, 2000:560).

Okulöncesi yıllarda genellikle anne ve babalar taklit edilirken, okul çağıyla birlikte anne ve baba bir dereceye kadar ikinci plana düşerek öğretmen daha çok ön plana geçer. Ergenlik öncesi ve ergenlikte arkadaşlar ve grup üyeleri birinci etki kaynağı haline gelir. Daha sonra tanınmış kişiler ve ünlü büyükler model alınır. Hüseyin Peker çocuğun din eğitiminde taklitin önemi ve bu mühim hususla ilgili yapılacakları şöyle anlatmaktadır: “O halde çocuğun dini yönden istenilen tarzda yetişmesi için nasıl hareket etmeli? Çocuğa neleri öğretmeli ve nasıl öğretmeli? Kısaca nasıl bir yöntem uygulamalı? sorusu ile karşılaşmaktayız. Bu soru, çocuğun psikolojik özellikleri de dikkate alınarak cevaplandırılmalıdır. Zaten çocuğun ne olduğu, nasıl bir varlık olduğu, kısaca çocuk psikolojisi bilinmeden yapılacak dini bir eğitimden istenilen yarar beklenilemez. Bu yüzden yetişkinler olarak ana-baba ve diğer aile bireyleri önce çocuğu tanımalı ve ona göre bir yöntem uygulamalıdır(Peker, 1998:50-51). Bu yöntemi seçerken çocuğun nasıl olmasını istiyorsa o şekilde bir davranması gerektiğini unutmamalıdır. Kur’an-ı Kerim’de: “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz Yapmayacağınız şeyleri söylemeyiniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır” (Saff, 61/2-3) buyrulmaktadır. Yine Peygamber Efendimiz (sav): “Her çocuk fitrat üzere doğar. Sonra onun anne-babası onu ya Yahudi, ya Hıristiyan veya Mecusi yapar” (Müslim. Kader, 25) buyurmaktadır. Söz konusu ayet ve hadisi, çocuğun güçlü taklit yapısıyla yan yana düşündüğümüzde eğitimcinin davranışlarına ne denli dikkat etmesi ve çocukta görmek istediği güzelliklerin önce kendinde bulunması gereği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır(Sağlam, 2000:559).

Aile, çocukların ilk dini tecrübelerini kazandığı bir yerdir. Çocuklar iyi bir gözlemcidirler. Aile üyelerinin davranışları onların gözünden kaçmaz. Bu yüzden, olumlu davranışta bulunmalarına zemin hazırlamak ve iyi örnekler geliştirmelerine fırsat tanımak için, onlara olumlu davranış örnekleri sunulmalıdır. Aile dini davranışların ve dini ilişkilerin modelidir. Dini değerler aile- de temsil edilen şekliyle çocuğun dünyasına girer. Aile üyelerinin dini davranışları ve kullandıkları dini deyimler, ifadeler, çocukları doğrudan deruni bir dini yaşantı içerisine sokar. Dini açıdan aldıklarını kendi ruhsal yapılarına göre işlemeye çalışırlar. Bunun sonucu olarak

aile içerisinde yerine getirilen ibadetler çocuklar üzerinde bir etki bırakır ve onlar bu ibadetlere katılırlar(Özdemir, 2002:118).

Çocukluk yılları bireyin şahsiyetinin oluşumu açısından çok önemlidir. Çocuk büyüklerinin davranışlarını taklit yoluyla benimser. Bu itibarla aileler çocuklarına karşı iyi örnek olmak durumundadırlar. Yetiştirme durumunda olduğumuz çocuklarımıza karşı duygularımız, düşüncelerimiz, sözlerimiz, kalbi hayatımız, davranışlarımız hep örnek olma hedefine bağlanmalıdır Onların mükemmel şekilde yetişmesini istiyorsak, bu hususa fevkalade dikkat etmek zorundayız. Mesela, onların namaz kılmalarını arzu ediyorsak, namazı gözlerinin önünde büyük bir ihtimamla eda etmeli, Allah'a karşı edebin sınırları konusunda tavrımızı ortaya koymalıyız. Hep doğru söylemeli ve yalandan uzak olmalıyız. Onların uygunsuz söz söylemelerini arzu etmiyorsak, o evin içinde, uygunsuz hiç bir söz söylememeli ve onların hafızalarına uygunsuz kelimeler katiyen yazmamalıyız(Gülen, 2000:84).

Hz. Ayşe (r.a.)'ya, "Rasulü Ekrem (sas)'in ahlaki neydi?" diye sorulduğunda; siz Kur'an okumuyor musunuz? O'nun ahlakı Kur'andı (Müslim, Müsafirin, 139; İbni Mace, Ahkam, 14: Müsned, 6/91) buyurmuşlardır.

Bu hadis açısından Rasulü Ekrem (sas)'in durumunu biz şöyle anlıyoruz: Rasulü Ekrem (sas)'in bir hayat tarzı, bir yaşayışı vardı ki, Kuran da işte bu kamil insanın yaşayışını bize anlatmaktadır. Terbiye ve talim adına yapılan işlerin en tesirlisi davranışlarla ifade edilenidir. Evde hayatı uygunca tanzim etmenin, çocuklara bir fikir verme bakımından önemi münakaşa edilmeyecek kadar büyüktür. Öyleyse çocukta görülmek istenen davranışları öncelikle anne-baba uygulamalı ve çocuğa örnek olmalıdır.

4. Dolaylı Etkileme

"Nasihatler şeklinde sürekli öğretici telkinlere maruz kalmak çocuk için sevimli bir durum değildir. Kazandırılmak istenen değerlerin çocuğun ilgi alanına giren yaşantılar içinde verilmesi, ilgi duyduğu bir konu ile meşgul iken hissettirilmesi daha etkili bir yoldur." (Sağlam, 2001:202). Onu haz duyduğu faaliyetlerden daha çok hiçbir şey öğrenmeye hazır hale getirmez. Bu nedenle çocuk dünyasında önemli olan her türlü vesile eğitim için kullanılmalıdır. Oyunlar, şiirler, bilmeceler, ninniler, tekerlemeler,

masallar, hikâyeler, fabllar, biyografiler, hatıralar, seyahatnameler, tarihi olaylar, diyaloglar çocuğun ruh dünyasında öğüt ve nasihatten daha etkili olacaktır. Bütün bu etkinlikler yapılırken seçilecek şiir, bilmece, hikâye, masal veya fablın içeriğine göre ve ebeveynlerin kişisel becerisine göre, çocuğun hem temel gelişim alanlarına hem ahlak eğitimine katkı sağlamanın yanında, hem de milli kültürümüzü aktarma fırsatı elde edilebilir(Sağlam, 2001).

5. Uygun Yaşantılarla Özdeşleştirme

Modern dünyada çocuklar için, mekteplerin yakınında veya başka müsait yerlerde çocuk bahçeleri, kreşler vb. sosyal tesislere çok önem verilir. Onun maddi hayatı ve fiziki dünyasının sıhhatli, sağlam, huzur içinde bir ortamda geçmesi; donanımlı yetişmesi için çok önemlidir. Bunlar düşünülüp taşınılmış ve her türlü faydası ve zararı önceden hesap edilerek yapılmıştır. Ne var ki, çocuğun böyle maddi bir ortam gibi, manevi hayatını yaşayabileceği, geliştirebileceği, insanlığını duyabileceği; hatta Rabbiyle gönül münasebetleri kurabileceği bir manevi ortama da ihtiyaç vardır. “Çocuk çevresi” derken bu husus da düşünölmelidir. Şimdi burada işte bu hususlarla alakalı yapılması gerekenleri arz etmeye çalışacağız(Gölen, 2002:151). Çocuk için iyi bir çevre oluştururken dikkat edilecek mühim bir husus onun için uygun bir arkadaş seçmektir. Kötu arkadaş olumsuz şeylerle meşgul eder. İyi arkadaş ise olumlu örnek teşkil etmektedir. Onunla olduğunuz zaman hep melek ufuklarında dolaşırsınız. Çocuğun dini duygu ve düşüncesinin şekillenmesinde arkadaşlarının rolü küçümsenmeyecek kadar fazladır. Öyleyse anne-babalar tarafından önemsenmeli ve ihmal edilmemelidir. Çocuk, onun için planladığınız terbiye hususlarını paylaşabileceği arkadaşlarla tanıştırılmalıdır. Eğer bunun tam tersi bir durum söz konusu ise o arkadaşlarından uzaklaştırılmalı, gerekiyorsa yer değiştirilmelidir. Cüzdanimızı bile güvenmediğimiz insanlara teslim etmezken, çocuğumuzu güvenmediğimiz ve ona zarar vermesi muhtemel arkadaşların eline bırakmak bilerek zararı kabullenmektir.

Çocuklara dini eğitim sunarken onu dini havayı teneffüs edebileceği mekânlara götürmek faydalı olacaktır. Çocuk cemaatle namaz, mevlit gibi dini merasimlere katılmalıdır. Burada mühim olan mevlit ya da ilahi dinlemekten çok çocuğun dini

yaşantıya katılmasıdır. Bu gibi yerlere gitmenin yanı sıra çocuk salih kimselerle tanıştırılmalıdır. Öğrenme nazari bir bilgidir ibaret kalacağı için, bu nazari bilgilerin salih kimseler ile tanıtılması ve güzel işlerin, onların kahramanlarıyla hatırlatılması çok önemlidir. Daha küçük yaşta iken, o çocukların zihinlerine, namazıyla-niyazıyla büyük bildiğimiz insanlar girmelidir ki, çocuk yürüdüğü yolun, daha önce de bazı mühim zatların yürümüş bilsin ve o yolda olmanın mutluluğunu duyabilsin.

Çocuğun çevresine dikkat ederken gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus da televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarıdır. Çocuğun televizyonda seyredeceği programlar arasında, ya da gireceği internet adresleri arasında seçim yapmak zaruridir. Gerçekten de bazı yayınlar, gençliğin ahlaki ve itikadi düşüncesini sarsmakta ve onların ruh dünyasını karartmaktadır. Bu sebeple de anne-baba çocuğunun eğitiminde bu noktayı da değerlendirmelidir.

1.2. Ana-babanın Çocuğa Karşı Tutum ve Davranışları

1.2.1. Ana-baba Tutumları

Anne-baba-çocuk ilişkilerinin bir sistem halinde geliştiği etkileşimi ve sosyalleşme sürecinin, üç farklı modeli karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, “karşılıklı bağımlığa dayanan” aile modelidir. Bu model ataerkil aile yapısına sahip, sıkı bağlarla dokunmuş aile ilişkilerinin görüldüğü geleneksel, kırsal çevrelerde yer alır. Bu tip ailelerde çocuklar, ana babaları için “yaşlılık güvencesi” değeri taşır. Bu değer, nesiller arasında duygusal ve maddi bağımlılığı içerir. Çocuk yetiştirmede özerklikten çok, denetimi içeren imar ve bağımlılık yaklaşımı görülür. Bu tür sosyalleşme, ailenin devamlılığı açısından önemli rol oynar. Aileye sadakati, bağımlılığı ve itaati vurgula yan bu yaklaşım biçimi, çocuğun ailesiyle bütünleşmesini sağlar. Bu şekilde büyütülen çocuklar, ileride ailelerine sadık olurlar. İkinci aile modeli, hem ailenin diğer ailelerden hem de aile bireylerinin birbirlerinden bağımsız ve ayrılmış olması üzerine kuruludur. Bu model daha çok kentleşmiş, yüksek refah düzeyli çevrelerde görülür. Burada nesiller birbirinden ayrılmıştır ve hem duygusal hem maddi kaynak yatırımı ana babaya değil, çocuğa yönelmiştir. Eğitimin artan önemiyle çocuk sahibi olmak aileye maddi bir yarar sağlamaktan çıkıp ekonomik bir yük haline gelmiştir. Buradaki sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimi, bağımsız, ayrılmış, belirgin sınırları olan bir

benlik gelişimini doğurur. Çocuk yetiştirmede denetime daha az yer verilir, ana baba, çocuğu oldukça serbest bırakır. Üçüncü aile modeli ise “karşılıklı duygusal bağlılık” olarak adlandırılır. Bu yapıda, duygusal alanda karşılıklı bağlılık görülürken, maddi alanda hem birey hem aile düzeyinde bağımsızlık söz konusudur. Devam eden kuşaklar arası duygusal bağlılık, genç yetişkinlerin duygusal yatırımlarını hem anne-babaya hem çocuklarına yöneltmelerine neden olur. Çocukların artan masrafiyla ve azalan ekonomik değeriyle birlikte, psikolojik değerleri ön plana çıkar. Burada aileye bağlılık kadar bireyin de önemi vardır. Çocuğa bir taraftan özerklik tanınırken, diğer taraftan ana baba denetimi ihmal edilmez ve duygusal bağlılık vurgulanır. Bu aile ilişki modelinde bireysel sadakat ve özerklik bir arada yer alır ve özerk-ilişkisel bir benlik gelişimi ortaya çıkar. Bu benlikte iki temel insan ihtiyacı olan “bağlanma” ve “özerklik” ifade bulmaktadır. Bu aile yapısında büyüyen çocuğun bireysel ihtiyaçları, aile ihtiyaçlarıyla ters düşmez. Çocuğun özerkliği aile için bir tehdit oluşturmaz(Hökelekli, 2004:52).

Ana babanın çocuğunu karşı tutumu, onun kişiliğinin gelişmesinde ve eğitiminde büyük önem taşır. Ana babanın çocuğa tutumunun üç boyutundan söz etmek mümkündür. Çocuğu benimseme, çocuğa ilgi ve çocuk üzerindeki denetim ve yönetim. Bu konulardaki yaklaşım tarzının değişik derecede birbiriyle etkileşiminin sonucuna göre, ana babaların tutumları farklılıklar gösterir. Bu tutum farkları da, çocuğun ruhsal gelişiminde, davranış ve ilişkilerinde belli özellikler ortaya çıkarır. Benimseme boyutu, ana babanın çocuğu kabul etmesi ile reddetmesi çizgisinde- ki yerini gösterir. Kimi ana baba, çocuğunu içtenlikle benimserken, kimi ana baba ise çocuğunu reddeder. İlgi boyutu ana babanın, çocuğun ihtiyaçlarına ve eğitimine karşı ilgi ya da ilgisizliğini gösterir. Bazı çocuklar ana babanın ilgi merkezi iken, bazı çocuklar da ana babanın umurunda olmayabilir. Yetke (otorite) boyutu, ana babanın çocuğunu yönetme ve denetleme hakkını gösterir. Kimi ana baba çocuğuna baskıcı, otoriter, kimisi de serbest ve hoşgörülü tarzda yaklaşım gösterir. Bu bakış açısıyla, ana baba tutumları ve bunların çocuk üzerindeki etkileri yönünden birçok sınıflandırma yapılabilir(Hökelekli, 19??:54).

Bazı araştırmacıların şu şekilde bir aile tiplemesi yaptıklarını görüyoruz:

1. Bilinçli otorite veya demokratik aile.
2. Baskıcı Otorite
3. Sınırsız hoşgörü
4. İlgisiz (kayıtsız) aile
5. Aşırı koruyucu, kollayıcı aile
6. Tutarsız dengesiz aile

Yaygın anne baba tutumları; ilgisiz, baskıcı, aşırı koruyucu, serbest, dengesiz, dengeli olarak sıralanabilir(Aydın, 2005:31) .

Bu sınıflamada belirtilen aile tiplerinde en yaygın olanı ve en dikkatleri üzerine çeken “demokratik” ve “otoriter” aile tipleri olmuştur. “İlgisiz” ve “koruyucu” aile tutumları toplumda daha az yaygın tutumlardır. Ülkemizde yapılan araştırmalarda da ilgisiz ve koruyucu tip aile sayısının daha az ve çoğunluğun demokratik ve otorite aile tutumunu benimsediğini ortaya çıkarmıştır(Özgüven, 2001:210).

1.2.1.1. İlgisiz Ana-baba Tutumu

Bu tutum, çocuğa karşı ilgisiz, çocuğun maddi ve manevi ihtiyaçlarına karşı duyarsız, sevgi ve şefkati yetersiz, kontrolü gevşek anne baba tutumudur. Bütün çocuklar ilgi isterler. İlgisizlik, umursamazlık sadece çocukları değil yetişkinleri de olumsuz yönde etkiler. İnsana verilecek en korkunç ceza onun varlığını kabul etmemek, fark etmemektir. İlgisiz anne baba, çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız, sevgi ve şefkate yetersiz, çocukları yönlendirmede sorumsuz, iletişim kopukluğu içinde, çocuğun doğru veya yanlış söylediği veya yaptığı hiçbir şeye önem vermeyen bir tutuma sahiptir. Çocuklar kindar, kavgacı, isyankâr, saldırgan, suça eğilimli, güvensizdir Bu tür ailede yetişen çocuklar, biraz şansa kalmıştır. Bazen bu çocuklar iyi bir arkadaş grubu içine girebileceği gibi çoğu zaman da yanlış ve kötü işler yapan grupların içine düşerek birer suç makinesi haline gelebilirler(Aydın, 2005:31) İlgisiz aile tutumu, çocuğun vakitsiz ve tesadüfen doğması, annenin, anneliğe hazır olmaması ve çocuğu benimsememesi gibi durumlarda çocuğun istenmeyen bir çocuk olarak algılanması sonucu ortaya çıkar(Özgüven, 2001:215).

Bu tutum içinde yetişen çocuk, kendisine karşı gösterilen düşmanlıktan daha çok ilgisizliğe karşı tepki duyar. Savsaklanmış bir kimse olarak, ana babasının ilgisini çekmek için, çoğu kez yaramazlıklar yapar. İlgisizlik yüzünden çocuk, kendi kendine başının çaresine bakmasını öğrenir; orta derecede bir bağımsızlık duygusu geliştirir. Çocuk arada bir ilgi çekmek, sevgi elde etmek ve ailede bir yer kazanmak için girişimlerde bulunur. Bu aradıklarını dışarıda arkadaş kümeleri içinde bulmaya başlayınca, eve yabancılaşmaya başlar. Suç işleyen çocukların aileleri üzerinde yapılan araştırmalar, çocuklarıyla mesafeli ilişkiler kurmayı tercih eden, istenmeyen durumlarda çocuğunu veya başkalarına karşı hasımca, reddedici bir tavır sergileyen, katı bir disiplin uygulayan kimseler oldukları tespit edilmiştir(Hökelekli, 2004:55).

1.2.1.2. Baskıcı (Otoriter) Ana- baba Tutumu

Aşırı otoriteye dayanan disiplin anlayışına sahip anne baba tutumu olarak bilinir. Çocuğu sürekli kontrol altında tutan, kurallara sıkı sıkıya uymasını bekleyen anne baba tutumudur. Aşırı disiplin sahibi anne baba, çocuğunu kendi tasarladığı bir kalıba göre yetiştirmek ister. Çocuk sürekli denetim altındadır. En küçük hataları ve yaramazlıkları gözden kaçmaz. Çocuğun, kurallara sıkı sıkıya uyması beklenir. Çalışması, oynaması, yatması, saatli ve düzenli olmalıdır. Durum ve şartlar ne olursa olsun, anne babaya boyun eğmelidir. Anne babanın aldığını giymeli, onların seçtiği arkadaşlar ve oyuncaklarla oynamalıdır. Evde ve çevrede görgü kurallarına uymak zorundadır. “Lütfen” demeden konuşması, kötü söz söylemesi, söylenileni yapmakta biraz gecikmesi ayıplanır. Sürekli ders çalışması, hep iyi notlar alması istenir. Otoriter ve baskıcı anne baba, disiplin sağlamak için genellikle cezaya başvurur. Bu tutumda anne baba çocuğun doğru davranışlarını bile sürekli eleştirir, yanlış yaptığı zaman cezalandırır. Cezalar çoğunlukla suçla orantısız ve ağırdır. Çocuk, attığı her adımda yanlış yapma korkusu içindedir. Çocuk da kendine güvenemediği için kısıtlı ve ürkek hareket eder, doğrularını yaşayamaz, korku nedeniyle yanlışını gizleyerek yalan söyler ve yalanı alışkanlık haline getirebilir. Baskıcı ailelerde, çocuğun duygu ve düşüncelerine fazla önem verilmez(Aydın, 2005:32). Otoriter bir tutum içinde olan anne- babalar koymuş oldukları katı kurallara çocukların aynen uymalarını isterler. Denetimin yüksek çocuğa karşı duyarlılığın düşük olduğu bir tutumdur. Ana-baba belki çocuğunu sevmektedir ancak sevgisini, çocuk istenilen şekilde davrandıkça

gösterir, sevgisini istenilen davranışların belirlenip gelişmesi için bir pekiştirici olarak kullanır. Çocukla sözel etkileşimde bulunmaz, istek ve emirlerinin tartışmasız yerine getirilmesini ister. Çocuğun görüş ve düşüncesini açıklamasına, benliğini ortaya koymasına izin verilmez. Çocuğun kendi kendini yönetebileceği kabul edilmez, onu ilgilendiren tüm kararlar ana-baba tarafından verilir ve çocuktan uygulaması beklenir. (Özgüven, 2001:211) Anne babaların aşırı otoriteyi bir yöntem olarak benimsemelerinin altında yatan ana düşünce, “çocuklarım disiplin altında tutma” kaygısıdır. Evet, çocuklarımızı denetlemeye mecburuz, ancak baskı, bir denetleme biçimi değildir. Çocuğun “disiplin altında tutulmasından ne anlaşıldığı önemlidir. Genellikle anlaşılan, çocuğun, anne babasının tam istediği gibi olmasıdır. Yani ailenin, planlarını uygulaması, hayallerini gerçekleştirilmesi, onların kendi modellerinde yetişmesi için, çocuğun disiplin altında tutulması anlaşılmaktadır. Çocuğun karşı görüşlerine, özgün proje ve hedeflerine değer verilmemesi, bunları ailesi ile tartışma imkânı olmaması, bunların “sakıncalı ve nankörce” bulunması, çocuğun kendisi için uygun bir yere doğru yürümesini zorlaştırır (Aydın, 2005:34).

Baskıcı bir tutum içinde büyüyen çocuk birtakım davranış bozuklukları geliştirebilir. Prof. Dr. Haluk Yavuzer çocuklarda görülen davranış bozukluklarıyla ilgili, yakın çevrenin özellikle ailenin rolünü belirlemek için bir araştırma yapmıştır. Bulgularda aile içindeki huzursuzluk, anne-baba ilişkilerindeki olumsuzluk, babanın çocuğa sert davranması, ona zaman ayırmaması, anneye bağımlılık, anneye olan bozuk ilişkiler, ailenin koruyucu ya da baskıcı tutumu; alt ıslatma, tırnak yeme, parmak emme, yalan söyleme, hırsızlık yapma gibi davranış bozukluklarına sebep olabileceğini göstermektedir (Yavuzer, 1992).

1.2.1.3. Aşırı Koruyucu Ana-baba Tutumu

Bu tutumda olan ailede, ana baba çocuğu ile ilgilidir. Çocukla ilgili her şeyi kendileri yapmak ister, sevgilerini aşırı bir denetim ile birleştirerek çocuklarının bireysel ve bağımsız yaşamalarına izin vermezler. Çocuklarının her şeyi kendilerine danışmalarını kendilerine sormalarını isterler. Koruyucu tutuma annenin duygusal yalnızlığı sebep olabilmektedir. Bu tutuma giren anne çocuğu ile bütünleşir, onu her türlü dış etkene karşı korur. Çocuk kendi gereksinimlerini karşılayacak yaşa gese bile hala ona küçük

bir çocuk gibi davranır. Yemeğini yedirir, ödevlerini yapar, kendi yatağında yatırır. Bu tür davranışları yaparak çocuğuna yardımcı olduğunu onunla ilgilendiğini düşünür. Oysa gerçekte kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu gidermeye çalışır(Özgüven, 2001:214).

Bu tutum içerisinde büyüyen çocuk, ya çekingen, ürkek, utangaç olur ya da kırıncı, hırçın, kavgacı olur(Hökelekli, 1977:55). Aşırı koruyucu tutum, çocuğun sosyal gelişimini ve uyumunu zedeler ve bencil bir kişilik geliştirmesine neden olur. Çocuğun bir yanlışlık yapacağından korkarak üzerine aşırı derecede titreyen, çocuğun yerine, işleri anne babasının yaptığı bir ailede yetişen çocuk, bağımsız bir kişilik geliştiremez. Annenin aşırı koruyucu tutumu, çocuğun kendi başına yapması gereken kendine ait işleri bile gerçekleştirmesine imkân vermez(Aydın, 2005:35).

1.2.1.4. Aşırı Serbest Ana-baba Tutumu

Bu tutumdaki anne baba, çocuğun doğru veya yanlış hiçbir hareketine karışmaz, yanlışlarına bile kızmaz. Onun üzerinde yetke kullanmanın sakıncalı olduğuna inanır. Ana baba, çocuk için evde oldukça hoş bir hava geliştirir ve kendilerini rahatsız etmeyecek biçimde, çocuğun dilediği gibi davranmasına izin verir. Ana baba, çocuğa dilediğini vermenin, ona karşı koymaktan daha kolay olduğuna inanmıştır. Bu tutumdaki ana babanın eğitime ilişkin belli bir görüşü yoktur; çocuğu en kolay yöntemle büyütür. Böyle bir tutum çoğunlukla, çocuğu cezalandırmaktan korkmanın ve çocuğa bebekmiş gibi davranmanın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Çocuk da neyin doğru ve yanlış olduğunu kesin olarak öğrenemez deneme yanılma yolu ile öğrenmeye çalışır.

Disiplinin yok denecek kadar gevşek olduğu ailelerde, “çocuktur yapar” denilerek, çoğu olumsuz davranışlar hoşgörüle karşılanır. Çocuk, bile bile kırıp dökse de anne babacan belirli bir tepki görmez; “varsın kırsın” denilerek, destek bile görür. Çocuğa sayısız haklar tanınmıştır, ancak, nerede duracağı kesinlikle belirlenmemiştir. Öğretilen şeylerin, uygulama ve denetimi düzensizdir. Verilen cezalar, çok yetersizdir ve çocuk tarafından ciddiye alınmaz. Çünkü çocuk, cezanın ya ertelendiğini ya da unutulduğunu, “Bir daha yaparsan karışmam.” diye geçiştirildiğini, önceki deneylerden öğrenmiştir. “Yalvarırım yapma Beni seviyorsan dur!” gibi, yalvarma ve acındırma

yöntemi ile çocuk, yola getirilmeye çalışılır. Ağlamayı veya tepinmeyi alışkanlık haline getiren çocuğun elinde oyuncağa dönen, anne baba, çocuktan çekinir duruma gelmiştir. Serbest anne baba, çocuğa karşı aşırı sevgi gösteren, gereğinden fazla hoşgörülü, kural koymayan, hatalarına göz yuman, yanlına bile engelleme getirmeyen bir tutuma sahiptir. Çocuklar neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusunda karar veremeyen, kendini denetleyemeyen ve yönetemeyen, aşırı serbestlik beklentisi içinde, bencil, özgürlüğü kısıtlandığında toplum dışı ve isyankâr davranışlara başvuran bireyler olabilmektedir.

1.2.1.5. Dengesiz ve Tutarsız Ana-baba Tutumu

Dengesiz ve tutarsız aile tutumu, ana-baba arasındaki görüş ayrılıklarından ya da anne ve babanın kendi içinde gösterdiği değişken tutumlardan kaynaklanır. Dengesiz ve tutarsız tutumda, anne baba bazen aşırı hoşgörülü ve serbest, bazen engelleyici, baskıcı ve cezalandırıcı bir tutum içindedir. Bu aile ortamında kurallara uyulmasında kararlılık ve süreklilik yoktur.

Bu ortamda yetişen çocuk neyin iyi, neyin kötü olduğuna karar veremez, hangi davranışın nerede, ne zaman yapılıp yapılmaması gerektiğini bilemez; tutumunu, anne babanın keyifli veya öfkeli oluşuna göre ayarlamaya çalışır. Çocuk davranışının doğru veya yanlış oluşuna göre değil, “Ne zaman yaparsam ceza verilmez?” sorusunun cevabına göre davranmaya başlar. Tutarsızlık, tek tek annenin veya babanın bir gününün diğer gününe uymaması şeklinde olabileceği gibi, anne babanın, birbirine çok aykırı eğitim anlayışlarının çatışması şeklinde de olabilir.

Anne baba, evin düzenini sağlamak için konulan kuralların uygulanmasında tutarlı olmalıdır. Bazen tepki gösterip bazen tepkisiz kalmak çocuğun ebeveyne güvenini yetiştirmesine yol açar. Bugün öfkelenmesine yarın yine öfkeleneyeceği belli olmayan bir anne babanın çocuğu şaşkındır. Çocuk böyle durumlarda hangi davranışının doğru, hangisinin yanlış olduğuna karar veremez. Tutarsız olmak, anne babaların en çok düştükleri tuzaklardan biridir. Halbuki insanlar koydukları kuralları uygulamada tutarlı olmalıdır. Anne babalarının verdikleri sözlerde durması da aynı derecede önemlidir. Bazen anne babalar öyle sözler söyler ve tehditler savur ki, çocuk ne yapacağını şaşırır.

Önceleri tehditler doğru kabul ederek korkar ancak bunları yerine getirilmediğini görünce anne babanın tehditlerine aldırılmaz olur(Aydın, 2005:40).

1.2.1.6. Dengeli Ana-baba Tutumu

Bu tutumda olan ana baba, çocuğunu içtenlikle sever, onun her davranışı ile ilgilenir, yanlış davrandığını görünce de ona rehberliğe dayanan, demokratik denebilecek bir denetim uygular. Ana baba, aile içinde çocuğa bazı haklar tanır; onu ciddiye alır. Çocuğa, ana babasının davranışlarını eleştirmesinde; görüşlerini açıkça dile getirmesinde; bazı işlerinde kendi kendine karar vermesinde özgürlük tanınır. Ana baba, çocuğa sanki bir yetişkinmiş gibi davranır; ama çocukla olan yakın ilgileri ile dolaylı olarak, çocuğu baskı altında tutar. Ana baba, çocuğun kendilerinin istediği bir kişi olması için sevgiyi ve yakın ilgiyi bir araç olarak kullanır; çocuğun, kendilerinin bir benzeri olmasına çalışır. Ailenin vereceği kararlara çocuğun da katkıda bulunacağına; çocuğun bir birey olarak bağımsızlığını kazanması gerektiğine inanmışlardır. Bu tutumla kimi ana baba, maksatlı olarak çocuklarına olan sevgi ve ilgilerini açıkça göstermekten sakınırlar ve onlara karşı davranışlarında yansız ve akılcı olmaya çalışırlar. Böyle bir ana baba, bir engel karşısında çocuğun yardım istemesi durumunda ona yardım ederek, çocuğa olumsuz etkide bulunmaktan sakınırlar. Çocuğu, kendisinin başa çıkabileceği tehlikelerden korumak için, ya çok az bir girişimde bulunurlar ya da hiç bulunmazlar. Böyle ana baba, çocuğun saygı gösterilecek bir kişi olduğuna; kendi düşüncelerini söyleyebilmesi için cesaretlendirilmesine; ona gerektiğinde kılavuzluk edilmesine; yetişkinlerin katkısı olmaksızın karar vermeye alışmaları gerektiğine inanırlar. Ana baba ile çocuklar akılcı bir düzeyde ve demokratik bir ortam oluşturarak arkadaş gibi toplanırlar. Aile toplantılarında, çocuğun kendine özgü bir yeri vardır. Ailenin öbür üyelerinin istekleri göz önünde tutularak, bir denge içinde, çocuğun istekleri de yerine getirilir(Hökelekli, 1977:57-58). Kaynaklarda demokratik, benimseyici olarak tanımlanan bu tutum, normal ve ideal anne baba tutumudur Dengeli anne baba hoşgörülü destekleyici, güven verici, değer veren, özgürlük tanıyan bir tutuma sahiptir. Bu ailede anne-baba çocukları ile olan ilişkilerinde “koşulsuz sevgi” ve “empatik bir yaklaşım” içindedir. Bu ortamda yetişen çocuklar girişimci, kendine güven duyan, karar verebilen. Sorumluluk sahibi,

kendini yönetebilen, iç kontrole sahip, fikirlerini serbestçe ifade edebilen, çevreleriyle daha etkin ilişki kurabilen, vicdan özgürlüğüne sahip çocuklar olur(Aydın, 2005:40).

1.2.2. Yanlış Ana-baba Davranışları

Eğitimciler çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için en sağlıklı eğitim yollarının geliştirilmesi çabası içindedirler. Her ne kadar kişilik gelişiminin insanın yaşamı boyunca süregeldiğini kabul etsek de, kişilik gelişmesi ve yapılanmasında temelin çocukluk döneminde atıldığı görüşü geçerliliğini korumaktadır. Sosyal uyum üzerine yapılan çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Anne-babanın ve ailenin diğer bireylerinin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, sosyal birey olmayı öğrenirken aynı zamanda özdeşim yapacağı bir modele gereksinim duyar. Kişilik oluşumu için gerekli olan özdeşim, büyük olasılıkla aile içindeki yakın bir üye ile gerçekleşmektedir. Genellikle özdeşim nesnesi anne-baba olmaktadır, anne-babanın bozuk bir kişilik yapısına sahip olması ya da olumsuz davranış modeli sunmaları halinde, çocuk bu olumsuz örnekten doğrudan etkilenecektir.

Çocuk gelişimi, çocuğun davranışlarının ve alışkanlıklarının tümünü kapsar. Çocuk, içinde bulunduğu çevrede, insanlarla karşılıklı etkileşim halinde gelişecektir. Dolayısı ile onun davranış ve alışkanlıkları, yetiştiği aile ortamını ve anne babanın onun üzerindeki tutumlarını yansıtacaktır. Çocuğa yönelik olan anne baba tutumları, onun davranış ve kişilik gelişimini değişik şekillerde etkilemektedir. Bundan dolayı anne-baba çocuğa karşı takındıkları tutum ve davranışlara dikkat etmek mecburiyetindedir. Bu meselede yapılan ihmal ya da dikkatsizlik çocuğun şahsiyetinde büyük yaralara yol açacaktır.

Anne-baba tutumları bölümünün başında ele aldığımız yaygın anne-baba tutumlarının haricinde aile içinde gözlemlenen farklı davranış kalıpları vardır. Bu bölümde onların üzerinde duracağız. Bunlar; Anne- babanın hatalı iletişim tavırları, anne-baba anlaşmazlığı, kardeşler arası eşitsizlik, anne-babanın başarı hırsı çocukları uyumsuzluk ve davranış bozukluğuna iten tutumlar olarak sıralanabilir.

1.2.2.1. Anne-babanın Hatalı İletişim Tavırları

İletişim, istenen sonuçları başarmak ve davranışları etkilemek amacıyla insanlar arasında sözlü ya da sözlü olmayan araçlarla anlayış sağlamadır(Nazik, 1981:97). İnsan sosyal bir varlıktır ve hayatını toplum içinde devam ettirmektedir. Toplumda hayatını devam ettirebilmesi için iletişim becerisine ihtiyacı vardır. Bireyler isteklerini, duygu ve düşüncelerini iletişim sonucunda diğerlerine iletmektedirler. Kişiler arası iletişim süreci içinde kişinin başkalarıyla ilişkileri geliştiği gibi kişi kendini tanıma olanağı da bulur.

İletişim hususundaki dikkatsizlik pedagojik açıdan problemler doğurabilmektedir. Din eğitimindeki iletişim ele alındığıdaysa bu problem daha belirgin olarak gözlemlenmektedir. Bu problemlerin ortaya çıkmaması için anne-babaların gelişim düzeyine uygun iletişim tarzı geliştirmesi gerekmektedir. Çocuk ya aile çevresi ya da diğer sosyal çevre ile kurduğu iletişimlerden dini yönden olumsuz sayılabilecek birçok tutum ve davranış kazanmış olur. Bazen ailedeki iletişim hatalarından kaynaklanan olumsuz bir durum çocuğun problemlerini derinleştirici de olabilmektedir. Bu bakımdan aileler pedagojik esaslarla birlikte tamamen iletişim ilkelerine uygun bir eğitim metodu belirlemelidir.

Konumuz din eğitimi olduğundan dini iletişim esas alınacaktır. Din duygu yoğunluklu bir alan olması ve duyuşsal alan öğrenmeleri öngörmesi sebebiyle özellikle bazı hassas konuların öğretiminde öğrenen bireyde dengesizlik oluşturacak duygu yoğunlaşması ortaya çıkabilir. Bu anlamda ana-babanın duygu yoğunluğunu kontrol eden önleyici destek noktalarına ihtiyaçları vardır. Bu destek noktalarını kullanırken umut ve endişe arası bir dengeyi korumak durumundadır.

1- Çocuğa Karşı Uygun Dil Kullanmamak

a) Emir vermektir. Emir içeren iletiler kişinin duygularının önemsiz olduğunu hissettirir. Çocuğa bir şey öğretilirken kibar ve sevgi dolu bir dil kullanılmalıdır. Aksi halde çocuğu sınırlamış, saldırgan ve düşmanca hareket etmeye zorlamış olunur. Bu durum onu sürekli itiraza yönlendirebileceği gibi korku ve aşırı baskı halinde gizli hareket etmeye ve yalana iter.

b) Uyarmak ve gözdağı vermektir. Bu tip iletişim kişiye kendine saygı duyulmadığı mesajını verir. Kendisine saygı duyulmadığını düşünen çocuklar aileden uzaklaşır ve saygı duyulduğuna inandığı kimselerle birlikte olur.

c) Ahlak dersi vermekte yanlış iletilerden biridir. Bu tip ilişkilerde otoritenin ve zorunlulukların gücü kişiye karşı kullanılır, “yapmalısın, etmelisin” mesajları iletir ve bireyi karşı koymaya zorlar.

2- Sürekli Öğüt Vermek, Nutuk Çekmek,

Her sorunla karşılaştığında dorusunu söylemek çocuğu güvensizliğe iteceği gibi duyduğu şeylere karşı ilgisizliğe iter. Sürekli aynı şeylerin aynı üslupla tekrar edilmesi çok değerli hakikatler ve bilgiler bile olsa çocukta sıradanlaşmaya kapı aralar.

3- Tenkit Etmek, Yargılamak

Tenkit etmek ve yargılamak ve bunu kırıcı sözlerle devam ettirmek çocuğa kendisini değersiz hissettirir. Tenkidin amacı hatanın karşımızdakine kabul ettirilmesidir. Ancak tenkit kişiyi savunmaya sevk ettiğinden zararlıdır. Çünkü kişinin onuruna dokunduğunda inadını ve hiddetini körükler. Tenkidin en tehlikelisi de biriktirilerek yapılanıdır. Yapılan yanlışları biriktirerek önüne “ sen şu zaman şunu, bu zaman bunu yapmıştın” diyerek hiçbir sorun çözülmez. Bu tepkilerle karşılaşan çocuklar kendilerini anlaşılmamış, itilmiş, haksızlığa uğramış, daha çaresiz hissederler. Bunu sonucunda iletişimi keser ya da öfkeyle karşılık verirler. Soru inceleme, nedenini arama çabalarının içinde önyargı ve eleştiri olmamalı, konuşmaya sorulara takılarak asıl konudan uzaklaşılmalıdır. Çocuk daha konuşmadan onun ne anlatacağını biliyormuş gibi, onun kafasından geçenleri okuyormuş gibi bir tavır içine girmek konuşanı savunmaya ittiği gibi sinirlendirir ve sabırsızlaştırır bu urumda çocuk öfkeli cevaplar verir. Daha söylediklerini bitirmeden teselli ediyor hissi veren iletilerde önemsenmemiş ve dinlenilmemiş hissi verir ki çocuk kendi sorunlarının küçümsendiğini düşünür.

4-Çocuğu Birey Olarak Kabullenmemek

Sözünden dönmek, oyalamak, alay etmek, şakacı davranmak, konuyu saptırmak gibi iletiler anne-babanın kendisiyle ilgilenmediğini, duygularına saygı göstermediğini

belki de onu dışladığını düşündürür. Çocuklar sorunlarını dile getirdiklerinde çok ciddidirler. Şaka ve espiriyle karşılık vermek onları incitebilir(Adam, 2003:41). Bu tip iletişim kazalarına ve yanlış anne baba tutumlarına mazur kalan çocuklarda içine kapanma, yetersiz olduğunu hissetme, savunmaya geçme, saldırganlık gibi tepkilere sebep olabilir. Anne-babalar çocuklarıyla iletişim kurarken değer verdiklerini, güvendiklerini, sevdiklerini hissettirecek iletiler göndermeye özen göstermelidirler. Eğer kural konulacaksa bu kurala karar verme aşamasında çocuk karara dahil edilmeli, kuralın konulma sebebi anlatılmalıdır. Bundan sonra uyulması beklenmelidir. Anne baba doğru iletişim kurmak istiyorsa etkin dinlemeyi öğrenmeli ve aile ortamında hayata geçirmelidir. Çocuğun konuşmak istediği konuya ilgi göstermeli, kendi cevabını bulduracak soruları ona sorarak çözüme dahil etmelidir. Çocuğun kendisinden ve diğerlerinden farklı bir birey olduğunu unutmamalı çocuğun kendine ait duyguları olmasına izin vermelidir.

1.2.2.2. Anne-Baba Anlaşmazlığı

Birbiriyle anlaşmış, kaynaşmış, duygu ve düşünce ortaklığı kurabilmiş ailelerde çocuklar, güven içinde yaşar. Birbiriyle çelişen, anlaşamayan, bunu açığa vurup çocuklara duyuran, sık sık evde kavga çıkaran anne babalar çocuklarının mutlu dünyalarını yıkarlar. Çocuklar hep tedirgin, güvensiz; ailenin ve kendisinin geleceğinden kuşkuludur. Anne ve babanın mutsuzlukları çocukları da üzer ve derin korkular, kuşku geliştirir. Anne- babalar özellikle disiplin konusunda görüş birliğinde olmalı ve çocukların yanında tartışmamalıdır. Uygulamalarında birbirlerin destek olmalı tutarsız davranışlar sergilememelidirler. Özellikle çocuğun yanında birbirlerinin uygulamalarını eleştirmemelidirler. Aile içinde bazen kutuplaşmalar olur. Aile içindeki bir grubun başka gruba ya da kişiye karşı çıkması, gizli anlaşmalar oldukça sık görülür. Bazen anne-baba çocuklara karşı, çocuklar anne-babaya karşı, bazen de bir çocukla baba, bir başka çocukla anneye karşı kutuplaşabilir. Bu tip durumlarda çocuk aile içinde herkesin yüklendiği bir şamar oğlanı da olabilir(Aydın, 2005:40). Bu tutum çocukta güvensizlik ve dengeyi koruyamam hali oluşturabilir. Bu ortamda yetişen çocuklarda gruplardan birini tercih görülebileceği gibi bu durumdan fayda sağlama çabası, yalan söyleme gibi olumsuz tutumlarda

oluşturabilir. Bu nedenle ailede birlik ve beraberlik olmalıdır. Özellikle anne ve baba birlikte hareket etmeli kutuplaşma tarzı ayırımdan uzak durmalıdır.

1.2.2.3. Kardeşler Arası Eşitsizlik

Anne ve babanın çocuklar arasında dengeyi kuramama tutumlarından dolayı da çocuklarda kıskançlık duygusu gelişebilir. Doğal bir duygu olan kıskançlık sevilen kişinin bir başkasıyla paylaşılmasından ve temelde güvensizlikten kaynaklanır. O ana kadar kendine yöneltilen ilgi ve dikkatin kardeşine yöneltilmesinden doğan rahatsızlık en temel nedendir. Kardeşin doğmasıyla birlikte ona ayrılan zamanın azalması çocukta, bebeğe karşı gibi görünen ama aslında ana babaya karşı olan kızgınlık, kırgınlık gibi duyguların gelişmesine neden olabilir. Çocuk kendini terk edilmiş, güvensiz ve desteksiz hissetmeye başlar. Kardeşler arası kıskançlığın derecesi, yeni bir çocuğun doğumuyla anne babanın tutumunda olan değişikliklere, büyük çocukla ebeveyn arasında yerleşmiş olan ilişkiye ve çocuğun bebeğe olumsuz bir etkide bulunmasına göz yumma hoşgörüsüne bağlıdır. Kıskançlık derecesinde rol oynayan bir başka etken de kardeşler arasındaki yaş farkıdır. Yaş farkı az olan kardeşlerde kıskançlığın görülme sıklığı, yaş farkı fazla olanlara oranla biraz daha yüksektir. Cinsiyete göre de bazı farklılıklar yaşanabilir; çocuk kız ve doğan kardeş erkek ise, ana-babanın kendi cinsiyetinden hoşnut olmadığını düşünebilir. Ailelerin cinsiyete ilişkin tercihi varsa ve bunu yansıtıyorlarsa, cinsiyete göre kıskançlık yaşanması kaçınılmaz hale gelir.(Kardeş Kıskançlığı,13.04.2008, <http://www.rehberliknet.net>) Böyle bir kıskançlık yaşıyorsa ailenin bütün olduğu duygusu herkes tarafından hissedilmelidir. Bunun için bütün ailenin birlikte yapabileceği, gezinti, piknik, alışveriş, film izleme gibi etkinliklere yer verilmelidir. Anne-baba çocukla mümkün olduğu her fırsatta birebir iletişime geçmeli, birlikte ortak faaliyetlerde bulunmalı, çocuğa kardeşiyle ilgili ve evle ilgili küçük sorumluluklar verilmelidir. Böylece çocuk kendini hala güvende ve hala sevilen, önem verilen bir kişi olarak hissedecektir. Kardeşler arasında kıskançlık hissedildiğinde onları birbirinden uzaklaştıracak değil, yakınlaştıracak ortamlar hazırlanmalıdır. Çocukların kavgalarında hakem rolünü almak da yanlıştır.. Ana babalar çocukların tartışmalarına katıldıkları zaman çocukların her biri ana babasının diğerinin tarafını tuttuğunu düşünür. Bu da rekabetin yoğunlaşmasına yol açar. Büyük kardeş ana-babanın koruyucu desteğini

sağlayabilen küçük kardeşten nefret eder. Ana-baba ne kadar yansız olmaya çalışsa da işe yaramaz bu nedenle kardeşler anlaşmazlıklarını kendileri çözmelidir. Kardeşler arasında kıskançlık duygusunu oluşturmamak için çocuklara karşı tavır ve davranışlarda eşitliğe dikkat edilmelidir. Dışa yansıyan hallerde eşit sevgi beslendiği gösterilmelidir.

1.2.2.4. Anne-babanın Başarı Hırsı

Ailelerin çocuklarının başarı durumlarıyla ilgilenmeleri, çocuklarının başarılarını olumlu yönde etkilemektedir. Yapılan bir araştırmada, aileleri başarı durumlarıyla ilgilenen çocukların, biraz ya da hiç ilgilenmeyen çocuklara göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Ancak burada bir önemli noktayı açıklamakta yarar vardır. Ana-babanın çocukların başarılarını desteklemelerinin, cesaret vermelerinin, olanaklar sağlamalarının olumlu etkileri yanında, bunu zorlayıcı hale getirmenin çocukların başarıları üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır(Özgüven, 2001:204).

Birçok aile, çocuklarından daha çok çalışmasını, derslerinde dikkatli olmasını, düzgün, tam ödevler vermesini, sınavlardan tam not almasını ister. Fakat bir çocuğun ilgisi, okulda iyi olmaktan çıkarak her şeyi mükemmel yapmaya yönelik bir takıntıya dönüşürse, artık bu davranış sadece çekilmez bir hale gelmekle kalmaz, insanı öfkeliendiren, hatta kimi durumlarda çocuğa zararlı olabilecek bir hale dönüşür. Mükemmeliyetçiliğin olumlu yönü muhakkak vardır. Ancak kendilerini kontrol edemeyen mükemmeliyetçiler, sağlıksız bir aşırılığa varacak kadar mükemmellik ararlar. Mükemmel olmayan işleri eleştirirler. Araştırmalar, mükemmeliyetçi eğilimlere sahip birçok çocuğun anne babasında benzer yetiştirme tarzlarının olduğunu göstermiştir(Gülçür, 2003:233). Bu özellikler; mükemmel olmayan davranışları sebebiyle çocuğu hoş görmeme, çocuğun davranışını tutarsız bir şekilde onaylama ya da onaylamama, çocuğun sevgi ve onayı ancak mükemmel davranışlarla elde edebileceğini hissettirme, ilişkilerde rahatlığın olmaması gibidir.

Anne babanın çok sert, otoriter oluşları başarısızlığa neden olur. Evde baskı yoluyla disiplin sağlama, hata ve başarısızlıkları anlayışla karşılamama, her fırsatta azarlama, eleştirme, cezalandırma, dövme gibi davranışlara maruz kalan çocuktan başarı beklenmez. Bu şartlarda yetişen çocuk çevresine karşı uyumsuz olacağı gibi

başarısızlık kompleksi de oluşabilir. Anne baba öğrenme, başarılı olma gibi hususlarda baskı yerine destekle yardımcı olmalıdır. Bu amaçla çocuğa yapması gereken sorumluluklarının yanında eğleneceği ortamlarda bulmalı, çalışmaya ve eğlenceye ayrı zaman ayırarak programlı yaşamaya özendirilmelidir çocuklarda görülen başarısızlık ve uyumsuzluklar en çok sevgi azlığındandır. Çocuklara koşullu sevgi sunmak yerine; başarılı olduğu zaman bundan ailesinin de mutlu olacağını bilmesi, ama başarısız olduğu zamanda anne babasından kabul göreceğini, onların sevgisini yitirmeyeceği duygusunu hissettirmek daha etkili bir motivasyondur.

1.3. Ailede Çocuğa Kazandırılması Gerekenler

1.3.1. Zihinsel Değerler

Çocuk anne-baba için en güzel hediye olduğu gibi kutsal da bir emanettir. Onun yetiştirilmesi, büyütülmesi, sağlam ve düzgün bir kişilik kazandırılması sorumluluğu ebeveyne aittir. İnsanın nasıl bir kişiliğe sahip olacağı anne ve babasının gösterdiği ilgi ve ihtimama bağlıdır. Hiç kimse kendisinin uyumlu mu yoksa geçimsiz mi, cömert mi yoksa cimri mi, cesur mu yoksa korkak mı olacağına kendi karar vermez. Çocuğun ileride nasıl biri olacağını belirleme anne-baba için hem dini hem de insani açıdan çok ciddi ve ağır bir sorumluluktur. İnsan yaratılıştan çok üstün özelliklere, mükemmel bir ruhi dokuya sahip olarak dünyaya gelmesine rağmen fiziksel, zihinsel ve ahlaki olgunluğa kavuşuncaya kadar uzun süre geçmektedir. Küçük birey bu sürede kendi kendine yetmemekte, yetişkinlerin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden de nasıl bir kişiliğe sahip olacağına, hangi bilgileri, inanç ve anlayışı kazanacağına, hangi ahlaki değerleri edineceğine kendisi karar vermemektedir. Anne-baba çocuğu büyütürken onu kendi anlayışlarına göre şekillendiriyor ve kendi tercih ettikleri kişilik özelliklerini ona kazandırıyorlar(Cebeci, 2003). Çocuklar ailede edindikleri bu değer ve davranışlara göre kişilik geliştiriyor.

Değerler, literatürde, davranışsal eylemlere dönüşen her türlü nihai ideal olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda değerler, iyiliğin, kıymet biçiminin veya güzelliğin düzeylerini belirlemek için kullanılan ölçütleri ifade ederler. Bir anlamda değerler, nesnel, fikirler vs. hakkında, davranışlara rehberlik eden ama her zaman davranışı gerektirmeyen duygu içeriği de olan düşüncelerdir. Değerlerin sınırlarının aynı

referans noktalarıyla belirlendiği toplumlarda, toplumsal ilkeler kendiliğinden ve tekraren belirlenmiş olur. Bu daha çok geleneksel toplumun özelliği gibi durur. Modern çağlarda bireyin toplumsal veya geleneksel bir arka plan düşünmeden de bir hayat kurgulayabileceği varsayıldı. Bu da modern bireyin çoğunlukla kendi değerini kendisinin üretmeye çalışmasına ve sonsuz ihtimaller arasında yaptığı tercih bileşenleri içinde özelleşmesine yol açan bir durum olarak karşımıza çıktı. Değerlerin sınıflandırılmasına ilişkin görüşlerin, değer sistemlerinin dinamikleri ile yakından alakalı olduğu ortadadır. Bu sebeple, modern- geleneksel veya yerel-evrensel değerler olup olmadığını tartışmak, bir anlamda genel geçer bir referans noktası olup olmadığını tartışmaktır. Değerlerin kaynağı olarak gösterilen objenin, İslam düşünürlerinin felsefelerini oluşturmaları açısından önemli bir kriter olduğu görülür. Bu cümleden olmak üzere, İslam düşüncesinde vahiy hem değerlerin kaynağı hem de belirleyicisi olmaktadır(Mehmedoğlu, 2004:31). Ailenin fonksiyonları dikkate alındığında, değer oluşturma ve aktarma fonksiyonlarının onun doğasını da oluşturan iki görev olduğu anlaşılır. Bu konuda ailenin takındığı tavır yetişmekte olanlar için çok önemlidir. Özgürlük, adalet, sorumluluk, paylaşım gibi değerler küçüklüğün büyüdü dünyası içerisinde, evrende yer edinme mücadelesinde oldukça gerekli anlamları vardır. Bu anlamlar, yetişkinlerin yetişmekte olanlara değerleri aktarma biçimiyle de son derece yakından alakalıdır. Yurdagül Mehmedoğlu ailenin değer oluşturma ve aktarmasıyla ilgili araştırmasında değerlerin epistemolojisinin netleştirilse bile yaşanan alanda farklılaşacağını belirtmektedir. Çocuğu erdemli bir şekilde yetiştirmek, erdemli insana ulaşmayı sağlayacak değerleri korumak ve çocuğa aktarmak ailenin toplumsal görevidir. Ailede çocuğa kazandırılması gereken değerleri biri “ahlâki ve insani değerler” diğeri de “dini değerler” olmak üzere iki grupta ele almak gerekir.

1.3.1.1. Ahlaki ve İnsani Değerler

Ahlaki ve evrensel değerlerin oluşumu ve aktarılması ailenin sosyal fonksiyonlarından. Ailede aktarılması gereken bu değerler: sorumluluk bilinci oluşturmak, benlik saygısı değerini oluşturmak, toplumsal kurallara uyumdur. İslam güzel ahlak demektir. Ahlakı güzel olmayanın dini yaşantısı da pek kaliteli, olamaz. Bu yüzden Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.): “Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim”,(Malik b.Enes, el-Muvatta, Hüsnü'l-Huluk, 8.) buyurmuştur. Bu hadise

göre, peygamberlerin de gönderiliş gayesi insanlardaki ahlakı güzelleştirmektir, diyebiliriz.

Güzel ahlak sahibi olmak bizim inanç yapımızda çok önemlidir. Bundan dolayı her anne-baba çocuğunu ahlaklı yetiştirme çabasındadır. Çocuğun ahlaklı bir insan olarak toplumsal hayata katılması, en az, onun iyi bir eğitim- öğretim görüp hayatta başarılı bir erişkin olması kadar önemlidir(Özyılmaz, 2003:107). Ahlâki ve insani değerler olarak kazandırılması gerekenleri üç başlık altında sıralamak mümkündür:

1- Sorumluluk Bilinci

Aile sosyolojik kurumların en temellilerinden biridir. Ailenin fonksiyonları, çeşitli bilim dallarınca ele alınarak kategorize edilmiştir. Sosyalleştirme ve bireyde sorumluluk bilinci oluşturma görevi, aileyi birey için vazgeçilmez kılar. Sorumluluk insanoğluna, dinlerin, ahlak ve felsefe sistemlerinin yüklediği bir olgu olarak sunulmuştur. Sorumluluk duygusunun topluma katkı sağlayacak dönüşümler oluşturması için ailenin, yeni yetişenlere toplumsal ortamını iyi düzenlemesi gerekir. Bu konudaki bireye yapılacak en temelli yardım tercihlerini kendisinin yapmasının, sorumluluk yanında hayata katılım anlamına geleceği konusundaki mesajlar olmalıdır. Ayrıca, sorumluluk gibi psikolojik bir değer, insan doğasında irade ile belirlendiği ve bunun her bireye özgün sonuçlar doğuracağı aile kurumunda öncelikli olarak öğrenilir. (Mehmedoğlu, 2004:36) Güven ve sorumluluk duygusu, kişilik gelişiminin belki de en önemli boyutlarıdır. Güven duygusu gelişmemiş bireyler, gelecekte ruh sağlığı açısından risk altındadırlar. Sorumluluk bilinci gelişmemiş bireyler de geleceğin bağımlı kişilikleri olarak karşımıza çıkarlar. Çocukta güven duygusunun öğrenilmesi, doğduğu ilk andan itibaren, onun sevgi ve ilgi başta olmak üzere tüm temel ihtiyaçlarının annesi tarafından karşılanmasıyla doğrudan ilişkilidir. İhtiyaçları doğru bir şekilde karşılanan çocuk, yeni görev ve sorumluluklar almak için kendisini hazır hisseder; böylece güven duygusunun temeli atılmış olur. Erken çocukluk döneminde gelişen bu duygunun güçlenmesi için çocuğun döküp saçacağını bile bile ona kendi başına yemek yeme fırsatı tanımak, döktüğü oyuncaklarını toplamasını beklemek, kendi odasını ve yatağını kabullenmesini sağlamak, sorumluluk almasına izin vermek önemlidir. Çocuğun kendisini değerli olarak görmesi, öncelikle yakın çevresinden

kabul görmesine bağlıdır. Bu nedenle çocuğa birçok şeyi deneme fırsatı verilmelidir. Çocuk başarılarından dolayı hak ettiği olumlu geri bildirimleri aldığı anda yeni başarılar için kendisini motive eder. Güven ve sorumluluk duyguları, özgür ve demokratik aile ortamlarında kazanılır. Bu da erken çocukluk yıllarından itibaren çocukların ihtiyaçlarını karşılamakla, onların kişiliklerine saygı duymakla, uygulanan kuralların nedenlerini açıklamakla, onları desteklemekle ve onlara sevgiyle yaklaşmakla mümkündür. Kişiliğine saygı gösterildiğini gören ve kendisini özgürce ifade eden çocuk, “Ben değerliyim.” diye düşünür ve bu da güven ve sorumluluk duygusunun gelişimini güçlendirir.

Çocuğa, kendisine yetmeyi ve kendisini yönetmeyi öğretmek gerekir: Ona özgür bir ortam hazırlanmalı, ayakları üzerinde durması sağlanmalıdır. Çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun sorumluluklar verilip başarması için desteklenmelidir. Seçim yapması engellenmemeli; sorumluluk alanlarında çocuğun çabalarına saygı gösterilerek kendi başına düşünüp sorunlarını çözmesi sağlanmalıdır. Çocuğun kendisine güvenmesini sağlamak için kendisini ifade etmesine müsaade etmek ve onu dinlemek çok önemlidir.

2- Benlik Saygısı

Bireyin, kendisi ile ilgili olumlu duyguları aile ve çocuk arasındaki ilişki ile yakından alakalıdır. Motivasyonel gücün kaynağı olarak tanımlanan ve bireyin kendini değerlendirme veya kendini olumlu değerlendirme gereksinimi üzerine odaklanan benlik saygısı, aile içi dinamiklerden beslenir. Araştırmalara göre sosyal yeterlilik için de en önemli kurum olan ailenin çocuklarına yapacağı etkiler, gösterdikleri davranışlar çocukların benlik saygısını oluşturması ile birebir alakalıdır(Mehmedoğlu, 2004:37). Akademik ve sosyal performansın önemli belirleyicilerindendir. Kişinin kendi fiziksel ve zihinsel özelliklerine yönelik değer atfetmesidir. Demokratik olmayan aile ortamları, çocuğun başarısızlıklarla yüzleştirilmesi, belirli zihinsel ve fiziksel yetersizliklere sahip olması düşük benlik saygısı ile ilgilidir. Çocuğa değer verilmesi, kabul ve onay görmesi, benlik saygısını geliştirir. Aile içindeki etkileşim çocukları “ben değerliyim” ya da “değersizim” duygusuna götürür. Bu gereksinim aile içinde yerine getirilmezse çocuk yollarla bu duyguyu elde etmeye çalışır. Ergenlik çağındaki erkek çocukların çete kurarak çoğu kez ölümle sonuçlanan çatışmaları da, kendilerini

önemli görmeyen aile ortamlarına bir tepki olarak yorumlanabilir.”Ben değerliyim” duygusunu aile içinde elde eden birey kendisini kanıtlamak için aşırı davranışlarda bulunmaya gerek duymayacaktır.(Nurgül Yılmaz 13.01.2008 <http://www.sagmer.hacettepe.edu.tr>)

3- Toplumsal Kurallara Uyum

Ahlaki kuralların şahsi ve toplumsal olmak üzere iki ayrı yönü vardır. Ailenin öğrettiği kurallar kişiyi etkilediği kadar çevresini de etkiler. Çünkü insan tek olarak doğar, birlikte yaşar, tek olarak ölür. Yani insan, hayatını sosyal bir varlık olarak devam ettirir. Yaşadığı yer ister aile olsun, ister toplum olsun, orada başkaları da vardır. İşte ailede çocuğu, bu gerçeğin farkında olacak şekilde terbiye etmek gerekmektedir. Hal böyle olunca bazı kaidelere riayet zaruri olacaktır. Bu kaideleri şöyle sıralayabiliriz: Yeme içme adabı, selam verme adabı, izin isteme adabı, oturup-kalkma adabı, konuşma ve susma adabı, mizah adabı, tebrik ve takdir etme adabı, aksırma adabı, taziye adabı, başkalarını rahatsız etmeme adabı, başkalarının haklarına riayet etme adabı, yardımlaşma ve sorumluluk yüklenme adabı, oyun oynama adabı, yolda yürüme adabı, tuvalete girme adabı, temizlik adabı, giyinme ve süslenme adabı gibi(Özbek, 1998:58-59)

Ahlaki gelişimin toplumsal koşulunun da, ahlaki gelişimi destekleyecek ortamın oluşturulmasıyla ile mümkün olacağı bilinmelidir. Bunun için; ahlaki bütünleşme ve özdeşleşmeyi motive edecek örneklerin oluşmasına yardım etmek, yaşamın her alanına ilişkin diyalog oluşturabilmek, ahlaki yargı ve davranışın örtüştüğünü gösterecek güvenilir bir ortam meydana getirmek, sadece içinde yaşanılan toplumu değil, başka toplumları, dünyayı, doğayı dikkate alan, kollayan bir perspektif sunmak ve bunu teşvik etmek ailelere düşen görevler arasında sayılabilir.

1.3.2.2. Dini Değerler

İnsan her dönemde nasıl dinsiz olmamışsa bütün dini hareket kazanmış olan yaklaşımlar da ahlaki nitelikten uzak duramamışlardır. Tarih içerisinde ne kadar dini anlayış varsa her biri kişiyi ve toplumu mutlu ve huzurlu edecek –aşağı yukarı aynı muhtevaya sahip- ahlaki prensipler geliştirmişlerdir. Konfüçyüsçülükte 5 temel erdem ve 5 temel fazilet vardır. 5 temel erdem; ağır başlılık, cömertlik, samimiyet, doğruluk

ve nezakettir. Faziletler ise; iyilik, doğruluk, ediplilik, akıllılık ve güvenilirliktir. Taoizmde ise adalet, sevgi ve itaat ön plana çıkmaktadır. Budizmde bu değerler; doğru söz, doğru davranış, doğru hayat, doğru muhakeme, doğru murakabe, doğru anlayış, doğru düşünce, doğru niyettir. Üç büyük ilahi din için de durum aynıdır. İlahi dinler de insanı muhatap almıştır. İnsanın tabiatı da hiç değişmemiştir. Bu nedenle insana ait değerler de aynı olmak durumundadır. Yani doğru olmak, dürüst olmak, adam öldürmemek, çalmamak vb. dünyanın her yerinde iyi ya da kötü olan değerlerdir. Kuran-ı Kerim’de de pek çok ayette dini değerlere değinilmiştir: adalet (bakara-282,nisa-3, maide-8), alçak gönüllülük (Furkan-63), birlik ve kardeşlik (enfal-63, hucurat-10), cömertlik (haşr-9), güzel söz (Muhammet-21), hayır (bakara-110), ihsan (nahl-290), iyilik yapmak (nahl-30), kötülüklerden arınmak (fatır-18), merhamet (enam-12, isra-24), temiz kalpli olmak (saffat-84)

Çocukluk döneminde gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretimi, ferdin üzerinde hayatı boyunca etkili olmaktadır. Eskiden beri bilinen bu gerçek, bugün de Çocuk Psikolojisi ve Din Psikolojisi bilim dallarında yapılan araştırmalar tarafından desteklenmiştir. Söz konusu araştırmalarda, ailenin gerek psiko-sosyal, gerekse pedagojik açıdan çocuk üzerinde önemli ölçüde söz sahibi olduğu ve çocuktaki dini duygu ve düşüncenin gelişmesinin aileden aldığı dini eğitime bağlı olduğu vurgulanmıştır. Yapılan bu araştırmalarda, çocuk üzerinde en önemli etkiyi anne babanın davranışlarının yaptığı, müspet davranışların doğrudan çocuğa yansıdığı ve onun dini yaşantısına olumlu yönde katkıda bulunduğu ortaya konulmuştur. Denilebilir ki çocuk, dini şahsiyetini ailesi içinde kazanmaktadır. Bu itibarla, çocuğun dini değerler kazanması ve manevi yönden gelişebilmesinde ihtiyaç duyduğu en önemli faktör, elverişli bir aile çevresi ve kendisine örnek olacak anne-babadır.

Çocuğun ailede din ve ahlâk eğitimi, anne-babanın onu dini ve ahlâki değerler açısından etkilemelerine ve her türlü öğretici rollerine dayanır. Anne-babanın etkilemeleri ve öğretici rolleri, ya bilinçli ve sistemli rasyonel eylemlerle veya gelişigüzel, tesadüfi, bilinçdışı tavırlarla ortaya çıkmaktadır. Öğretme ve etkileme bilinci ile yapılmayan tesadüfi (olağan ve kendiliğinden) davranışların hangi sonuçları hasıl edeceği kestirilemez. Çünkü her etki, farklı kişilerde, farklı zamanlarda değişik tepkiler oluşturabilmektedir. Rasgele etkilerin olumlu tepkiler oluşturması için

bunların belli değerler üzerinde tutarlılık ve süreklilik göstermesi gerekir. Babanın veya annenin bütün davranışları dini ve ahlâki değerler üzerinde doğru, tutarlı ve sürekli olduğu takdirde çocukların bu yönde davranışlar geliştirmeleri kaçınılmaz olur. Ailede çocuğa din eğitimi vermek ona sadece dini bilgileri öğretilip belletmek değildir. Dinin önemsemediği duyguların, erdemlerin, tutum ve davranışların kazandırılması, çocuğu dini davranışlara sevk edecek kabiliyetlerin geliştirilmesi en anlamlı ve kalıcı din eğitimi değeri taşır.

1.3.2. Davranışlar

Ailenin eğitim uygulamalarının neticeleri çocuklarına da yansımaktadır. Aslında herhangi bir davranış tek başına ne iyi, ne de kötüdür. Eğitim açısından bir davranışın iyi veya kötü olması, anne-babanın çocuklarında görmek istediği, tercih ettiği eğitim amaçlarına bağlıdır. Çünkü davranış, belli amaçlarla ilişki içine konularak değerlendirilir. Aile içinde öğrenilen davranışlar, çocuklarda görölmek istenen davranışlardır. Çünkü anne-babalar, kendi yetiştikleri kültüre göre, bu kültürün değerlerine göre, kendi çocuklarından belli bazı davranışlar bekler. Çocuklarını bu kültüre göre eğitmek isterler. Kendi kültürlerinin insan tiplerine benzer insanlar yetiştirmek amacındadırlar. Gördüğümüz gibi, aileye hangi eğitim amaçlarını takip edeceklerini, içinde yaşadıkları toplumun kültürü kabul ettirmektedir. Çünkü her kültür kendi varlığını devam ettirmek, bekasını garanti altına almak için, kendine sahip çıkacak fertler yetiştirmek zorundadır. Çocuğun ailenin aynası olması, ailede öğrendiği davranış kalıplarına göre hareket etmesi sebebiyledir. Aile ise, kendi varlığını devam ettirmek için, kendine benzer üyeler yetiştirmeyi hedefler. Bu da ailedeki eğitim uygulamalarının hem aile, hem de toplum için taşıdığı önemi açıkça gösterir(Özcan, 19???: 137).

1.3.2.1. Dini ve Ahlâki Davranışlar

Her insanın bilerek veya bilmeyerek etrafındaki şahıslardan ve cereyan eden olaylardan etkilenmesi ve hoşuna giden davranışları kendine mal ederek tekrarlaması mümkündür. Tabii ki yetişkin olan insan bu konuda daha seçici ve eleştirel davranabilir. Fakat çocukluk döneminde bulunan bir kişinin, hele hele okulöncesi dönemde bulunan bir çocuğun etrafındaki insanların davranışlarını eleştiriye tabi tutup

seçici davranması pek mümkün olmamaktadır. Bir de çocuğun etrafındaki insanların, çok sevdiği annesi, babası, öğretmeni ve oyun oynadığı arkadaşları olduğu düşünülürse, çocuk için bunun çok zor olacağı anlaşılır. Ayrıca bu dönemde bulunan çocuk zihinsel gelişimi, sosyal ve duygusal gelişimi bakımından da taklit etmeye çok elverişli olup, davranışları eleştiriye tabi tutacak gelişim seviyesinde değildir(Sağlam, 2000:558). Çocuğa yakın kişilerin etkisi dinsel davranışların oluşumunda başlıca faktördür. Yakınların dine bağlı hareketleri, dinsel deyimler, çocukları doğrudan doğruya, içten ve derin bir dini yaşantı içine sokar. Dini ilgilerin belirmesinde çocuğun görebileceği yerde yapılan dini faaliyetlerin etkisi çok büyüktür. Çocukların dini eğitiminde tanrı inancıyla birlikte dini davranışların öğretilmesi gerekmektedir. Bu davranışlar çoğu zaman ahlaki davranışlarla örtüşmektedir. Ahlaki davranışlardan farklı olarak ibadetler bu davranışların büyük kısmını oluşturur. Çocuk yakın çevresinin beklentilerine uyma eğilimindedir. Bu bakımdan araştırmacılar bir ihtiyaç olan taklidin dıştan içe doğru yönelerek orada özümsemesiyle doğal bir davranış haline gelebileceğini söylerler. Ruhtan ruha geçişle yerleşen davranışları çocuk farkına hile varmadan sürdürebilir. Kısaca, çocukta alışkanlıklar önce büyüklerde gördüğünü taklit ederek başlar. Madem ki çocuk yakın çevresinin beklentilerine uyma ve gördüklerini yapma eğilimindedir. O halde onun dini ve ahlaki açıdan ileride nasıl biri olacağı konusunda yetişkinler belirleyici olmaktadır(Bilgili, 2005:138-139). Çocuk gelişimi üzerinde yapılan araştırmalar gösteriyor ki, çocukların müşahhas konuları anlaması ve yerine getirmesi daha erken yaşlarda oluyor. İslam'ın iman esaslarını öğrenmeden; erken yaşlardan itibaren, ibadet ve dua konularına ilgi duyuyor ve severek, büyük bir ilgi ve içtenlikle, ibadetleri yapmak istiyor. Nitekim çok küçük yaşlardan itibaren çocukların, namaz kılan anne ve babasının yanında namaz kılmak için birtakım denemelere girdiği görülüyor. Gördüğü her şeyi taklit etme arzusundan başka bir anlamı olmayan bu davranışla, çok güzel ve doğru bir alışkanlığın oluşmasına yol açılabilir. Çocuk namaz kılmakla oruç tutmakla ancak on dört, on beş yaşlarında mükellef olacaktır. Fakat bu yaşlara gelmeden önce, namaz eğitimi yapılabilir, Çocuk evde, camide, namaz kılmak ister. Hatta bunu severek yapar. Yeter ki ileriki yaşlarda da, mükellef olduğu zamanlarda da, şuuruna vararak, Allah'ın emri olduğunu düşünerek devamlı kılabilsin. Çocuklar küçük yaşlarda dikkat çekmek için anne-baba, nine-dedenin davranışlarını taklit ederler. Diğer ibadetlerimizden olan Hac

ve Zekat ise çocukların doğrudan yaparak, öğrenecekleri bir ibadet olmasından çok aile büyüklerinin yaptıklarını görerek, kendi harçlıklarından ayıracağı paralardan bir kısmını, sadaka ve yardım olarak bir şahsa ya da bir kuruma vermek suretiyle öğrenecekleri bir ibadet şeklidir. Bu esnada kişilere ilgi ve sevgiyi koruyarak yardım yapmak gerektiği gösterilmelidir. Hacla ilgili olarak ise, filmler, resimler, hacdan gelen büyükleri ziyaret, onların oradan çocuklar için getireceği hediyeler kalıcı izler bırakacaktır. Çocukların anlayacağı şiirler ve hac hatıraları onların oldukça ilgisini çeker(Ayhan, 1998).

1.3.2.2. Sosyal Davranışlar

Aile çocuğu şekillendiren sosyal bir kurumdur. Çocuğu toplum içinde yaşamaya hazırlar sosyalleştirir. Sosyalleştirme çocuğun toplumsal davranışlarını biçimlendirme görevidir. Çevresindeki insanlara nasıl davranacağını, karşılaştığı problemleri nasıl baş edeceğini öğretme sanatıdır. Sosyalleşmede çocuğun ev içinde edindiği ilk sosyal deneyimleri çocuğun sosyal uyumunda etkilidir. Eğer ailede sosyal davranış biçimleri zayıfsa çocuk sosyal uyumda sorunlar yaşayacaktır(Yavuzer, 1991:54). Çocuk sosyal davranış kalıplarını da ailesinden öğrenir. Bu öğrenmenin büyük bir kısmı taklitle gerçekleşir. Çocuk, dünyasını meydana getiren yakınlarının bizzat yaşayışlarını görerek ve onları taklit ederek yetişir. Çocuğun vatansever, merhametli, fakiri yoksulu görüp gözetin, akrabayla komşuyla iyi geçinen biri olması aile ortamında prova edilerek öğrenmesine bağlıdır. Yemek türleri, sofrada adabı, düğün ve nişanlar, ölüm merasimleri, misafir ağırlama gibi toplumsal rol ve ödevlerle; hoşgörü, sabır, büyüklerine saygıyı, küçüklerine ve ihtiyacı olana şefkatle muamele gibi davranışlar sosyal davranış çerçevesindedir ve hep ailede öğrenilir. Bütün bu davranış kalıplarını sunmak için aile içi iletişim ve etkileşime dikkat edilmelidir. Her bireyin diğerine nasıl davranacağına dair modeller geliştirilmeli, sabır, hoşgörü ve özveri duygularına başvurulmalıdır. Bunların yanı sıra geleneksel kültürün ve yeniliklerin olumlu yanları eğitim yoluyla yaygınlaştırılıp benimsetilmelidir.

BÖLÜM 2: BULGULAR VE BULGULARIN DEĞELENDİRİLMESİ

Anket; Bilecik il merkezi ve ilçelerindeki anne-babalar arasından rassal olarak seçilen 203 kişiyle yüz yüze görüşme, postalama ve telefonla olmak üzere üç ayrı şekilde tamamlanmıştır. Ankete katılan anne babaların demografik özellikleri ve çocuğun din eğitiminde anne ve baba rollerini ölçmek için sorular kullanılmıştır..

Hazırlanan anket puanlanarak bilgisayara girişi yapılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmeleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, araştırma grubunu oluşturan anne babaların demografik özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır.

Bu bölümde ankete katılanların, anket sorularına verdikleri cevapların yüzde ve frekans değerleri tablolar halinde sunulmuştur.

2.1. Deneklerin Özellikleriyle İlgili Tablolar

Tablo 1: Ankete katılanların cinsiyetine göre dağılımları

CİNSİYETİNİZ	Frekans	%	Geçerli %	Küm ülâtif %
Kadın	167	82,3	82,3	82,3
Erkek	36	17,7	17,7	100,0
Toplam	203	100,0	100,0	

Ankete katılanların %82,3'ü kadın, %17,7'si erkektir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılanların çoğunluğu kadındır. Deneklerin çoğunluğunun kadın seçilmesinin sebebi; annenin çocukla daha fazla vakit geçirmesi ve çocuk için ilk öğretmen olmasıdır. Annenin sorumluluğu ve rolünü babaya nazaran ön plandadır.

Tablo 2: Ankete katılanların medeni haline göre dağılımları

MEDENİ HALİNİZ	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Evli	192	94,6	96,0	96,0
Dul	8	3,9	4,0	100,0
Toplam	200	98,5	100,0	
Yanıtız	3	1,5		
	203	100,0		

Katılımcıların %94,6'sı evli, %3,9'u bekârdır. Tablodaki deneklerin büyük çoğunluğu evli, az bir kısmı ise dul çıkmıştır. Ancak dul olarak belirtilen deneklerin de çocukları vardır.

Tablo 3 : Ankete katılanların yaşına göre dağılımları

YAŞINIZ	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
20-30	32	15,8	16,1	16,1
31-40	92	45,3	46,2	62,3
41-50	51	25,1	25,6	87,9
51-60	17	8,4	8,5	96,5
61 ve üzeri	7	3,4	3,5	100,0
Toplam	199	98,0	100,0	
Yanıtız	4	2,0		
Toplam	203	100,0		

Örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin %15,8'i 20-30 yaş grubu, %45,3'ü 31-40 yaş grubu, %25,1'i 41-50 yaş grubu, %8,4'ü 51-60 yaş grubu ve %3,4'ü 61 yaş ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Ankette seçilen deneklerin %70'lik bir kısmı 30 ile 50 yaş arası ebeveynlerden oluşmaktadır. Yani denekler ne genç yaştaki ana-babalardır ne de yaşlı grubundandır. Deneklerin büyük çoğunluğu çocuk yetiştirme çağındaki ebeveynlerden oluşmaktadır.

Tablo 4: Ankete katılanların kaç yıllık evli olma durumuna göre dağılımları

Kaç yıllık evlisiniz	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
1-10	75	36,9	38,9	38,9
11-20	76	37,4	39,4	78,2
21-30	28	13,8	14,5	92,7
31 yıl ve üstü	14	6,9	7,3	100,0
Toplam	193	95,1	100,0	
Yanıtız	10	4,9		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %36,9'u 1-10 yıl, %37,4'ü 11-20 yıl, %13,8'i 21-30 yıl ve %6,9'u 31 yıl ve üzerinde evlilik yılına sahiptir.

Tablo 5: Ankete katılanların Eğitim Düzeyine göre dağılımları

Eğitim Düzeyiniz	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
İlköğretim	60	29,6	30,0	30,0
Ortaöğretim	77	37,9	38,5	68,5
Yüksek	63	31,0	31,5	100,0
Toplam	200	98,5	100,0	
Yanıtız	3	1,5		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %29,6'sı ilköğretim, %37,9'u ortaöğretim ve %31'i yüksek öğretim düzeyinde eğitime sahiptir.

Tablo 6: Eğitim durumuyla-çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme (anne babanın eğitim durumu çocuğun din eğitimde etkili mi)?

Tutum Ölçeği Puanı	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği	İlköğretim	60	104,300	1.227	2	0,541
	Ortaöğretim	74	99,784			
	Yüksek	63	93,032			
	toplam	197				

Tabloda görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan kişilerin Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği puanlarının eğitim değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($\chi^2=1,227$; $p>.05$). Ebeveynin eğitim durumunun, çocuğa verilen dini eğitimi ve teşviki etkilemediği sonucu çıkmıştır.

2.2. Aile İçi Uyumla İlgili Tablolar

Tablo 7: Ankete katılanların Eşi ile münakaşa etme sıklığına göre dağılımları

Eşinizle münakaşa etme sıklığınız nedir?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	9	4,4	4,5	4,5
Sık Sık	18	8,9	9,1	13,6
Ara sıra	88	43,3	44,4	58,1
Nadiren	80	39,4	40,4	98,5
Hiç	3	1,5	1,5	100,0
Toplam	198	97,5	100,0	
Yanıtsız	5	2,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %43,3'ü ara sıra, %40,4'ü ise nadiren münakaşa ettiklerini belirtmişlerdir. Her zaman ve sık sık münakaşa edenler %13,3'lük bir kesimdir. Bunu yanında %1,5'lik bir bölüm ise hiç münakaşa etmediklerini savunmaktadır. Tablodan da görüldüğü üzere hiç münakaşa etmeyenlerin oranı çok düşüktür. Bunu karşısında sık sık ve her zaman münakaşa etme oranı beklenenden yüksek çıkmıştır.

Tablo 8: Ankete katılanların çocuklarının münakaşalardan etkilenme durumuna göre dağılımları

Eşinizle yaptığımız tartışmalardan çocuğunuz/çocuklarınız nasıl etkilenirler?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Çok üzülürler	81	39,9	40,7	40,7
Aldırış etmezler	4	2,0	2,0	42,7
Duruma göre üzüldükleri olur	40	19,7	20,1	62,8
Mümkün mertebe çocukların yanında tartışmayız	74	36,5	37,2	100,0
Toplam	199	98,0	100,0	
Yanıtsız	4	2,0		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların sadece%2'si çocukların ailelerinin münakaşalarına aldırış etmediklerini belirtmiştir. %39,9'u çok üzüldüklerini, %36,5'i çocukların yanında tartışmaktan kaçındıklarını ve %19,7'si duruma göre üzüldüklerini belirtmişlerdir. Ankette anne babanın münakaşasına çocukların şahit olup olmadığı ölçülmektedir. Çok üzülürler, üzüldükleri olur, aldırış etmezler cevapları çocukların bu tartışmalara şahit olduklarını göstermektedir. %60'lık kısmın çocukları anne babanın münakaşasına şahit olmaktadır. Bu soruya verilen cevaplarda dikkat çeken bir diğer hususa anne babaların %20 gibi büyük bir kısmının anne babanın münakaşalarından çocukların üzülmeyebileceğiyle ilgili şıkkı işaretlemiş olmalarıdır. Yani bu anne babalar, çocuklar münakaşaya şahit olsalar bile etkilenmeyebilecekleri görüşünü seçmişlerdir.

Tablo 9: Ankete katılanların çocuklarının münakaşalara şahit olma durumuna göre dağılımları

Çocuğunuz eşinizle tartışmanıza ne sıklıkla şahit olur?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	3	1,5	1,5	1,5
Sık Sık	13	6,4	6,6	8,1
Ara sıra	63	31,0	31,8	39,9
Nadiren	106	52,2	53,5	93,4
Hiç	13	6,4	6,6	100,0
Toplam	198	97,5	100,0	
Yanıtsız	5	2,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %52,2'si nadiren, %31'i ara sıra çocuklarının eşiyle olan tartışmalarına şahit olduğunu belirtmiştir. %1,5'i her zaman, %6,4'ü sık sık ve yine %6,4'ü hiç bu durumla karşılaştığını söylemektedir. Tablo 7 ile paralel sorgulama yapılmıştır. bu soruya verilen cevaplarda da görüldüğü gibi çocukların büyük bir çoğunluğu anne babanın münakaşasına şahit olmaktadır.

Tablo 10: Ankete katılanların duygusal durumundan çocukların etkilenmesine göre dağılımları

Öfkeli, asabi ve üzgün olduğunuz zamanlarda çocuğunuz bu durumlarınızdan etkilenir mi?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Evet, etkilenir.	130	64,0	64,4	64,4
Bazı durumlarda etkilendiği olur	36	17,7	17,8	82,2
Duygusal hallerimi çocuklarıma belli etmem	32	15,8	15,8	98,0
Alıştıkları için artık etkilenmiyorlar	4	2,0	2,0	100,0
Toplam	202	99,5	100,0	
Yanıtsız	1	0,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %64'ü çocuklarının, içinde buldukları durumdan etkilendiğini, %17,7'si bazı durumlarda etkilendiğini, %15,8'i duygusal hallerini çocuklarına belli etmediğini ve %2'si alıştıkları için artık etkilenmediğini belirtmektedir. Bu soruyla anne-babanın duygusal hallerini çocuklarına yansıtıp yansıtmadığı sorgulanmaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi duygusal hallerini çocuklarına belli etmeyen anne-babaların oranı düşük çıkmıştır. Ebeveynlerin de kızdıkları, üzüldükleri durumlar olabilir ancak çocuklarının bu durumdan zarar görmesi engellenmelidir. Mümkün olabildiğince duygusal değişimler çocuklara yansıtılmamalıdır.

Bu tablolardan da anlaşıldığı üzere çocukların anne-babalarının münakaşalarına şahit olma oranı yüksektir.

Tablo 11: Eşler arasındaki uyum-uyumsuzlukla çocuğa karşı tutum arasında ilişki

		Eşler arasındaki uyum-uyumsuzluk tutum ölçeği	Çocuğa karşı davranış tutum ölçeği
Eşler arasındaki uyum-uyumsuzluk tutum ölçeği	Spearman's Korelasyon	1	0,251
	Kuyruk olasılığı	.	0,000
	N	203	203
Çocuğa karşı davranış tutum ölçeği	Spearman's Korelasyon	0,251	1
	Kuyruk olasılığı	0,000	.
	N	203	203

Eşler arasındaki uyum durumu ve çocuğa karşı davranışları arasında ki ilişki 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. ($p=0,000<0,05$) Spearman's korelasyon katsayısı 0,251 çıkmıştır. Bu da bize eşler arasındaki uyum durumu ve çocuğa karşı davranışları arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Başka bir deyişle eşler arasındaki uyum durumu değiştikçe çocuğa karşı davranışları da aynı yönde değişmektedir.

Birbiriyle çelişen, anlayamayan, bunu açığa vurup çocuklara duyuran, sık sık evde kavga çıkaran anne babalar çocuklarının mutlu dünyalarını yıkarlar. Çocuklar hep tedirgin, güvensiz; ailenin ve kendisinin geleceğinden kuşkuludur. Anne ve babanın mutsuzlukları çocukları da üzer ve derin korkular, kuşkular geliştirmesini sağlar. Anne- babalar özellikle disiplin konusunda görüş birliğinde olmalı ve çocukların yanında tartışmamalıdır.

2.3. Aile İçinde Çocukları Etkileyen Diğer Unsurlarla İlgili Tablolar

Tablo 12: Ankete katılanların çocuklarının büyükanne ve büyükbaba ile görüşme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuz büyük ana babaları ile hangi sıklıkla görüşür?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	38	18,7	18,8	18,8
Sık Sık	59	29,1	29,2	48,0
Ara sıra	53	26,1	26,2	74,3
Nadiren	43	21,2	21,3	95,5
Hiç	9	4,4	4,5	100,0
Toplam	202	99,5	100,0	
Yanıtız	1	0,5		
Toplam	203	100,0		

Çocukların %18,7'si her zaman, 29,1'i sık sık, 26,1'i ara sıra %21,2's, nadiren ve %9'u hiç büyükanne ve büyükbabası ile görüşmektedir.

Tablo 13: Ankete katılanların çocuklarının büyükanne ve büyükbaba tarafından yanlış yönlendirilme durumu göre dağılımları

Büyük anne ve babalarının çocukları yanlış yönlendirdiğini düşündüğünüz oldu mu?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	7	3,4	3,5	3,5
Sık Sık	40	19,7	19,9	23,4
Ara sıra	78	38,4	38,8	62,2
Nadiren	50	24,6	24,9	87,1
Hiç	26	12,8	12,9	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %3,4'ü her zaman, %19,7'si sık sık, %38,4'ü ara sıra, %24,6'sı nadiren ve %12,8'i hiç çocuklarının büyükanne ve büyükbabaları tarafından yanlış

yönlendirildiğini düşünmektedir. Tablodan da anlaşıldığı gibi ebeveynlerin %20lik dilimi büyük ana babaların çocukları çok sık kötü etkilediğini düşünürken, %62'lik kısmı ara sıra da olsa kötü etkilerinin olduğunu düşünmektedir.

Tablo 14: Ankete katılanların çocuklarına büyükleri tarafından yanlış yönlendirilme yapıldığında düzeltme durumu göre dağılımları

Büyüklerin yanlış etkisi olduğunu düşündüğünüz durumları düzeltir misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	35	17,2	17,5	17,5
Sık Sık	56	27,6	28,0	45,5
Ara sıra	68	33,5	34,0	79,5
Nadiren	33	16,3	16,5	96,0
Hiç	8	3,9	4,0	100,0
Toplam	200	98,5	100,0	
Yanıtsız	3	1,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %17,2'si her zaman, %27,6'sı sık sık, %33,5'i ara sıra, %16,3'ü nadiren ve %3,9'u hiç çocuklarına yapılan yanlış yönlendirmeleri düzenlemeye çalışmaktadır. Yüzelikler bize gösteriyor ki anne babaların büyük kısmı kendi anne babalarının yanlış etkilediğini düşündükleri zaman bu yanlışı düzeltmeye çalışmaktadır. Tablo 10'la karşılaştırıldığında deneklerin %87'si büyük ana babaların yanlış etkileri olduğunu düşünmektedir ve %96'sı da yanlış gördüğü etkileri düzeltmektedir. Anne-babaların çocuğuna yanlışı yanlış olarak bildirmesi mühimdir. Çocuğun doğruyu ve yanlışı ayırt etmesinde bu önemli bir adımdır.

2.4. Aile İçinde Paylaşım İlgili Tablolar

Tablo 15: Ankete katılanların ekonomik durumlarını çocukları ile konuşma durumuna göre dağılımları

Ailenizin ekonomik durumuyla ilgili çocuklarınızla konuşur musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	23	11,3	11,3	11,3
Sık Sık	62	30,5	30,5	41,9
Ara sıra	60	29,6	29,6	71,4
Nadiren	37	18,2	18,2	89,7
Hiç	21	10,3	10,3	100,0
Toplam	203	100,0	100,0	

Ankete katılanların %11,3'ü her zaman, 30,5'i sık sık, %29,6'sı ara sıra, %18,2'si nadiren ve %10,3'ü hiç ekonomik durumları hakkında çocuklarıyla konuşmamaktadır. Tablodan da anlaşıldığı gibi ebeveynlerin %41 gibi büyük bir kısmı çok sık çocuklarıyla ailelerinin ekonomik durumu hakkında konuşmaktadır.

Tablo 16: Ankete katılanların karar alırken çocukları ile paylaşma durumuna göre dağılımları

Aileyi ilgilendiren kararlar alırken çocuklarınızla paylaşır mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	32	15,8	15,9	15,9
Sık Sık	83	40,9	41,3	57,2
Ara sıra	56	27,6	27,9	85,1
Nadiren	24	11,8	11,9	97,0
Hiç	6	3,0	3,0	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtsız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %15,82'i her zaman, %40,9'u sık sık, %27,6'sı ara sıra, %11,8'i nadiren ve %3'ü hiç aileyi ilgilendiren karar alırken çocukları ile paylaşmaktadır. Ankete katılanların %97'si aileyi ilgilendiren kararlar alırken çocuğuyla paylaşmaktadır.

Bunlardan %57 gibi çok büyük bir oranı ise aile için bir karar alırken çok sık çocuğuyla paylaştıklarını söylemişlerdir.

Tablo 17: Ankete katılanların sorunlarını çocukları ile paylaşma durumuna göre dağılımları

Arkadaşlarınızla, komşularınızla, akrabalarınızla ilişkilerinizde yaşadığınız sorunları çocuklarınızla konuşur musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	11	5,4	5,5	5,5
Sık Sık	34	16,7	16,9	22,4
Ara sıra	56	27,6	27,9	50,2
Nadiren	63	31,0	31,3	81,6
Hiç	37	18,2	18,4	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %5,4'ü her zaman, %16,7'si sık sık, %27,6'sı ara sıra, %31'i nadiren ve %18,4'ü hiç yaşadığı sorunları çocuğu ile paylaşmaktadır. Tablo 14'te de %81'lik bir kısım arkadaş, akraba ya da komşularıyla yaşadıkları sorunları çocuklarıyla paylaştıklarını söylemişlerdir. Ancak Tablo 12 ve 13'den farklı olarak "hiç" şikkı %18 gibi yüksek bir oran çıkmıştır. Ebeveynler sorunları çocuklarıyla paylaşırken daha temkinli yaklaşmışlardır.

2.5. Birlikte Vakit Geçirme Durumuyla İlgili Tablolar

Tablo 18: Ankete katılanların çocukları ile oyun oynama durumuna göre dağılımı

Çocuğunuzla oyun oynar mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	17	8,4	8,4	8,4
Sık Sık	62	30,5	30,7	39,1
Ara sıra	76	37,4	37,6	76,7
Nadiren	35	17,2	17,3	94,1
Hiç	12	5,9	5,9	100,0
Toplam	202	99,5	100,0	
Yanıtsız	1	0,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %5,9'u hiç, %17,2'si nadiren, %37,4'ü ara sıra, %30,5'i sık sık ve %8,4'ü her zaman çocukları ile oyun oynamaktadır. Ankete katılanların büyük çoğunluğu çocuklarıyla birlikte oyun oynamaktadır.

Tablo 19: Ankete katılanların çocuklarına hikaye anlatma durumuna göre dağılımı

Çocuğunuza hikâye anlatır mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	15	7,4	7,5	7,5
Sık Sık	72	35,5	35,8	43,3
Ara sıra	74	36,5	36,8	80,1
Nadiren	32	15,8	15,9	96,0
Hiç	8	3,9	4,0	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtsız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %3,9'u hiç, %25,8'i nadiren, %36,5'i ara sıra, %35,5'i sık sık ve %7,5'i her zaman çocuklarına hikâye anlatmaktadır. Deneklerin %43'lük büyük bölümü çocuklarına çok sık hikaye anlatırken %46'lık bölümü de ara sıra da olsa hikaye anlatmaktadır.

Tablo 20: Ankete katılanların çocukları ile onun arzu ettiği bir programı izleme durumuna göre dağılımı

Çocuğunuzla birlikte onun arzu ettiği bir programı seyrediyor musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	16	7,9	8,0	8,0
Sık Sık	96	47,3	47,8	55,7
Ara sıra	80	39,4	39,8	95,5
Nadiren	9	4,4	4,5	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtsız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %4,4'ü nadiren, %39,4'ü ara sıra, %47,3'ü sık sık ve %7,9'u her zaman çocukları ile oyun oynamaktadır. Ankete katılanların çocuklarıyla birlikte onların istediği bir programı seyretme oranları birlikte oyun oynama ve hikâye anlatmaya göre daha yüksek çıkmıştır. %56'lık yüksek bir kısmı çocuğunun istediği programı onunla birlikte çok sık seyrettiğini söylemiştir.

Tablo 21: Ankete katılanların çocuklarını komşu akraba ziyaretlerine götürme durumuna göre dağılımları

Komşu ve akraba ziyaretine çocuklarınızı götürüyor musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	33	16,3	16,4	16,4
Sık Sık	101	49,8	50,2	66,7
Ara sıra	56	27,6	27,9	94,5
Nadiren	10	4,9	5,0	99,5
Hiç	1	0,5	0,5	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtsız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %16,32'ü her zaman, %49,8'i sık sık, %27,6'sı ara sıra, %4,9'u nadiren ve %0,5'i hiç çocuklarını komşu ve akraba ziyaretlerine götürmektedir. Ebeveynlerin %67'lik çok büyük bir kısmı gittikleri ziyaretlere çocuklarını da götürdüklerini söylemişlerdir.

Tablo 22: Ankete katılanların ailece sinemaya, tiyatroya, yemeğe gitme durumuna göre dağılımları

Ailece sinemaya, tiyatroya, yemeğe gider misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hayır, gitmeyiz, böyle bir alışkanlığımız yok	32	15,8	16,0	16,0
Çok nadir olmakla beraber gideriz	128	63,1	64,0	80,0
Biz gitmeyiz ama çocuklar gider	36	17,7	18,0	98,0
Çocuklar da gitmezler	4	2,0	2,0	100,0
Toplam	200	98,5	100,0	
Yanıtsız	3	1,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanlara “Ailece sinemaya, tiyatroya, yemeğe gider misiniz?” sorusu sorulduğunda %15,8’i “Hayır, gitmeyiz, böyle bir alışkanlığımız yok”, %63,12i “Çok nadir olmakla beraber gideriz”, %17,7’si “Biz gitmeyiz ama çocuklar gider” ve %2’si “Çocuklar da gitmezler” olarak cevaplamışlardır.

Bu bölümdeki tabloların genelinde gördük ki anne-babaların büyük çoğunluğu çocuklarıyla birlikte vakit geçirdiklerini söylemişlerdir.

Tablo 23: Ailenin birlikte vakit geçirmesiyle din eğitimi sunumu arasında ki ilişki

		Ailenin birlikte vakit geçirme tutumu ölçeği	Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği
Ailenin birlikte vakit geçirme tutumu ölçeği	Spearman's Korelasyon	1	0,307
	Kuyruk olasılığı	.	0,000
	N	203	203
Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği	Spearman's Korelasyon	0,307	1
	Kuyruk olasılığı	0,000	.
	N	203	203

Ailenin birlikte vakit geçirme durumu ve çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme arasında ki ilişki 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.($p=0,000<0,05$) Spearman's korelasyon katsayısı 0,307 çıkmıştır. Buda bize ailenin birlikte vakit geçirme durumu ve çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Başka bir deyişle ailenin birlikte vakit geçirme durumu değiştikçe çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme durumu da aynı yönde değişmektedir.

İnsanların birbirleriyle konuşmalarının, anlaşmalarının başlıca aracı sözdür. Eğitim ve öğretimde kullanılan metotlar olan; isticvap (soru cevap), kıssa anlatımı, örneklendirme, ikna etme, tartışma, takrir vb. hep sözlü öğretimi etkinlikleri içerisinde yer alırlar. Çocuğa eğitim sunulurken sözlü öğretim etkinlikleri içinde yer alan şiirler, bilmece, ninniler, tekerlemeler, masallar, hikâyeler, fabllar, biyografiler, hatıralar, seyahatnameler, tarihi olaylar, diyalog, atasözleri, ayet ve hadis anlamları, dua (Sağlam, 2001:198) Bütün bu etkinlikler yapılırken seçilecek şiir, bilmece, hikâye, masal veya fablın içeriğine göre ve eğitimcinin kişisel becerisine göre, çocuğun hem temel gelişim alanlarına hem din eğitimine katkı sağlamanın yanında, hem de milli kültürümüzü aktarma fırsatı elde edilebilir. Şiir ve bilmece örneklerindeki yorumlama yöntemiyle, çocuğun din eğitimine katkı sağlamada masal ve hikâye anlatımı da kullanılabilir. Bunun yanı sıra başta Hz, Peygamber (sav) olmak üzere birçok peygamberin hayatı, sahabenin hayatı, Fatih Sultan Mehmet, Battal Gazi vb. şahsiyetlerin hayatlarıyla, Bedir Savaşı, Uhud Savaşı, Mekke'nin Fethi, Malazgirt Zaferi, İstanbul'un Fethi, Kurtuluş Savaşı vb. tarihi olaylar çocukların anlayabileceği dil ve üslupla onlara anlatılarak, bu hedefin gerçekleşmesine çalışılabilir (Sağlam, 2001:202)

2.6. Ceza-Mükafatla İlgili Tablolar

Tablo 24: Ankete katılanların çocuğu yanlış bir şey yaptığında ki tutumuna göre dağılımı

Çocuğunuz yanlış bir şey yaptığında ne yaparsınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Yaptığının yanlış olduğunu söyler, ikaz ederim	143	70,4	70,8	70,8
Ceza veririm	27	13,3	13,4	84,2
Azarlarım	27	13,3	13,4	97,5
Döverim	4	2,0	2,0	99,5
Saygı duyduğu birine söylemekle tehdit ederim	1	0,5	0,5	100,0
Toplam	202	99,5	100,0	
Yanıtsız	1	0,5		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %70,8'i çocuğu yanlış bir şey yaptığında onu ikaz ettiğini, %13,3'ü ceza verdiğini, %13,3'ü azarladığını, %2'si dövdüğünü e %0,5'i saygı duyduğu birine söylemekle tehdit ettiğini belirtmiştir. Deneklerin %70 gibi çok büyük bir kısmı çocuğu yanlış bir şey yaptığında ikaz ediyor. Cezalandırma yöntemleri içerisinde ebeveyn-çocuk iletişimi açısından olumlu bir tavidir.

Tablo 25: Ankete katılanların çocuğu memnun olacakları bir şey yaptığında ki tutumuna göre dağılımı

Çocuğunuz memnun olacağınız bir şey yaptığında ne yaparsınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Takdir ve tebrik ederim	143	70,4	70,8	70,8
Hediye alırım	40	19,7	19,8	90,6
Önemsemem	11	5,4	5,4	96,0
Daha Önce verdiğim bir cezayı kaldırırım	8	3,9	4,0	100,0
Toplam	202	99,5	100,0	
Yanıtsız	1	0,5		
Toplam	203	100,0		

Çocukları memnun olacakları bir şey yaptığında %70,4'ü takdir ve tebrik ettiğini, %19,7'si hediye aldığını, %5,4'ü önemsemediğini ve %3,9'u daha önce verdiği bir cezayı kaldırdığını belirtmiştir. Deneklerin %70'i çocuğu hoşya giden bir davranış sergilediğinde onu tebrik ve takdir ediyor. Onu önemsedini hissettiriyor ancak hediye vererek hoşya giden davranış hediye için yapma alışkanlığını kazandırmamış oluyor.

Tablo 26: Ankete katılanların tüm uyarılarına rağmen çocuklarının yanlışa devam etme durumuna göre dağılımı

Çocuğunuzun tüm uyarılarına rağmen yanlışa ısrar ettiğı olur mu?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	5	2,5	2,5	2,5
Sık Sık	37	18,2	18,4	20,9
Ara sıra	103	50,7	51,2	72,1
Nadiren	42	20,7	20,9	93,0
Hiç	14	6,9	7,0	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtsız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların tüm uyarılarına rağmen çocuğunun yanlışa devam etme durumu için %2,5'i her zaman, %18,2'si, %50,7'si ara sıra, %20,7'si nadiren ve %6,9'u hiç olarak yanıt vermişlerdir. Ankete katılan ebeveynlerin %93'ü çocuğunun tüm uyarılara rağmen yanlışa ısrar etmesinde şikâyetçi olmuştur. Bu ebeveynlerin %20'si çocuğunun çok sık yanlışa ısrar ve tekrarının olduğunu %70 gibi büyük bir bölümüyle ara sıra olsa bile çocuğun uyarılarına cevap vermediğini dile getirmiştir.

2.7. Çocukların Ebeveynlerini Algılayış Durumlarıyla İlgili Tablolar

Tablo 27: Ankete katılanların “Bunu daha Öncede anlatmıştın her gün tekrar etmek zorunda mısın” sözünü çocuğunuz size karşı kullanır mı?” sorusuna göre dağılımı

"Bunu daha önce de anlatmıştın her gün tekrar etmek zorunda mısın" sözünü çocuğunuz size karşı kullanır mı?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	2	1,0	1,0	1,0
Sık Sık	7	3,4	3,5	4,5
Ara sıra	24	11,8	12,0	16,5
Nadiren	68	33,5	34,0	50,5
Hiç	99	48,8	49,5	100,0
Toplam	200	98,5	100,0	
Yanıtsız	3	1,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %12'i bu soruya her zaman, %3,4'ü sık sık, %11,8'i ara sıra, %33,5 nadiren ve %48,8'i hiç olarak cevaplamışlardır. Deneklerin %50'sinin çocukları anne babasının sürekli aynı şeyleri tekrar ettiğini düşünüyor. %67'si ara sıra da olsa ebeveynlerinin aynı şeyi söylediğini düşünüyor ve bundan duyduğu rahatsızlığı anne ve babasına söylüyor.

Tablo 28: Ankete katılanların “Anne/baba sürekli vaaz etmek zorunda mısın” sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla kullanır?” sorusuna göre dağılımı

"Anne/baba sürekli vaaz etmek zorunda mısın" sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla kullanır?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	4	2,0	2,0	2,0
Sık Sık	9	4,4	4,5	6,5
Ara sıra	20	9,9	10,0	16,5
Nadiren	54	26,6	27,0	43,5
Hiç	113	55,7	56,5	100,0
Toplam	200	98,5	100,0	
Yanıtız	3	1,5		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların çocuklarının %2’si her zaman, %4,4’ü sık sık, %9,9’u ara sıra, %26,6’sı nadiren ve %55,7’si bu sözü kullanmaktadır. bu soruyu sorduğumuz ebeveynlerin % 43’lük bir kısmı çocuklarının zaman zaman kendilerini sürekli vaaz etmekle suçladığını dile getirmişlerdir. Ancak %56’lık büyük bir kısım da çocuğundan hiç böyle bir söylemi duymadığını dile getirmiştir.

Tablo 29: Ankete katılanların “Ben böyle seviyorum lütfen fikirlerime saygılı olur musunuz” sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla söyler?” sorusuna göre dağılımı

"Ben böyle seviyorum lütfen fikirlerime saygılı olur musunuz" sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla söyler?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	4	2,0	2,0	2,0
Sık Sık	14	6,9	7,0	9,0
Ara sıra	70	34,5	35,2	44,2
Nadiren	55	27,1	27,6	71,9
Hiç	56	27,6	28,1	100,0
Toplam	199	98,0	100,0	
Yanıtız	4	2,0		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların çocuklarının %2'si her zaman, %6,9'u sık sık, %34,5'i ara sıra, %27,1'i nadiren ve %27,6'sı hiç bu sözü kullanmaktadır. Deneklerin çocuklarının %71'i anne-babasını fikirlerine saygılı olmamakla suçluyor ve onlardan fikirlerine saygılı olmasını beklediğini bildiriyor.

Tablo 30: Ankete katılanların “"Kardeşim olsa böyle yapmazsınız hep bana yapıyorsunuz" diye size itirazda bulunur mu?" sorusuna göre dağılımı

"Kardeşim olsa böyle yapmazsınız hep bana yapıyorsunuz" diye size itirazda bulunur mu?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	4	2,0	2,0	2,0
Sık Sık	40	19,7	20,1	22,1
Ara sıra	80	39,4	40,2	62,3
Nadiren	42	20,7	21,1	83,4
Hiç	33	16,3	16,6	100,0
Toplam	199	98,0	100,0	
Yanıtız	4	2,0		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların çocuklarının %2'si her zaman, %19,7'si sık sık, %39,4'ü ara sıra, %20,7'si nadiren ve %16,3'ü ailelerine bu şekilde cevap vermektedir. Ankete katılanların çocuklarının %83'ü zaman zaman anne-babasının kardeşiyle kendisine farklı davrandıklarını düşünüyor.

23. Tablodan başlayıp 26. Tabloya kadar anne babanın çocuğuyla olan iletişimiyle ilgili sorulara yer verilmiştir. Sorulan sorular çocukların anne-babaya karşı kullandıkları söz kalıpları gibi görünse de; anne-babanın çocuklara kullandığı tavrı belirlemek açısından önemlidir. Bu tablolardan da anlaşıldığı üzere çocukların büyük çoğunluğu anne babasının kendi fikirlerine saygılı olmadığını, sürekli aynı şeyi tekrar ettiğini, söyleyeceği şeyleri hep nasihat ederek söylediğini ve kardeşiyle kendisine aynı şekilde davranmadığını bildiren sözler söylemektedirler.

Sürekli aynı şeylerin aynı üslupla tekrar edilmesi çok değerli hakikatler ve bilgiler bile olsa çocukta sıradanlaşmaya kapı aralar. Ayrıca anne-babalar çocuklarıyla iletişim kurarken değer verdiklerini, güvendiklerini, sevdiklerini hissettirecek iletiler göndermeye özen göstermelidirler. Eğer kural konulacaksa bu kurala karar verme aşamasında çocuk karara dahil edilmeli, kuralın konulma sebebi anlatılmalıdır. Bundan sonra uyulması beklenmelidir. Anne baba doğru iletişim kurmak istiyorsa etkin dinlemeyi öğrenmeli ve aile ortamında hayata geçirmelidir. Anne ve babanın çocuklar arasında dengeyi kuramama tutumlarından dolayı da çocuklarda kıskançlık duygusu gelişebilir. Kardeşler arasında kıskançlık duygusunu oluşturmamak için çocuklara karşı tavır ve davranışlarda eşitliğe dikkat edilmelidir. Dışa yansıyan hallerde eşit sevgi beslendiği gösterilmelidir.

2.8. Ebeveyn-çocuk Arasındaki Sözlü İletişim Durumuyla İlgili Tablolar

Tablo 31: Ankete katılanların çocuğunun yapılması mümkün bir şey istediğinde işini bırakıp yapma durumuna göre dağılımı

Çocuğunuz sizden yapılması mümkün bir şey istediğinde işinizi bırakıp onun isteğini yapar mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif
				%
Her Zaman	23	11,3	12,2	12,2
Sık Sık	64	31,5	34,0	46,3
Ara sıra	69	34,0	36,7	83,0
Nadiren	29	14,3	15,4	98,4
Hiç	3	1,5	1,6	100,0
Toplam	188	92,6	100,0	
Yanıtsız	15	7,4		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %1,5'i hiç, %14,3'ü nadiren, %34'ü ara sıra, %31,5'i sık sık ve %11,3'ü her zaman çocuğu yapılması mümkün bir şey istediğinde işini bırakıp çocuğunun istediği şeyi yapmaktadır. Soruya cevap veren ebeveynlerin %46'sı çocuğu yapılması mümkün bir şey istediğinde işi varsa işini bırakıp dediğini yapıyor. %51'i ara sıra işini bırakıyor ara sıra işine devam ediyor. Ebeveynin çocuğunun isteklerini

dinlemesi, doğru iletişim kurabilmesi adına önemlidir. İşini bırakamayacaksa bile ne zaman onunla ilgileceğini çocuğa söylemesi gerekir.

Tablo 32: Ankete katılanların “İşiniz varken çocuğunuz ısrarla sizden yapılması mümkün olmayan bir şey istediğinde ne yaparsınız?” verdikleri cevaba göre dağılımı

İşiniz varken çocuğunuz ısrarla sizden yapılması mümkün olmayan bir şey istediğinde ne yaparsınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
İşimi bırakıp ona neden olmayacağını anlatırım	83	40,9	44,1	44,1
İşim bittikten sonra gelmesini söylerim	70	34,5	37,2	81,4
Babasına/annesine gönderirim	29	14,3	15,4	96,8
Tamam, daha sonra deyip kandırmaya çalışırım	2	1,0	1,1	97,9
Azarlarım	4	2,0	2,1	100,0
Toplam	188	92,6	100,0	
Yanıtız	15	7,4		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %40,9’u çocuğu mümkün olmayan bir şey istediğinde, işini bırakıp neden olmayacağını anlatmaktadır. %34,5’i işi bittikten sonra gelmesini söylediğini, %14,3’ü babasına/annesine gönderdiğini ve %1’i tamam daha sonra deyip kandırmaya çalışmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi deneklerin büyük bir kısmı çocuğunun ne dediğini dinleyerek yapılması mümkün olmayan bir şey istiyorsa işini bırakıp ona neden mümkün olmadığını anlatacağını söylüyor. Ancak işi olduğunu söyleyip babaya ya da anneye gönderme oranı da azımsanmayacak kadar çoktur. Anne ve babanın işlerini bahane ederek sorumluluğu birbirlerine yüklemeleri sebebiyle çocuk, kendisine karşı gösterilen ilgisizliğe karşı tepki duyar. Savsaklanmış bir kimse olarak, ana babasının ilgisini çekmek için, çoğu kez yaramazlıklar yapar.

Tablo 33: Ankete katılanların çocuklarının kendilerini eleştirme durumuna göre dağılımı

Çocuğunuz sizi eleştirdiğinde ne yaparsınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hoşgörü ile karşılar tartışırım	154	75,9	81,1	81,1
Aldırmam Önemsemem	13	6,4	6,8	87,9
Azarlarım	4	2,0	2,1	90,0
Cezalandırırım	2	1,0	1,1	91,1
Küser darılırım ve bunu ona hissettiririm	17	8,4	8,9	100,0
Toplam	190	93,6	100,0	
Yanıtız	13	6,4		
Toplam	203	100,0		

Çocuklarının kendilerini eleştirmelerini %75,9'u hoşgörü ile karşıladığını, %6,4'ü aldırmamakta, %2'si azarlamakta, %1'i cezalandırmakta ve %8,4'ü küsüp darıldığını ve bunu çocuğuna hissettirdiğini belirtmiştir. Çocuğu kendisini eleştirdiğinde deneklerin çok büyük bir çoğunluğu anlayışla karşılayıp tartışacağını söylemektedir. Ancak bu şıktan sonra en fazla tercih edilen şıkkın küser darılırım olması da dikkat çekicidir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde karşılık ifade etme ve etkili dinleme çok önemlidir. Çocuğun kendini ifade etmesine ve duygularını aktarmasına izin verilmelidir.

Tablo 34: Ankete katılanların çocuklarının sıkıntılarını açtıkları kişi durumuna göre dağılımı

Çocuğunuz/çocuklarınız genellikle sıkıntılarını aile içinde en çok kime açar?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Babaya açar	15	7,4	8,0	8,0
Anneye açar	140	69,0	74,9	82,9
Büyük babaya açar	3	1,5	1,6	84,5
Büyük anneye açar	6	3,0	3,2	87,7
Kardeşine açar	23	11,3	12,3	100,0
Toplam	187	92,1	100,0	
Yanıtız	16	7,9		
Toplam	203	100,0		

Çocukların %11,3'ü sıkıntılarını kardeşine açmaktadır. %3ü büyük anneye, %1,6'sı büyük babaya, %69'u anneye ve %7,4'ü babaya sıkıntısını açmaktadır. Ankete katılanların çocuklarının büyük bir kısmı sıkıntılarını annesine anlatmaktadır. Anne seçeneğinden sonra en çok seçilen ise kardeşine açar seçeneğidir.

Tablo 35: Ankete katılanların çocukları soru sorduğunda nasıl karşıladığına göre dağılımı

Çocuğunuz size soru sorduğunda nasıl karşılırsınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Bazen aklının alamayacağı şeyler soruyor bu nedenle her sorusunu cevaplamam	16	7,9	8,6	8,6
Dediklerimi şimdi anlamasa da ilerde anlayacağı için her sorusuna doğru şekilde cevap veririm	51	25,1	27,6	36,2
Sorularına onun anlayabileceği şekilde cevap veririm	106	52,2	57,3	93,5
Bilen birine sormasını söylerim	12	5,9	6,5	100,0
Toplam	185	91,1	100,0	
Yanıtız	18	8,9		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %7,9'u çocukları soru sorduğunda “Bazen aklının alamayacağı şeyler soruyor bu nedenle her sorusunu cevaplamam”, %25,1'i “Dediklerimi şimdi anlamasa da ilerde anlayacağı için her sorusuna doğru şekilde cevap veririm”, %52,2'si “Sorularına onun anlayabileceği şekilde cevap veririm” ve %5,9'u “Bilen birine sormasını söylerim” şeklinde cevap vermektedir. Tablodan da anlaşıldığı gibi deneklerin büyük bir kısmı sorulara çocuğun anlayabileceği şekilde cevap verdiğini söylemektedir. Ancak %28 gibi azımsanmayacak bir kısmı da soruların doğru cevabını verdiğini söylemiştir. Ancak soruları cevaplarırken çocuğun anlayış düzeyini dikkate almamaktadır. Bilen birisine sormasını söyleyen ve her dediğimi anlamaz deyip sorusuna cevap vermeyenlerin toplamı ise %14'tür. Yani çocukların %14'lük kısmının sorularını ebeveynleri cevaplamamaktadır. Çocukların en büyük özelliği soru sormaktır. Çocuğun bedeni ve zihni seviyesi geliştikçe soruları da gelişir. Çocukların sorularını cevaplandırmak gerekir. Cevaplar eksik olabilir ama, asla yalan olmamalıdır.

Çocuk bir gün kendisine verilen cevapların yanlış olduğunu öğrenirse, kandırıldığı kanaatine varıp itimadı sarsılabilir. Sorular çocukta bir ilginin uyandığını göstermektedir. Çocuğun eğitimi açısından bu önemli bir fırsattır. Soru sormak, öğrenmeye hazır olmak demektir. Ancak çocuğun sorularına onun gelişim düzeyi dikkate alınarak doğru cevaplar verilmelidir.

Tablo 36: Ankete katılanların küfürlü ya da kötü söz kullanma durumuna göre dağılımı

Küfürlü ya da kötü sözler kullanır mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	6	3,0	3,2	3,2
Sık Sık	4	2,0	2,1	5,3
Ara sıra	22	10,8	11,7	17,0
Nadiren	79	38,9	42,0	59,0
Hiç	77	37,9	41,0	100,0
Toplam	188	92,6	100,0	
Yanıtız	15	7,4		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %37,9'u hiç, %38,9'u nadiren, %10,8'i ara sıra, %2'si sık sık ve %3,2'si her zaman küfürlü sözler kullanmaktadır. Ankete katılanların %59'u küfürlü sözler kullanmaktadır.

Tablo 37: Ankete katılanların çocuğunun yanında kötü söz söyleme durumuna göre dağılımı

Kızdığınızda çocuğunuzun yanında kötü sözler sarf eder misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	10	4,9	5,0	5,0
Sık Sık	5	2,5	2,5	7,5
Ara sıra	35	17,2	17,4	24,9
Nadiren	85	41,9	42,3	67,2
Hiç	66	32,5	32,8	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %4,9'u her zaman, %2,5'i sık sık, %17,2'si ara sıra, %41,9'u nadiren çocuğunun yanında kötü sözler sarf etmektedir ve %32,5'i hiç çocuğunun yanında kötü söz söylememektedir. Ankete katılanların küfürlü sözler kullanma düzeyi düşük çıkmıştır. Ancak çocuklarının yanında küfürlü sözler kullanma düzeyleri daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 38: Ankete katılanların çocuklarının küfürlü ya da kötü söz kullanma durumuna göre dağılımı

Çocuğunuz küfürlü ya da kötü sözler kullanır mı?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	6	3,0	3,3	3,3
Sık Sık	9	4,4	4,9	8,2
Ara sıra	18	8,9	9,9	18,1
Nadiren	98	48,3	53,8	72,0
Hiç	51	25,1	28,0	100,0
Toplam	182	89,7	100,0	
Yanıtız	21	10,3		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların çocuklarının %25,1'i hiç, %48,3'ü nadiren, %8,9'u ara sıra, %4,4'ü sık sık ve %3'ü her zaman küfürlü konuştuğunu belirtmişlerdir

Tablo 39: Ebeveynin kötü sözler kullanmasıyla çocuğun kullanması arasında ki ilişki

		Ebeveynin kötü sözler kullanma tutumu ölçeği	Çocuğun kötü sözler kullanma tutumu
Ebeveynin kötü sözler kullanma tutumu ölçeği	Spearman's Korelasyon	1	0,383
	Kuyruk olasılığı	.	0,000
	N	203	182
Çocuğun kötü sözler kullanma tutumu	Spearman's Korelasyon	0,383	1
	Kuyruk olasılığı	0,000	.
	N	182	182

Ebeveynin kötü sözler kullanma durumu ve çocuğun kötü sözler kullanma tutumu arasında ki ilişki 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.($p=0,000<0,05$) Spearman's korelasyon katsayısı 0,383 çıkmıştır. Bu da bize ebeveynin kötü sözler kullanma durumu ve çocuğun kötü sözler kullanma tutumu arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Başka bir deyişle ebeveynin kötü sözler kullanma durumu değiştikçe çocuğun kötü sözler kullanma tutumu da aynı yönde değişmektedir. Anne-babanın tutumuyla çocuğun davranışı arasındaki bu paralellikten ötürü ebeveynler çocuk için birinci derece “örnek” olduklarının bilincinde hareket etmelidir.

2.9. Anne-babanın Dini Durumuyla İlgili Tablolar

Tablo 40: Ankete katılanların dini durumuna göre dağılımı

Aşağıdaki tanımlamalardan hangisi sizin dini durumunuzu anlatır?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
İnançlı ve ibadet eden	112	55,2	58,3	58,3
İnançlı ama ibadetlerini aksatan	62	30,5	32,3	90,6
İnançlı ama dini görevlerini yerine getiremeyen	8	3,9	4,2	94,8
İnanç konusunda şüpheleri olan	7	3,4	3,6	98,4
Dini inanca sahip değil	3	1,5	1,6	100,0
Toplam	192	94,6	100,0	
Yanıtsız	11	5,4		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %55,2'si inançlı ve ibadet eden, %30,5'i inançlı ama ibadetlerini aksatan, %3,9'u inançlı ama dini görevlerini yerine getiremeyen, %3,4'ü inanç konusunda şüpheleri olan ve %1,5'i dini inanca sahip olmayan olarak kendilerini değerlendirmektedir. Deneklerin büyük bir oranı kendilerini inançlı ve inancının gereği olan ibadetleri yerine getiren biri olarak tanımlamıştır. Ancak %30'luk büyük bir kısım da inandığı halde ibadetlerini aksattıklarını söylemişlerdir.

Tablo 41: Ankete katılanların namaz kılma durumuna göre dağılımı

Namaz kılar mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	115	56,7	59,9	59,9
Sık Sık	27	13,3	14,1	74,0
Ara sıra	37	18,2	19,3	93,2
Nadiren	11	5,4	5,7	99,0
Hiç	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	192	94,6	100,0	
Yanıtsız	11	5,4		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %1'i hiç, %5,4'ü nadiren, %18,2'si ara sıra, %13,3'ü sık sık ve %56,7'si her zaman namaz kılmaktadır. Ankete katılanların yaklaşık olarak yarısı her zaman namaz kıldığını söylemektedir. Tablodan da anlaşıldığı üzere katılanların %40'lık bölümü de namazlarını aksatmaktadır. Tabloya bakıldığında hiç kılmam diyenlerin sayısı çok azdır. Ancak namazını bazen eda edip bazen bırakanların sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur.

Tablo 42: Ankete katılanların oruç tutma durumuna göre dağılımı

Oruç tutar mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	156	76,8	81,7	81,7
Sık Sık	26	12,8	13,6	95,3
Ara sıra	5	2,5	2,6	97,9
Nadiren	3	1,5	1,6	99,5
Hiç	1	0,5	0,5	100,0
Toplam	191	94,1	100,0	
Yanıtsız	12	5,9		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %0,5'i hiç, %1,5'i nadiren, %2,6'sı ara sıra, %12,8'i sık sık ve %76,8'i her zaman oruç tutmaktadır. Oruç tutma oranı namaz kılma oranına göre çok büyük bir oranda yüksek çıkmıştır. %95'lik bir kısım oruçlarını aksatmamaktadır.

Tablo 43: Anne-babanın ibadet etmesiyle çocuğu bu konuda teşvik etmesi arasındaki ilişki

		Anne-babanın ibadet etme tutum ölçeği	Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği
Anne-babanın ibadet etme tutum ölçeği	Spearman's Korelasyon	1	0,553
	Kuyruk olasılığı	.	0,000
	N	203	203
Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği	Spearman's Korelasyon	0,553	1
	Kuyruk olasılığı	0,000	.
	N	203	203

Anne-babanın ibadet etme durumu ve çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme arasında ki ilişki 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.($p=0,000<0,05$) Spearman's korelasyon katsayısı 0,553 çıkmıştır.Bu da bize anne-babanın ibadet etme durumu ve çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Başka bir deyişle anne-babanın ibadet etme durumu değiştikçe çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme aynı yönde değişmektedir.

Tablo 44: Anne-babanın ibadet etmesiyle çocuğu verilen eğitimi uygulaması arasındaki ilişki

		Anne-babanın ibadet etme tutum ölçeği	Çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu ölçeği
Anne-babanın ibadet etme tutum ölçeği	Spearman's Korelasyon	1	0,323
	Kuyruk olasılığı	.	0,000
	N	203	203
Çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu ölçeği	Spearman's Korelasyon	0,323	1
	Kuyruk olasılığı	0,000	.
	N	203	203

Anne-babanın ibadet etme durumu ve Çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu arasında ki ilişki 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.($p=0,000<0,05$) Spearman's korelasyon katsayısı 0,323 çıkmıştır. Buda bize Anne-babanın ibadet etme durumu ve çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Başka bir deyişle anne-babanın ibadet etme durumu değiştikçe çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu aynı yönde değişmektedir. Yani anne-babanın ibadet ettiği ailelerde çocuğun da ibadet etme oranı yüksek bulunmuştur..

2.10. Anne-Babanın Din Eğitimi Sunumuyla ilgili Tablolar

Tablo 45: Ankete katılanların çocuklara verilecek olan dini eğitimin başlama yaşı hakkındaki görüşlerine göre dağılımı

Sizce çocuklara verilecek din eğitimine kaç yaşında başlanmalıdır?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Doğumdan itibaren	133	65,5	70,4	70,4
Konuşmayı öğrendikten sonra	30	14,8	15,9	86,2
Okula başladıktan sonra	20	9,9	10,6	96,8
Ergenlikten sonra	6	3,0	3,2	100,0
Toplam	189	93,1	100,0	
Yanıtız	14	6,9		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %65,5'i doğumdan itibaren, %14,8'i konuşmayı öğrendikten sonra, %9,9'u okula başladıktan sonra ve %3'ü ergenlikten sonra çocuklara dini eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Anne-babaların büyük bölümü din eğitiminin doğumdan itibaren başlaması gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 46: Ankete katılanların çocuklarına verdikleri ilk dini bilgi durumuna göre dağılımı

Çocuğunuza ilk olarak verdiğiniz dini bilgi aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
İman ve itikatla ilgili	74	36,5	39,2	39,2
İbadet ve dualarla ilgili	57	28,1	30,2	69,3
Doğruluk ve dürüstlükle	45	22,2	23,8	93,1
Saygı ve sevgi ile ilgi	11	5,4	5,8	98,9
Diğer	2	1,0	1,1	100,0
Toplam	189	93,1	100,0	
Yanıtız	14	6,9		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %36,5'i ilk olarak çocuklarına iman ve itikatla ilgili, %28,1'i ibadet ve dualarla ilgili, %22,2'si doğruluk ve dürüstlükle ve %5,4'ü ise saygı ve sevgi ile ilgili eğitim vermişlerdir. Deneklerin iman ve itikatla ilgili bilgileri yüksek oranla tercih ettiğini görüyoruz. Bu şıkkı sırayla ibadete dair bilgiler ve doğruluk-dürüstlükle ilgili bilgiler takip etmektedir. Ebeveynlerin dini bilgi olarak çocuğuna ilk öğrettiği bilginin sorgulandığı bu soruda dürüstlük seçeneğinin yüzdesinin yüksek çıkması ilgi çekicidir.

Tablo 47: Ankete katılanların çocuklarına dini hikâyeler anlatma durumuna göre dağılımı

Çocuğunuza dini hikâyeler anlatır mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	12	5,9	6,5	6,5
Sık Sık	71	35,0	38,2	44,6
Ara sıra	73	36,0	39,2	83,9
Nadiren	27	13,3	14,5	98,4
Hiç	3	1,5	1,6	100,0
Toplam	186	91,6	100,0	
Yanıtız	17	8,4		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %1,5'i hiç, %13,3'ü nadiren, %36'sı ara sıra, %35'i sık sık ve %5,9'u her zaman çocuğuna dini hikâyeler anlatmaktadır. Anne babaların %98'i çocuğuna dini hikâyeler anlatmaktadır. Anlatma sıklıkları sorgulandığında büyük bir çoğunluğun sık sık ve ara sıra seçeneklerinde yüzdelerin yüksek olduğunu görüyoruz.

Tablo 48: Ankete katılanların çocuklarının dua ederken kendilerini görme durumuna göre dağılımı

Çocuğunuz sizi dua ederken görür mü?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	49	24,1	25,7	25,7
Sık Sık	86	42,4	45,0	70,7
Ara sıra	53	26,1	27,7	98,4
Nadiren	3	1,5	1,6	100,0
Toplam	191	94,1	100,0	
Yanıtız	12	5,9		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %1,5'ini nadiren, %26,1'ini ara sıra, %42,4'ünü sık sık ve %24,1'ini her zaman çocukları dua ederken görmektedir. Deneklerin % 70'lik kısmı çocuklarının kendilerini dua ederken çok sık gördüğünü söylemiştir.

Tablo 49: Ankete katılanların çocuklarına dua etmelerini öğütleme durumuna göre dağılımı

Çocuğunuza akşam yatarken sabah kalkarken yemeklerde dua etmesini öğütler misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	42	20,7	22,2	22,2
Sık Sık	85	41,9	45,0	67,2
Ara sıra	56	27,6	29,6	96,8
Nadiren	6	3,0	3,2	100,0
Toplam	189	93,1	100,0	
Yanıtız	14	6,9		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %3'ü hiç, %27,6'sı ara sıra, %41,9'u sık sık ve %20,7'si her zaman çocuklarına yatarken, sabah kalkarken, yemeklerde dua etmesini öğütlemektedir. Deneklerin %97'si çocuğunu dua etmesi yönünde teşvik etmektedir. Ebeveynlerin

%68'i çocuğuma çok sık dua etmesini söylerim demiştir. Yani her iki anne-babadan biri çocuğuna dua etmeyi öğretmektedir.

Tablo 50: Ankete katılanların çocuklarının dua etme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuz yatıp kalkarken, yiyip içerken dua eder mi?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	15	7,4	8,1	8,1
Sık Sık	49	24,1	26,5	34,6
Ara sıra	103	50,7	55,7	90,3
Nadiren	18	8,9	9,7	100,0
Toplam	185	91,1	100,0	
Yanıtız	18	8,9		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların çocuklarının %7,42ü her zaman, %24,1'i sık sık, %50,7'si ara sıra, %8,9'u nadiren yatıp kalkarken, yiyip içerken dua etmektedir. Ankete katılanlara çocuklarının dua edip etmediklerini sorduğumuzda %90'lık bir kısmının dua ettiği sonucu çıkmıştır. Ancak dua etme sıklığına bakıldığında %55'lik büyük kısmının ara sıra eder seçeneğini işaretlediği görülmektedir.

Tablo 51 : Ankete katılanların çocuklarının besmele çekme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuz yatıp kalkarken, yiyip içerken besmele çeker mi?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	26	12,8	14,1	14,1
Sık Sık	39	19,2	21,1	35,1
Ara sıra	97	47,8	52,4	87,6
Nadiren	23	11,3	12,4	100,0
Toplam	185	91,1	100,0	
Yanıtız	18	8,9		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların çocuklarının %12,8'i her zaman, %19,2'si sık sık, %47,8'i ara sıra ve %11,3'ü nadiren yatıp kalkarken, yiyip içerken besmele çektiğini belirtmektedir. Deneklerin çocuklarının besmele çekmesinin sorgulandığı bu soruda tabloda da

görüldüğü gibi dua etmeyle paralel bir sonuç çıkmıştır. %52'lik bir kısım “çocuğum ara sıra dua eder” demiştir.

Tablo 52: Ankete katılanların evde cemaatle namaz kılma durumuna göre dağılımları

Evde cemaatle namaz kılar mısınız?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	5	2,5	2,5	2,5
Sık Sık	9	4,4	4,5	7,0
Ara sıra	46	22,7	22,9	29,9
Nadiren	69	34,0	34,3	64,2
Hiç	72	35,5	35,8	100,0
Toplam	201	99,0	100,0	
Yanıtız	2	1,0		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %2,5'i her zaman, %4,4'ü sık sık, %22,7'si ara sıra, %34'ü nadiren ve evde cemaatle namaz kıldıklarını, %35,5'i hiç cemaatle namaz kılmadıklarını belirtmişlerdir. Evde cemaatle namaz kılma oranları beklediğimizden düşük çıkmıştır. Deneklerin %36'sı evde hiç cemaatle namaz kılmadıklarını söylerken %34'ü nadiren kıldıklarını söylemiştir. Yani her on aileden yedisinin evinde cemaatle namaz kılma alışkanlığı yoktur.

Tablo 53: Ankete katılanların çocuklarına dini bilgiler öğretme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuza dini bilgiler öğretir misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	27	13,3	14,4	14,4
Sık Sık	105	51,7	56,1	70,6
Ara sıra	48	23,6	25,7	96,3
Nadiren	6	3,0	3,2	99,5
Hiç	1	0,5	0,5	100,0
Toplam	187	92,1	100,0	
Yanıtız	16	7,9		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %13,3'ü her zaman, %51,7'si sık sık, %23,6'sı ara sıra, %3'ü nadiren ve %0,5'i hiç çocuklarına dini bilgiler öğretmektedir. Deneklerin %99,5'i çocuğun a dini bilgiler öğrettiğini söylemektedir. Çocuğuna din eğitimi öğretenlerin %70'lik kısmı çok sık seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 54: Ankete katılanların çocuklarına Kur'an okumasını ve duaları öğretme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuza Kur'an okumasını ve duaları öğretir misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	37	18,2	19,9	19,9
Sık Sık	64	31,5	34,4	54,3
Ara sıra	46	22,7	24,7	79,0
Nadiren	38	18,7	20,4	99,5
Hiç	1	0,5	0,5	100,0
Toplam	186	91,6	100,0	
Yanıtız	17	8,4		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %18,2'si her zaman, %31,5'i sık sık, %22,7'si ara sıra, %18,7'si nadiren ve 0,5'i hiç çocuklarına Kur'an okumasını ve duaları öğretmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi her iki ebeveynden biri çocuğuna çok sık Kuran ve dua öğrettiğini söylemiştir.

Tablo 55: Ankete katılanların çocuklarının ahlaki gelişimi için nasihatte bulunma durumuna göre dağılımları

Çocuğunuzun ahlaki yönden gelişimi için ona nasihatte bulunur musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	91	44,8	47,9	47,9
Sık Sık	77	37,9	40,5	88,4
Ara sıra	17	8,4	8,9	97,4
Nadiren	5	2,5	2,6	100,0
Toplam	190	93,6	100,0	
Yanıtız	13	6,4		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %44,8'i her zaman, %37,9'u sık sık, %8,4'ü ara sıra, %2,5'i nadiren çocuğunun ahlaki yönden gelişimi için ona nasihatte bulunmaktadır. Anne-babanın çocuğunun ahlaki gelişimi için nasihatte bulunma sıklığını sorguladığımız bu tabloda %88 gibi çok büyük bir oranla “çok sık” işaretlenmiştir.

Tablo 56: Ankete katılanların çocuklarını camiye götürme durumu

Çocuğunuzu camiye götürür müsünüz ya da camiye gitmesi için teşvik eder misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	23	11,3	12,3	12,3
Sık Sık	30	14,8	16,0	28,3
Ara sıra	76	37,4	40,6	69,0
Nadiren	51	25,1	27,3	96,3
Hiç	7	3,4	3,7	100,0
Toplam	187	92,1	100,0	
Yanıtsız	16	7,9		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %11,3'ü her zaman, %14,8'i sık sık, %37,4'ü ara sıra, %25,1', nadiren ve %3,4'ü hiç çocuğunu camiye götürmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi anne-babaların çocuklarını camiye getirme sıklığına bakıldığında ara sıra ve nadiren seçeneklerinin daha büyük oranla işaretlendiği görülmektedir. % 68'lik kısmı ara sıra camiye götürdüklerini belirtmişlerdir. Çocuklara dini eğitim sunarken onu dini havayı teneffüs edebileceği mekânlara götürmek faydalı olacaktır. Çocuk cemaatle namaz, mevlit gibi dini merasimlere katılmalıdır. Burada mühim olan mevlit ya da ilahi dinlemekten çok çocuğun dini yaşantıya katılmasıdır.

Tablo 57: Ankete katılanların çocuklarını vaaz ve dini sohbetlere götürme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuzu vaaz ve dini sohbetlere götürür müsünüz ya da gitmesi için teşvikte bulunur musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif
				%
Her Zaman	14	6,9	7,4	7,4
Sık Sık	39	19,2	20,7	28,2
Ara sıra	77	37,9	41,0	69,1
Nadiren	53	26,1	28,2	97,3
Hiç	5	2,5	2,7	100,0
Toplam	188	92,6	100,0	
Yanıtız	15	7,4		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %6,9'u her zaman, %19,2'si sık sık, %37,9'u ara sıra, %26,1'i nadiren ve %2,5'i hiç çocuğunu vaaz ve dini sohbetlere götürmektedir. Tablo 53'ün camiye gitmenin sorgulandığı tablo 52 ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu tabloda da ağırlıklı olarak ara sıra seçeneğinin işaretlendiği görülmektedir. Anne babalar belli aralıklarla çocuklarını camiye, vaaz ve dini sohbetlere götürdükleri ya da gitmesi yönünde teşvik ettikleri görülmektedir.

Tablo 58: Ankete katılanların çocuklarını dini içerikli toplantılara veya etkinliklere götürme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuzu dini içerikli toplantılara ve etkinliklere(mübarek gün ve gecelerle ilgili programlar vb.) götürür müsünüz ya da gitmesi için teşvikte bulunur musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif
				%
Her Zaman	21	10,3	11,1	11,1
Sık Sık	27	13,3	14,3	25,4
Ara sıra	68	33,5	36,0	61,4
Nadiren	69	34,0	36,5	97,9
Hiç	4	2,0	2,1	100,0
Toplam	189	93,1	100,0	
Yanıtız	14	6,9		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %2'si hiç, %34'ü nadiren, %33,5'i ara sıra, %13,3'ü sık sık ve %10,3'ü her zaman çocuklarını din içerikli toplantı ya da etkinliklere götürmektedir. Ankete katılan ebeveynlerin ¼'i mübarek gün ve gecelerle ilgili programlara çocuğunu çok sık götürdüğünü ya da gitmesi yönünde teşvikte bulunduğunu belirtmiştir. %72'lik büyük bir kısmı da çok sık olmasa da ara sıra böyle etkinliklere katıldıklarını bildirmiştir.

Tablo 59: Ankete katılanların çocuklarını dini kitap okumaya teşvik etme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuzu dini kitaplar okuması yönünde teşvik eder misiniz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Zaman	24	11,8	12,7	12,7
Sık Sık	97	47,8	51,3	64,0
Ara sıra	56	27,6	29,6	93,7
Nadiren	7	3,4	3,7	97,4
Hiç	5	2,5	2,6	100,0
Toplam	189	93,1	100,0	
Yanıtız	14	6,9		
Toplam	203	100,0		

Katılımcıların %11,8'i her zaman, %47,8'i sık sık, %27,6'sı ara sıra, %3,42ü nadiren ve %2,5'i hiç çocuklarını dini kitap okuması için yönlendirmektedir. Anne babaların %642lük büyük bir kısmı çok sık çocuklarını dini kitaplar okuması yönünde teşvik etmektedirler.

Tablo 60: Anne babanın teşvikiyle çocuğun uygulaması arasındaki ilişki

		Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği	Çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu ölçeği
Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutum ölçeği	Spearman's Korelasyon	1	0,584
	Kuyruk olasılığı	.	0,000
	N	203	203
Çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu ölçeği	Spearman's Korelasyon	0,584	1
	Kuyruk olasılığı	0,000	.
	N	203	203

Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutumu ve Çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu arasında ki ilişki 0,05 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. ($p=0,000<0,05$) Spearman's korelasyon katsayısı 0,584 çıkmıştır. Bu da bize çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutumu ve çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Başka bir deyişle çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutumu değiştikçe çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu aynı yönde değişmektedir. Yani çocuğuna din eğitimi sunma ve bu konuda teşvik etme oranı arttıkça çocuğun sunulanları uygulama düzeyi de artmaktadır.

Tablo 61: Ankete katılanların çocuklarını dini eğitimleri ile ilgilenme durumuna göre dağılımları

Çocuğunuzun dini eğitimi ile yeterince ilgilendiğinizi düşünüyor musunuz?	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Evet, yeterince ilgilendiğimi düşünüyorum	24	11,8	12,4	12,4
Bildiğim ve imkânım ölçüsünde ilgilendim	148	72,9	76,7	89,1
Yeterince ilgilenmedim	19	9,4	9,8	99,0
Hiç ilgilenmedim	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	193	95,1	100,0	
Yanıtız	10	4,9		
Toplam	203	100,0		

Ankete katılanların %11,8'i çocuklarının dini eğitimleri ile yeterince ilgilendiğini düşünmektedir, %72,9'u bildiği ve imkânı ölçüsünde ilgilendiğini, %9,4'ü yeterince ilgilenmediğini ve %1'i hiç ilgilenmediğini düşünmektedir. Anne babalardan çocuklarının din eğitimi hususunda kendilerini sorgulamalarını istediğimiz bu soruda; anne babaların %76'sı çocuklarının din eğitimiyle bilgisi ve imkânı ölçüsünde ilgilendiğini söylemiştir. Ve yeterince ilgilendim şikkını işaretlemeyerek bilgisinin ve imkânının yeterli olmadığını düşünmektedir. İşte bu noktada eğitimcilere çok iş düşmektedir. Kendini yeterli görmeyen eksikliklerinin farkında olan bu anne-babalar çocuklarına nasıl din eğitimi sunmaları gerektiği hususunda eğitilmelidirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir insanın bu dünyada sahip olabileceği en değerli varlığı çocuklarıdır. Hepimizin çabası ve endişesi çocuklarımızı en iyi şekilde yetiştirmektir. Bu çabalarımızın bir parçası onların iyi bir eğitim almalarını sağlamaktır. Anne-Babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan iletişimi ve etkileşimi çocuğun aile içindeki yerini belirler. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimini edindiği yerdir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, bu ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşır. Çocuğun dini duygu ve düşüncelerinin gelişmesinde ve çocuğa sunulacak din eğitiminde de aile birinci derecede etkilidir. Bu etkiden dolayı ana babanın çocuğuna karşı tutumuna, onun kişiliğinin gelişmesinde ve eğitiminde büyük önem taşıdığından dolayı dikkat etmek gerekmektedir.

Araştırmamızda çocuğun din eğitiminde ve dini gelişmesinde etkili olduğunu düşündüğümüz ebeveynlerin davranış kalıplarını belirlemek ve çocuğun dünyasında nasıl şekillendiğini ortaya koymaya çalıştık. Çocuğun dini gelişiminde aile yapılarının ve ana-babanın hangi davranışlarının nasıl etkiler yaptığı, çocuğun din eğitiminde ideal ana-baba rollerinin neler olduğu ve bunun değişkenler karşısında nasıl düzenleneceği hususlarını araştırdık. Bunun yanı sıra Bilecik ili Örnekleminde anne-babaların dini tutum ve davranış düzeyleri hakkında bir durum tespiti yapılmıştır.

Bu araştırma sonuçları bize; anne-baba davranışları ile çocukların dini tutum ve davranışları arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermiştir.

- 1- Araştırmada değişkenlerle ilgili olarak elde edilen belli başlı sonuçlar şunlardır: Eşler arasındaki uyum-uyumsuzlukla çocuğa karşı tutum arasında ilişki araştırıldığında eşler arasındaki uyum durumu ve çocuğa karşı davranışları arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu görülmektedir. Yani anne-baba arasında uyum arttıkça çocuğuna karşı olumlu tutum geliştirdiği gözlemlenmiştir.
- 2- Ailenin birlikte vakit geçirmesiyle din eğitimi sunumu arasındaki ilişki araştırıldığında, ailenin birlikte vakit geçirme durumu değiştikçe çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme durumu da aynı yönde değişmektedir. Birlikte

vakit geçiren ailelerde çocuğun din eğitimiyle ilgilenme oranı da yüksek çıkmıştır.

- 3- Ebeveynin kötü sözler kullanmasıyla çocuğun kullanması arasında ki ilişki araştırıldığında ebeveynin kötü sözler kullanma durumu ve çocuğun kötü sözler kullanma tutumu arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir.
- 4- Ebeveynlerin %28 gibi azımsanmayacak bir kısmı çocuklarının sorularına doğru cevabı verdiğini söylemiştir. Ancak soruları cevaplarken çocuğun anlayış düzeyini dikkate almamaktadır. Bilen birisine sormasını söyleyen ve her dediğimi anlamaz deyip sorusuna cevap vermeyenlerin toplamı ise %14'tür. Yani çocukların %14'lük kısmının sorularını ebeveynleri cevaplamamaktadır.
- 5- Anne-babanın ibadet etmesiyle çocuğu bu konuda teşvik etmesi arasındaki ilişki araştırıldığında anne-babanın ibadet etme durumu ve çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu görülmektedir.
- 6- Anne-babanın tutumuyla çocuğun bu tutumları eleştirmesi arasındaki ilişki araştırıldığında ailenin çocuğa karşı tutumu ve teşvik etme tutumu ve çocuğun ailesini eleştirme durumu arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğunu görülmektedir.
- 7- Çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutumu değiştikçe çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu aynı yönde değişmektedir. Yani çocuğuna din eğitimi sunma ve bu konuda teşvik etme oranı arttikça çocuğun, sunulanları uygulama düzeyi de artmaktadır.
- 8- Anne babaların %76'sı çocuklarının din eğitimiyle bilgisi ve imkânı ölçüsünde ilgilendiğini söylemiştir. Ve yeterince ilgilendim şikkını işaretlemeyerek bilgisinin ve imkânının yeterli olmadığını düşünmektedir.

Araştırmada özetle; eşler arasındaki uyum-uyumsuzluk, ailenin birlikte vakit geçirmesi, anne-babanın kötü sözler kullanması, anne-babanın ibadet etme durumu ve anne-babanın çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etmesi gibi bağımsız değişkenlerle çocuğun uygulaması arasında olumlu bir ilişkinin var olduğu gözlemlenmiştir.

Öneriler

1- Ailede çocuklar eğitilirken, anne farklı, baba farklı düşünce ve davranış örnekleri ile çocuğa yaklaşmamalı ve farklı modeller ortaya koymamalıdır. Keza, aynı çatı altında yaşayan dede, nine, teyze, hala, amca, dayı gibi başka büyükler de varsa, onlarla da fikir ve davranış birliği içerisine girilerek, çocuklara tek tip örnek oluşturulmalıdır. Her birinin tavır ve davranışlarının farklı farklı olduğunu gören, sezen çocuk onlardan hangilerininkini doğru kabul edip, benimseyeceği konusunda tereddüte düşer. Bu durumda doğru olanı kabullenerek, benimseyerek, yapması gerekenleri değil, büyüklerinden hangisinin söz, tavır ve davranışı hoşuna gidiyorsa, onu benimseyecektir. Muhtemelen bu durum, çocuğu birtakım olumsuzluklara doğru yönlendirmiş olacaktır. Onun için çocuğu etkileme ve eğitme durumunda olan kişilerin kendi aralarında uyumlu olmaları şarttır.

2- Anne-baba çocuğa gerektiği kadar sevgi göstermelidir. Gerektiği kadar sevgi bulamamış çocuklar özgüvenlerini kazanamamış olduklarından yaşamın diğer koşulları gibi dini muhtevalı mesajlara da kapalı kalabilirler. Kapalı kalmasalar bile normal bir dini yaşam geliştiremezler. Bu nedenle anne-baba çocuklarıyla vakit geçirmeli mümkün olan her fırsatı eğitimi için kullanmalıdır. Birlikte çocuğun istediği bir programı seyretmek, çocuğa masal hikaye anlatmak ya da okumak, gezmeye, yemeğe, sinemaya gitmek gibi etkinlikler aile bağlarını güçlendirmektedir. Çocuk farklı yaşam alanlarında anne ve babasını görüp örnek almaktadır.

3- Araştırma sonucundan da anlaşıldığı üzere anne baba çocuk için yegane örnektir. Ebeveynin kötü söz kullandığı ailelerde çocuk da kötü söz kullanmaktadır. Aynı ilişki ebeveynin ibadet etmesiyle çocuğu bu yönde teşvik etmesi arasında da görülmektedir. Aynı zamanda anne babanın ibadet etmesiyle çocuğun ibadet etmesi arasında da aynı yönlü bir ilişki bulunmuştur. Anne-babanın çocuğunu teşvik etmesi için öncelikle kendisinin yapması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Ana-baba ve diğer aile bireyleri dini yaşantılarıyla çocuğa örnek olmalıdır. Ailede ‘İyi örnek olma’ üzerinde titizlikle durulmalıdır. Çünkü çocuklar, büyüklerin gözleriyle görür, onların kulaklarıyla işitirler. Çocuğa göre ‘İyi’ de, kötü’ de, çevrenin iyi ya da kötü gördükleridir.

4- Çocuğun soruları anlayışla karşılamalı ve seviyesine uygun, anlayabileceği cevaplar verilmelidir. Özellikle ilk çocukluk döneminde çocukların zihinsel gelişimi göz önünde bulundurarak somut örneklerden hareketle dini içerikler sunulmalıdır. Çocukların sorularına mantıklı ve doğru cevap verilmelidir. Çocuğun dil gelişimi de dikkate alınarak basit ve çocuğun dünyasına hitap eden cevaplar verilmelidir.

5- Baskıyla değil, hoşgörü ve sevgiyle hareket edilmelidir. Anne-baba çocuklarla ilişkilerinde ölçülü bir disipline sahip olmalıdırlar. Ölçülü bir disiplinin olmadığı aile ortamında ya başıboşluk hakim olur ya da şuarsuzca uygulanan bilinçsiz disiplin anlayışları. Bu olumsuzlukları gidermenin yolu ölçülü hoşgörüye dayalı çocukla her şeyi paylaşabilecek anlayışa sahip olmaktır

6- Dini bayram ve kandil günlerinden yararlanılarak dini duygularını geliştirmeli Evde anlatılan dini bilgilerin pekiştirilmesi için çocuklar camilere götürülmeli, türbeler ziyaret ettirilmeli, dini toplantılara ve etkinliklere çocuklar da dahil edilmelidir. Hatta evlerde haftalık dini sohbet ortamları oluşturmak ve bu sohbetleri çocuklar için eğitim vesilesi haline getirmek faydalı olacaktır.

7- Çocukların dürüst ve ahlaklı çocuklarla arkadaş olmasını sağlanmalıdır. Çocuğun kişilik gelişimine ve sosyalleşmesine katkı sağlayarak onun diğer insanlarla ilişki kurabilme ve onlarla paylaşabilme yeteneğini geliştirmek için çaba göstermek gerekir. Bu sağlanırsa çocuk dinsel içerikleri ya da dine dayanmayan içerikleri kendine mal ederek benliğine oturtur. İçinde bir çatışma yaşamaksızın bilinçli bir dinsel tercihte bulunabilir.

8- Olumsuzlardan ve yasaklardan değil, olumlulardan ve serbestliklerden hareket edilmelidir, yasaklar konulmadan alternatifleri bulunmalıdır. Her şeye rağmen çocuklara birtakım yasaklamalar getirilecekse yasağa karşılık, hatta yasaklamalardan önce alternatifleri bulunup, çocukların önüne konulmalıdır. Çünkü, alternatifsiz olarak yalnızca yasaklamalarda bulunmak, çocuklar üzerinde aksi tesir yapar. Alternatifler ise, onları rahatlatır.

9- Akademik alanda çalışma yapan kurum ve kuruluşların ve din eğitimcilerinin din eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalarını anne-babalara ulaştırmaları gerekmektedir. Ailelere yönelik konferans ve seminerler düzenlenmeli, kitaplar yazılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ADAM, Hüdaverdi (2003), *Ana-baba Okulu*, Özel Çağ Lisesi Yay, Sakarya
- AKINCI, Adem (2006), “Efendimiz (S.A.V)'in Hayatından Bir Örnek Işığında Çocuk Eğitimi”, *Yeni Ümit Dergisi*, sayı:73, İstanbul
- APAYDIN, Halil (2001), “Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı:12-13, s.320
- AYDIN, Mehmet Akif, “Aile”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.2
- AYDIN, M.Zeki (2005), *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, DEM, İstanbul
- AYHAN, Halis (1998), “Çocuklara İbadet Eğitimi”, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İsav Ensar Neşriyat, İstanbul
- BİLGİLİ, Fatih Menderes (2005), *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*, Beyan Yayınevi, İstanbul
- CANAN, İbrahim (2006), *Aile İçi Eğitim*, Gül Yurdu Yayınları, İstanbul
- CEBECİ, Suat (2003), *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*, İz Yay, İstanbul
- (2005), *Din Eğitimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ yay, 2.Baskı, Ankara
- DODURGALI, Abdurrahman (1996), *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul
- GÖKÇE, Birsen (1991), “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Araştırmaları 1*, , Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara
- GÜLÇÜR, Musa Kazım (2003), *Çocuk ve Ergende Karakter Eğitimi*, Işık Yay, İstanbul
- GÜLEN, M. Fethullah (2000), *Çocuk Terbiyesi*, Feza Gazetecilik, İstanbul

- (2002), *Çekirdekten Çınara (Bir Başka Açıdan Ailede Eğitim)*, Nil Yayınları, İstanbul
- HÖKELEKLİ, Hayati(2004) “Aile Psikolojisi ve Aile İçi İletişim”, *Diyanet İlmi Dergisi*, cilt:40, sayı:2, s.42
- KALAYCI, Ş (2006), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara
- KONGAR, Emre (1991), “Türkiye’de Aile Yapısı Evremi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri” *Aile Yazıları 2*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu , Ankara, s.68
- MEHMEDOĞLU, Yurdağül (2004), “Değer Oluşturucu ve Aktarıcı Konumuyla Aile”, *Diyanet İlmi Dergisi*, cilt:40, sayı:2, s.39
- MERİÇ, Ümid (1991), “İslam’da Aile”, *Aile Yazıları 2*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu , Ankara, s.430-432
- NAZİK, M. Hamil, Ateş Bayazıt (1981), **İnsan İlişkileri ve İletişim**, Ya-Pa yay., İstanbul
- NAZLI Serap (2001), *Aile Danışmanlığı*, 2. Baskı, Nobel Dağıtım, Ankara
- ÖZBEK, Abdullah (1998), “Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi”, *İslamda Aile ve Çocuk Terbiyesi 2*, Ensar Neşriyat, İstanbul
- ÖZCAN, Ali Osman, “Çocuk Nasıl Eğitilir”, *Ailede Çocuk Eğitimi*, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay,Ankara, <http://www.aile.gov.tr/images/ekitap/ailedecocukegitimi.pdf>
- ÖZDEMİR, Şuayb (2002), “Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:9, s.114
- ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem (2001), *Ailede İletişim ve Yaşam*, PDREM yay, Ankara
- ÖZYILMAZ, Ömer (2003), *Çocukluk ve Gençlik Çağında İslami Eğitim ve Psikolojik Temelleri*, Pınar Yayınları, İstanbul
- PEKER, Hüseyin (1998), *Din ve Ahlak Eğitimi*, Aksi Seda Matbaası, Samsun

SAGLAM, İsmail (2000), “Okul Öncesi Eğitimde Taklit Etkinlikleri ve Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:9, sayı:9, s.558

.....(2001), “Okul Öncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri ve Din Eğitimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:10, sayı:1, s. 202

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1991), “Aile”, *Aile Yazıları 2*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara

YILMAZ , Nurgül, <http://www.sagmer.hacettepe.edu.tr>, 13.01.2008

YAVUZER, Haluk (1991), *Çocuk Psikolojisi*, 6.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul

EKLER

Ek 1: Anket

1. Yaşınız
2. Cinsiyetiniz: a() Bayan () Bay
3. Eğitim Durumunuz:
a() İlköğretim b()Ortaöğretim c)Yüksek
4. Kaç yıllık evlisiniz?
5. Medeni haliniz? a() Evli b() Dul
6. Eşinizle münakaşa etme sıklığınız nedir?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
7. Eşinizle yaptığınız tartışmalardan çocuğunuz/çocuklarınız nasıl etkilenirler?
a() Çok üzülürler b() Aldırış etmezler
c() Duruma göre üzüldükleri olur
d() Mümkün merteye çocukların yanında tartışmayız
8. Çocuğunuz eşinizle tartışmanıza ne sıklıkla şahit olur?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
9. Çocuğunuz büyük ana babaları ile hangi sıklıkla görüşür?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
10. Büyük anne ve babalarının çocukları yanlış yönlendirdiğini düşündüğünüz olur mu?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
11. Büyüklerin yanlış etkisi olduğunu düşündüğünüz durumları düzeltir misiniz?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
12. Öfkeli, asabi ve üzgün olduğunuz zamanlarda çocuğunuz bu durumlarınızdan etkilenir mi?
a()Evet etkilenir b()Bazı durumlarda etkilendiği olur
c()Duygusal hallerimi çocuklarıma belli etmem
d()Alıştıkları için artık etkilenmiyorlar
13. Ailenizin ekonomik durumuyla ilgili çocuklarınızla konuşur musunuz?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
14. Aileyi ilgilendiren kararlar alırken çocuklarınızla paylaşır mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
15. Arkadaşlarınızla, komşularınızla, akrabalarınızla ilişkilerinizde yaşadığınız sorunları çocuklarınızla konuşur musunuz?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
16. Komşu ve akraba ziyaretine çocuklarınızı götürür müsünüz?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
17. Ailece sinemaya, tiyatroya, yemeğe gider misiniz?
a()Hayır gitmeyiz, böyle bir alışkanlığımız yok
b()Çok nadir olmakla beraber gideriz
c()Biz gitmeyiz ama çocuklar gider
d()Çocuklar da gitmezler
18. Evde cemaatle namaz kılar mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
19. Kızdığımızda çocuğunuzun yanında kötü sözler sarf eder misiniz?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
20. Çocuğunuz yanlış bir şey yaptığında ne yaparsınız?

- a()yaptığının yanlış olduğunu söyler, ikaz ederim
b()Ceza veririm c()Azarlarım
d()Döverim e()Hapsederim
f()Saygı duyduğu birine söylemekle tehdit ederim
21. Çocuğunuz memnun olacağınız bir şey yaptığında ne yaparsınız?
a() Takdir ve tebrik ederim
b() Hediye alırım
c() Önemsemem
d() Daha önce verdiğim bir cezayı kaldırırım
22. Çocuğunuzun tüm uyarılarına rağmen yanlıştta ısrar ettiği olur mu?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
23. “Bunu daha öncede anlatmıştın her gün tekrar etmek zorunda mısın” sözünü çocuğunuz size karşı kullanır mı?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
24. “Anne/baba sürekli vaaz etmek zorunda mısın” sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla kullanır.
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
25. “Ben böyle seviyorum lütfen fikirlerime saygılı olur musunuz” sözünü çocuğunuz hangi sıklıkla söyler?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
26. “Kardeşim olsa böyle yapmazsınız hep bana yapıyorsunuz” diye size itirazda bulunur mu?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
27. Çocuğunuzla oyun oynar mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
28. Çocuğunuza hikaye anlatır mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
29. Çocuğunuzla birlikte onun arzu ettiği bir programı seyredersiniz?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
30. Namaz kılar mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d() Nadiren e()Hiç
31. Oruç tutar mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d() Nadiren e()Hiç
32. Ramazan ayında oruç tutmayan çocuğunuzun da sahura kaldırır mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
33. Aşağıdaki tanımlamalardan hangisi sizin dini durumunuzu anlatır?
a() İnançlı ve ibadet eden
b() İnançlı ama ibadetlerini aksatan
c() İnançlı ama dini görevlerini yerine getiremeyen
d() İnanç konusunda şüpheleri olan
e() Dini inanca sahip değil
34. Küfürü ya da kötü sözler kullanır mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
35. Çocuğunuz sizden yapılması mümkün bir şey istediğinde işinizi bırakıp onun isteğini yapar mısınız?
a()Her zaman b() Sık sık c()Ara sıra d()Nadiren e()Hiç
36. İşiniz varken çocuğunuz ısrarla sizden yapılması mümkün olmayan bir şey istediğinde ne yaparsınız?
a() İşimi bırakıp ona neden olmayacağını anlatırım
b() İşim bittikten sonra gelmesini söylerim
c() Babasına/annesine gönderirim

d) Tamam, daha sonra deyip kandırmaya çalışırım
e) Azarlarım f) Aldırış etmem

37. Çocuğunuz sizi eleştirdiğinde ne yaparsınız?

- a) Hoşgörü ile karşılar tartışırım
b) Aldırmam önemsemem
c) Azarlarım
d) Cezalandırırım
e) Küser darılırım ve bunu ona hissettiririm

38. Çocuğunuz/çocuklarınız genellikle sıkıntılarını aile içinde en çok kime açar?

- a) Babaya açar b) Anneye açar c) Büyük babaya açar d) Büyük anneye açar d) Kimseye açmaz e) Kardeşine açar

39. Çocuğunuz küfürlü ya da kötü sözler kullanır mı?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

40. Sizce çocuklara verilecek din eğitimine kaç yaşında başlanılmalıdır?

- a) Doğumdan itibaren b) Konuşmayı öğrendikten sonra
c) Okula başladıktan sonra d) Ergenlikten sonra

41. Çocuğunuza ilk olarak verdiğiniz dini bilgi aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

- a) İman ve itikatla ilgili b) İbadet ve dualarla ilgili
c) Doğruluk ve dürüstlük d) Saygı ve sevgi ile ilgi
e) Diğer.....

42. Çocuğunuz size soru sorduğunda nasıl karşılırsınız?

- a) Bazen aklının alamayacağı şeyler soruyor bu nedenle her sorusunu cevaplamam
b) Dediklerimi şimdi anlamasa da ilerde anlayacağı için her sorusuna doğru şekilde cevap veririm,
c) Sorularına onun anlayabileceği şekilde cevap veririm
d) Bilen birine sormasını söylerim

43. Çocuğunuza dini hikayeler anlatır mısınız?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

44. Çocuğunuz sizi dua ederken görür mü?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

45. Çocuğunuza akşam yatarken sabah kalkarken, yemeklerde dua etmesini öğütler misiniz?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

46. Çocuğunuz yatıp kalkarken, yiyip içerken besmele çeker mi?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

47. Çocuğunuz yatıp kalkarken, yiyip içerken dua eder mi?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

48. Çocuğunuza dini bilgiler öğretir misiniz?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

49. Çocuğunuza Kur'an okumasını ve duaları öğretir misiniz?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

50. Çocuğunuzun ahlaki yönden gelişimi için ona nasihatte bulunur musunuz?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

51. Çocuğunuzun camiye götürür müsünüz ya da camiye gitmesi için teşvik eder misiniz?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

52. Çocuğunuzun vaaz ve dini sohbetlere götürür müsünüz ya da gitmesi için teşvikte bulunur musunuz?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

53. Çocuğunuzun dini içerikli toplantılara ve etkinliklere (mübarek gün ve gecelerle ilgili programlar vb.) götürür müsünüz ya da gitmesi için teşvikte bulunur musunuz?

- a) Her zaman b) Sık sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiç

54. Çocuğunuzu dini kitaplar okuması yönünde teşvik eder misiniz?
a() Her zaman b() Sık sık c() Ara sıra d() Nadiren e() Hiç

55. Çocuğunuzun dini eğitimi ile yeterince ilgilendiğinizi düşünüyor musunuz?
a() Evet yeterince ilgilendiğimi düşünüyorum
b() Bildiğim ve imkanım ölçüsünde ilgilendim
c() Yeterince ilgilenmedim
d() Hiç ilgilenmedim

ÖZGEÇMİŞ

Dilek Ünal, 22 Mart 1983 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Halen bu üniversitede yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.